

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2017, No.2-3
Year XXIV. No. 94-95

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), Vasile Tărățeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

EDITORIAL OFFICE: Univ. Prof. PhD. Ilie Luceac (Assist. Chief Editor),
PhD. Marin Gherman.

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2017, Nr. 2-3
Anul XXIV. Nr. 94-95

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București),
lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți),
conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-
Sireteanu (Iași), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof.
univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu
(Chișinău), Vasile Tărățeanu, membru de onoare al Academiei
Române (Cernăuți), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie
Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române (București),
dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

REDACȚIA: prof. univ. dr. Ilie Luceac (redactor-șef adjunct), dr. Marin
Gherman.

TABLE OF CONTENTS

IN MEMORIAM ILIE LUCEAC HAS JOINED THE DIVINE

Iuliana Luceac, <i>A Letter to Dad</i>	9
Alexandrina Cernov, <i>I Don't Believe Time Heals Wounds</i>	11
Arcadie Suceveanu, <i>A Tough Loss, A Precipitated Leave</i>	15
Dorin Popescu, <i>Ilie's Testament</i>	17
Ion Muscalu, <i>In memoriam – Ilie Luceac</i>	21
The Romanian Writer's Society of Cernăuți, <i>An Irreversible Loss for the Romanian Culture of Bukovina</i>	24
The Romanian Academy's Institute „Bucovina”, <i>Ilie Luceac – An Honorable Example to Follow in Education and Society</i>	26
The General Consulate of Romania in Cernăuți, <i>At Ilie Luceac's Leaving Us</i>	28
Vasile Schipor, <i>An Historian with A Calling – A Gift to Bukovina</i>	29
Marin Gherman, <i>A Fight With Time</i>	31
Dorina Popescu, „<i>The Still-Waters</i>” <i>From the Back Row</i>	36
Dorina Popescu, <i>Thoughts on the Romanian Literature</i>	40
Adrian Dinu Rachieru, <i>Goodbye, Ilie</i>	47
Constantin Flondor, <i>I Have Been Sensing the Bukovinian Flavour in Ilie Luceac</i>	49
Dumitru Valenciuc, <i>Stat sua cuique dies</i>	51
Alexandru Ovidiu Vintilă, <i>A Farewell to Ilie Luceac</i>	54
Ștefan Purici, <i>Ilie Luceac - A Man of Words and Deeds</i>	56
Nicolae Cârlan, <i>Saying Goodbye to Ilie Luceac (poem)</i>	58

BUKOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Marin Gherman, <i>The Visa-Free Regime with the European Union and the Integration Substitution.</i> Press Monitoring Article (Jan 1 – August 1 2017)	60
Constantin Ungureanu, <i>The Didactic Body from the Primary Schools in Bukovina (1869-1918)</i>	73

ESSAYS

Paula Romanescu, <i>The Dacian Language and the Romanian Soul Are One</i>	89
--	----

THE BUKOVINIAN ARCHIVE

Filip Țopa, <i>The Tale of Bukovina, Vol. III (A Typed Manuscript)</i>	92
---	----

SUMAR

IN MEMORIAM ILIE LUCEAC A PLECAT LA DOMNUL

Iuliana Luceac, Scrisoare către tata	9
Alexandrina Cernov, Eu nu cred că timpul vindecă rănile	11
Arcadie Suceveanu, Grea pierdere, precipitată plecare	15
Dorin Popescu, Testamentul lui Ilie	17
Ion Muscalu, In memoriam – Ilie Luceac	21
Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți, O pierdere irecuperabilă pentru cultura română din Bucovina	24
Institutul „Bucovina” al Academiei Române, Ilie Luceac – un exemplu demn de urmat în școală și în societate	26
Consultatul General al României la Cernăuți, La plecarea lui Ilie Luceac dintre noi	28
Vasile Schipor, Un istoric cu vocație, dăruit Bucovinei	29
Marin Gherman, Bătălia cu timpul	31
Dorina Popescu, Cumințenia din ultima bancă	36
Dorina Popescu, Gânduri despre literatura română	40
Adrian Dinu Rachieru, La revedere, Ilie...	47
Constantin Flondor, Regăseam în Ilie Luceac parfumul bucovinean	49
Dumitru Valenciuc, Stat sua cuique dies	51
Alexandru Ovidiu Vintilă, La plecarea lui Ilie Luceac	54
Ștefan Purici, Ilie Luceac, omul slovelor și al faptelor	56
Nicolae Cârlan, La despărțirea de Ilie Luceac (poezie)	58

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Marin Gherman, Regimul fără de vize cu Uniunea Europeană și substituția integrării. Monitorizarea presei (1 ianuarie – 1 august 2017)	60
Constantin Ungureanu, Corpul didactic în școlile primare din Bucovina (1869-1918)	73

ESEU

Paula Romanescu, Limba dacilor și sufletul românesc sunt una	89
---	----

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Țopa, Povestea Bucovinei, Vol. III (manuscris dactilografiat)	92
--	----

BOOKS. JOURNALS. SEMINARS

Marin Gherman , <i>Scientific Conferences and Cultural Projects Dedicated to the Romanians in Ukraine</i>	112
Alexandrina Cernov , <i>Editorial Appearances</i> [„Lettre Internationale” at its 100th Anniversary; Sergiu Flondor, <i>Bittersweet. A Tale of a Refugee from Cernăuți</i>].....	121
TO THE CONTRIBUTORS.....	130

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Marin Gherman , <i>Conferințe științifice și proiecte culturale dedicate românilor din Ucraina</i>	112
Alexandrina Cernov , <i>Apariții editoriale</i> [<i>La aniversare - „Lettre Internationale” la 100 de ani;</i> <i>Sergiu Flondor, Dulce-amar: Povestea unui refugiat din Cernăuți</i>]	121
CĂTRE COLABORATORI	131

Legendă:

Foto coperta I: *Orașul Cernăuți de astăzi*

Foto coperta IV: *Imagini din Cernăuțiul de altădată*

SCRISOARE CĂTRE TATA

**Iuliana Luceac
Cernăuți-Sinăuți**

*„Ajuns la maluri” ...
- despre el vorbeau.
Aici ar fi mers o viață încrezut.
El tot își căuta propria cale –
În marea care nu mai are maluri... **

Dragă Papi, mi-a luat ceva timp să-ți scriu câteva rânduri, în care mă grăbesc să-ți comunic că am realizat câte ceva din planurile noastre recente, deoarece ai plecat fără nici un cuvânt, fără să mă anunți. O fi fost ceva de urgență, știu că aveai multe de făcut cu scopuri deosebite. Sunt un pic supărată, pentru că îți ducem dorul, noi toți ai Tăi, cei dragi de acasă, dar mai ales mămuța, adică bunicuța noastră Profira și eu. Ai ales să călătorești în Ziua Sfintei Treimi... Unele lucruri rămân neschimbate și simbolic nezdruincinate.

Vara a venit prompt anul acesta, fără să ne anunțe și ea: a copt fructele și zarzavaturile, care nu prea au avut gust, fiind așa, de fapt, mai mult de formă, de ochii lumii. Am început să urăsc vara. Cândva a fost anotimpul meu preferat, probabil, din cauza crinilor, florilor Dumitale preferate și a vacanțelor pe care le-am petrecut împreună în locurile noastre iubite, fie la Mamaia, fie la Lvov sau în Varșovia, dar și în pădurea de la Dersca. O să trebuiască să rămân în afara sezonelor un timp (i-ai cam lăsat lui Iulius multe de făcut de data aceasta, sic!), dar fluviul Rubiconului a stat din mers și, precum spuneai, „toate la timpul său”...

Îți duc dorul în lumea aceasta cruntă și mai bine să ai un motiv mai sacru până ne revedem. Acum îmi imaginez cum cânti într-o sală cu Ferenc sau ții un discurs cu Doxachi, sau scrii ceva frumos, dar cel mai bine ar fi să te odihnești.

Te salută mulți prieteni de ai noștri comuni, care au grijă de mine și mă mai ajută.

Să știi că nu o să-ți scriu un timp, dar sunt sigură că vei găsi cum să-mi dai o veste că

* Fragment din versul *Osina* (Toamna) de Vitalii Kolodii, volumul *Anhel na kameni* (Îngerul pe lespede de piatră), Cernăuți, Editura „Bukrek”, 2008.

ești bine și mă vei binecuvânta, ca de obicei, să le pot face pe toate cu grijă și cu multă smerenie.

Ultima dată când am vorbit mi-ai zis că Te bucuri să mă auzi, știu că le auzi acum pe toate așa cum Te auzeam, când începeai să cânti din Ferenc sau Sviridov. Te iubesc și Te voi iubi mereu.

Acum, dacă mă ierți, trebuie să plec să strâng niște mere, o Tată, s-au făcut multe anul acesta, nu mi-e poftă de ele, dar au un miros special, al nostru. Ai avut dreptate, pasărea copilăriei a zburat departe și nu se va mai întoarce niciodată, dar precum spunea preferatul Tău Nichita, oamenii sunt păsări cu aripile crescute pe dinăuntru, să luăm aminte...

Adio, iubite părinte, mi-ai fost un adevărat prieten, îndrumător, învățător, profesor, vei rămâne mereu eroul meu și comoara mea ascunsă.

Acum las penița și plec să mai văd ce face bunica și prietenul nostru comun, Hector, poate ieșim la o plimbare cu el și mergem până în grădina Ghetsimani a memoriilor noastre comune, pline de iubire, tandrețe și căldură, pe care ne-ai oferit-o...

Fii bine și odihnește-te până ne revedem. Promite-mi că Te vei odihni până finalizăm noi toate treburile lumești și profane.

Rămân mereu a Ta: fiică, colegă și prietenă.

Iuliana, Cernăuți-Sinăuți, iulie 2017

EU NU CRED CĂ TIMPUL VINDECĂ RĂNILE

**Alexandrina Cernov
Cernăuți**

Pentru noi, cei rămași în viață, dincolo de moarte rămâne un monolog infinit despre cele neînfăptuite, o vagă aducere aminte a clipelor petrecute împreună. Am inima plină de amintiri despre el, dar nu pot împărtăși nimic, toate îmi aparțin. Rog doar să vă rugați pentru el. Anii trec, se trec oamenii și îmi dau seama că rostul adânc al cuvântului stă în nerostirea lui. Cuvintele cumiți se plămădesc sub aripile timpului.

În ziua Sfintei Treimi am întors o filă tristă și dureroasă a vieții mele. Ilie nu mai este. A fost un om bun, blând și gingaș. Era ca un copil care căuta susținere și alinare. Și-a iubit mama până la uitare de sine, nu i-a ieșit niciodată din cuvânt. Pentru ea și-a neglijat sănătatea. Alerga la Sinăuți ca să fie lângă mama bătrână, de fiecare dată când ea dădea un semnal de alarmă: Ilie, mi-e rău fără tine, vino acasă. După o boală grea și necruțătoare, copleșit de griji pentru mama, îndoieli și dureri, Ilie s-a stins în dimineața zilei de 5 iunie, sărbătoarea Sfintei Treimi. A trecut la cele veșnice. Sună dur. Este cumplit de greu să vezi cum se zbătea între viață și moarte, durerea mea nu are margini și nici alinare. Îmi era cumplit de greu să văd cum se stinge zi de zi, picătură cu picătură. Nu avea timp să se trateze. Am fost martorul

Cu Rodica Grigrovici-Marchidan și Dumitru Marchidan

înrăstărit și neputincios în fața voinței lui și a dragostei nemărginite pentru mamă. Mereu se grăbea la Sinăuți, unde îl chema mama bătrână și neînțelegătoare, căreia îi părea că boala lui nu este atât de gravă, că ea e mai bolnavă. Îi telefona chiar la miez de noapte și el, iar și iar, fără a se gândi nici o clipă, se grăbea înapoi la Sinăuți.

Își dorea foarte mult să-i fie alături, mai aproape, la Cernăuți, și fiica Iuliana, pentru care ar fi avut multe de făcut. Își dorea foarte mult s-o atragă spre știință ca să-i continue truda. O tot chema mereu să se întoarcă acasă din îndepărtata Irlandă.

Era dornic de viață, avea multe planuri de viitor. Au rămas netipărite cărțile lui deja scrise și manuscrisele neterminate. A fost ca o pasăre, care de multe ori nu știa unde se îndreaptă, muncea cu multă chibzuință și dăruire de sine. Bătea din aripile sale deja slăbite, copleșit de griji, de îndoieli, de dureri. Acum cercetează Arhivele Cerului.

Paradisul lui era cartea și muzica. Visa uneori că dirijează o orchestră simfonică. În tinerețe asculta emisiunile lui Iosif Sava cu creionul în mână. Conspecta cuvânt cu cuvânt. Orele acelea erau sfinte, nu suporta să fie deranjat. În fiecare an, de 1 ianuarie ascultam împreună concertul de anul nou al orchestrei simfonice de la Viena. Se întâmpla câteodată să avem oaspeți chiar în orele acelea și se întrista amarnic. Căuta apoi să-l prindă pe alte posturi de radio și se bucura foarte dacă reușea să-l găsească. Dovadă a dragostei pentru muzică sunt și dialogurile lui cu muzicienii. Lucra la ele cu o deosebită plăcere. A avut o cultură muzicală vastă. Fredona arii din opere, fragmente din simfoniile sau câtecele preferate. Avea o voce plăcută, catifelată. Cânta virtuos la acordeon. Sătenii îmi povesteau cum, copil fiind, urca pe scena Casei de Cultură din Sinăuți „un acordeon cu șapcuță și două piciorușe”. Era Ilie Luceac, feciorașul lui Vasile și al Profirei. Avea de mic ureche muzicală, prindea melodia din zbor. Avea și o voce frumoasă. În ultima zi a vieții lui am fost la teatru, la concertul consacrat românilor de pretutindeni. Nu se simțea bine, dar dorea să-și revadă prietenii. Cu câteva zile mai devreme am fost la un concert al orchestrei simfonice din Cernăuți. Spera că muzica îi va face mai bine. Speram amândoi. A fost dorința lui să-și vadă prietenii cu care a petrecut atâtea clipe frumoase în sunetele muzicii. La Colegiul Pedagogic, unde a lucrat cu multă dăruire de sine, a organizat cu studenții un grup vocal cu care am colindat împreună satele frumoasei Bucovine. Când Societatea „Eminescu” a închiriat un autobus vechi, acesta s-a oprit într-o noapte în mijlocul pădurii, pe când ne întorceam de la un concert din Pătrăuții de Jos. Am așteptat până când șoferul, furios pe noi că am stat atât de mult în sat, a reparat mașina. A doua zi trebuia să fim la lecție, dar eram fericiți, și noi, și studenții, pentru că avusesem succes. Poeții și-au citit versurile, fetele au cântat, chiar și localnicii s-au inclus în programul nostru. Pentru studenții lui Ilie a fost un model de care, noi toți, avem atâta nevoie, un model al echilibrului, al modestiei, al blândeții. A fost un profesor exigent și sfătos. Visa planuri mărețe, fără să-și deie seama că timpul nemilos se mistuie printre noi, că el, timpul, nu va vindeca rănilile, doar ne va învăța pe noi, cei rămași în viață, să ne stăpânim suferința, dar ea nu se va vindeca niciodată. Durerea pierderii nu va trece. Ea va reveni iar și iar, ori de câte ori vom trece prin locurile îndrăgite sau când voi medita asupra lucrului făcut în comun, cum ar fi, de pildă cel de la „Glasul Bucovinei”, care a cimentat prietenia noastră.

Destinul lui Ilie s-a frânt într-o dimineață de vară, fără să ne dea de știre că el, Ilie va pleca dintre noi fără întoarcere. Am pierdut un prieten și colaborator fidel cauzei noastre comune. A fost un om talentat, cu mare dragoste pentru artele frumoase. A scris despre multe și minunate lucruri, despre mulți și minunați oameni. Își punea tot harul în cuvânt. Fiecare text era lucrat cu multă migală, vorba lui Adrian Dinu Rachieru, cartea lui despre familia Hurmuzaki „este lucrată la sânge”.

Îmi creasem iluzia că munca noastră împreună la revistă nu va avea sfârșit.

Lucra cu pasiune. Se spune că un om talentat este talentat în toate. Trecea neștiut printre oameni, smerit dar nu umil, pentru mulți neînțeles. Nu-i plăcea să iasă în față, să rostească cuvinte zgomotoase, orgolioase și sforăitoare. Adevărata dragoste de neam și-o manifesta prin fapte, prin scrierile sale, nu în „zgomot” ci în „tăcere”, precum scria Tudor Arghezi într-o poezie despre credință: A fost atașat cu toată ființa adevăratelor valori spirituale românești.

Nu de mult biblioteca editurii a trecut într-un sediu nou. Cărți împrăștiate pretutindeni, manuscrise împachetate... Printre manuscrisele lui Ilie, împrăștiate și ele, foițe și conspecte, lucrări de abia începute am găsit câteva notițe scrise încă la vârsta de 22 de ani. Nu se pregătea de moarte. Tot mai făcea ordine între foile scrise cu diferite ocazii. Aceste rânduri inocente deja anunțau o personalitate neordiară, pe care mulți dintre colegii lui nu o bănuiau. Doresc să le reproduc:

Începutul lui august, 1972

Mă aflu la Lvov. În fostul centru al culturii romano-catolice și greco-catolice. În leagănul culturii slavone, în orașul vestitei universități de cândva, care a dat omenirii și, în special națiilor oameni aleși (cum ar fi, bunăoară, Boleslav Hașdeu, B. P. Hașdeu, Gheorghe Asachi, ș.a., pentru poporul român).

Am nimerit într-o familie veche aristocratică, unde se mai păstrează reminiscențele etichetei de societate.

Sunt aristocrat la prima vedere după purtare, vorbă să fie! Însă nu port un nume cu un „de” sau un „von” înainte de aceasta nu sunt considerat aristocrat. Nici n-am un titlu de conte, sau viconte, sau vreun cnezat pe hârtie moștenit, sau vreo provincie personală...

Am un schimb de haine, o cămașă și o carte (acum citesc viața și opera lui Ludwig Wan Beethoven) și mi-ajunge... sunt foarte mulțumit de ceea ce am.

Nu visez la provincii și la cnezate, visez numai la micimea sufletului și umanului celor ce le au, însă tot nu le posedă. Trăiesc cu atâta cât au, sunt ale lor. Cu asta trăiesc ei...

Am fost invitat astăzi la masă. Am trebuit să mă port așa cum a cerut cândva secolul XIX. Am fost discutat de-a fir de păr...

Câtă trândăvie, câtă putreziciune în interiorul unor astfel de obiecte muzicale. Câtă lașitate în interior-exteriorul lor, însă – de o purtare exemplară. Chiar așa spune – ideală.

E însă bine atunci când mergi în casa unui om să fii de același rang social cu el, de altfel de rarități care consideră omul pe primul plan ca om, ca o existență umană.

Începutul lui August, 1972.

Mă aflu la Lvov. În fostul centru al culturii romano-catolice și greco-catolice. În leagănul culturii slavone, în orașul vestitei universități de cândva, care a dat omenirii și în special națiilor oameni aleși (cum ar fi bunăoară Boleslav Hașdeu, B. P. Hașdeu, Gheorghe Asachi ș.a. pentru poporul nația română).

Am nimerit într-o familie veche aristocratică, unde se mai păstrează reminiscențele etichetei de societate. Sunt aristocrat la prima vedere după purtare, vorbă. Însă nu port un nume cu un „de” sau un „von”

Mi-a plăcut să aud cântând o tânără doamnă la fortepiano, interpretând câteva cântece bine cunoscute, moderne și ceva din școala veche de pianistică. Am avut o plăcere să aud cântecul „Ödelweis”, apoi un vals de Fr. Chopin, dumnezeul celor, în a căror casă am fost. Aristocrație... Aristocrație...Parcă m-am simțit în altă lume auzindu-l pe Chopin în interpretarea acestei drăguțe doamne. Am avut plăcerea și încă marea plăcere de a auzi în interpretarea acestei doamne și câteva din lucrările marelui Beethoven, „Sonata Lunei” – această neîntrecută lucrare pentru pian, în special pentru pian. Această lucrare, a cărei prima parte poate fi numită prima nocturnă în arta muzicală a sec. XIX.

M-am convins: nu joacă rol poziția socială ori situația materială (aceasta din urmă are, bineînțeles meritele ei în viața omului) ci cultura omului. Poți să nu fii un conte și poți sta în rând sau de vorbă cu un Dembicki, cu o Albinowska, cu unul care posedă bogății și bineînțeles, cultură.

Ce impresie a lăsat această familie asupra mea? Fetele doamnei bătrâne, toate cu maniere alese, cunosc o educație, mai bine zis, au primit o educație corespunzătoare societății care este pe sfârșite (adică fosta societate). O purtare aleasă le disting.

Bătrâna contesă Dembicki... ce fel de femeie nobilă!

Am mai spus-o și mă repet: iubesc omul, indiferent de locul lui în societate. Nu iubesc, nu suport aristocratul care nu poate sta la masă cu un inteligent, ori un maestro, însă fără titlu. Nu pot suporta...

Contesa Dembicki... Ce fel de suflet nobil, cu toate purtările ei stranii. Putea să se adreseze doar celor mai apropiați, eu nu sunt cunoscut, nici nu voi fi niciodată ca această familie, însă ea, auzind despre mine că sunt nu bogat și vorbind cu mine, n-a ezitat.

Un om și între aristocrați!

GREA PIERDERE, PRECIPITATĂ PLECARE

Arcadie Suceveanu
Chișinău

Iată că timpul n-a mai avut răbdare. Îngerul l-a strigat pe bunul nostru coleg și prieten Ilie Luceac să serbeze împreună Duminica Mare în ceruri.

Grea pierdere, precipitată plecare, dureroasă despărțire.

Ilie este primul din cercul nostru de prieteni, care, supărat brusc pe această lume, pleacă „la poporul stelelor”. Știm că avea încă multe proiecte literare, avea vocație și multă sete de viață. Suntem nedumeriți și oripilați, ne este extrem de greu să acceptăm evidența.

Încă din tinerețea noastră studențească, el a întruchipat imaginea de om al cărții. Întreaga sa viață a trăit cu cărțile și printre cărți, și-a făurit o bibliotecă uriașă, cum nu avea nimeni dintre noi. Într-o lume pragmatică și înrobite de materialitate, într-o lume care se pare că a renunțat la sensibilități, cartea i-a fost steag de luptă și zid de cetate. Citise foarte mult, avea lecturi întinse și cunoștințe profunde în mai multe domenii – muzică, literatură, istorie, pictură etc.

A avut o viață grea și convulsionată, așa cum îi este dat să trăiască, într-o societate ticăloșită, unui om de cultură. Dar a trăit demn, fără fard și pompă. Nu a râvnit să fie cu orice preț un personaj al cetății, nu a cules laurii tribunelor. A fost un profesor erudit și un editor priceput, a fost un intelectual de speță aleasă. Dar mai cu seamă a fost un cercetător cu înclinație pentru investigația de arhivă. A pus în circulație materiale și informații mai puțin cunoscute sau chiar inedite referitoare la istoria culturii și civilizației românești în Bucovina, în special la dinastia de cărturari și patrioți bucovineni Hurmuzaki. A scris cronici și recenzii la cărțile colegilor săi de generație, a realizat ample dialoguri cu descendenți ai unor personalități bucovinene risipiți prin alte părți ale lumii. Lucrările sale se caracterizează printr-un documentarism erudit, aplicat minuțios, prin profunzime și eleganță.

Fulgerul negru căzut ca din senin a doborât un copac rar și nobil, un copac care crește greu în pădurea românească din această parte de lume. Noi, cei care i-am fost

în preajmă, care i-am auzit freacățul sufletului și i-am gustat fructele simbolice, nu-l vom uita, îi vom păstra în memorie imaginea de om delicat și intelectual incoruptibil.

Adio, iubite prietene, îmi va fi dor de tine. Regret și mă simt într-un fel vinovat că te-ai decis să pleci atât de inopinat, mânat de o grabă inexplicabilă, tocmai acum când – după o primăvară rece și capricioasă – în Sinăuții tăi, în pădurea de lângă Iazul Curții, ca și în întreaga Bucovină, au înflorit teii.

Îți voi păstra imaginea vie și neîntinată în galeria oamenilor dragi care mi-au marcat viața. Voi reveni mereu la masa prieteniei noastre.

TESTAMENTUL LUI ILIE

**Dorin Popescu
Constanța**

Odată cu plecarea lui Ilie Luceac la cele sfinte, a pierit o frumoasă șansă a culturii române din nordul Bucovinei de a rămâne în exigența academică a marii culturi de dincoace. Pentru că (aproape) numai domnul Ilie Luceac își însușise într-atât canoanele și rigorile limbii române literare și chiar ale discursului științific încât să se confunde în chip fericit cu maștri ai condeiului din Țară. Rigoarea stilisticii, prețiozitatea limbajului, precizia lingvistică și tăierea corectă a frazei, într-o manieră academică fără cusur, îl făcuseră celebru pe Ilie în mica lume frumoasă a oamenilor de cultură români din nordul Bucovinei. Însă nu (numai) buna stăpânire a limbii române face dorul nostru de el mare și obligatoriu. Mai avea domnul Ilie capacități și virtuți germanice, greu de reperat în lumea balcanică modestă în care ne complacem. Își citea textele cu creionul și conspectând, ca marii umaniști. Verifica de sute de ori textele destinate publicării. Se documenta riguros și tenace înainte de a interveni, avea cultul rigorii și echilibrului în orice, de la așezarea la masă la așezarea la scris. Într-o lume vulcanică și

temperamentală, domnul Ilie era echilibrul, vocea rațiunii. Așezat, sfătos, robust, prețios, riguros, academic, moderat, modest. Frecventabil doar pentru aleși. Însă nu (numai) pentru rigoarea germanică și echilibrul temperat ne vom aduce mereu aminte de el. Căci își avea și domnul Ilie exploziile sale de viață. Credințe autentice, pentru care ardea. Flăcări sub cămașa de gheață. Una dintre ele îl face cu adevărat mare, aproape nemuritor. Pentru una dintre ele, pe care i-o știu, Sfântul Petru îi ține mereu ușa deschisă spre Rai. Domnul Ilie Luceac iubea nedezmințit și netulburat Țara sa română.

Nici istoriile negre și vremurile reci, nici veacurile de înstrăinare, nici măcar tăcerile leneșe (și vinovate) ale Țării la glasurile stinse ale puilor de români rămași orfani de Țară, în nord, nu vor fi clintit cu un centimetru uriașa sa credință în Țara limbii sale și a părinților săi, născuți de generații nesfârșite în Sinăuțiul sfâșiat de granițe.

În casa sa părintească din Sinăuți, precum și oriunde în lume îl vor fi dus

pașii, domnul Ilie a fost paznic al limbii române. Paznic al culturii ei, strajă la nord a valorilor românești tradiționale – iubirea și frica de Dumnezeu, educația aleasă, etica puternică, rigoarea și echilibrul, focul credinței. Cine trecea de avangarda românească zgomotoasă și efemeră avea de-a face cu el, soldat puternic al limbii române cu rădăcinile în pământ și nesupus, peste inima căruia ar fi trecut fără a i-o atinge ori strica șinile de tanc.

În casa aceasta din Sinăuți, domnul Ilie își va fi scris ultimul său text destinat publicării, *Publius Ovidius Naso și conștiința noastră latină*, pe care a avut grijă să mi-l trimită cu doar câteva zile înainte ca gheara morții să fi oprit definitiv bătaia vieții sale. Îi rugasem pe câțiva confrăți de limbă și gîntă din nordul Bucovinei să scrie, împreună cu frații noștri de sânge din această Țară, un volum colectiv despre șederea la Tomis a străbunicului nostru latin, poetul Publius Ovidius Naso (notă: volumul *Răzbunarea barbarilor. 2000 de ani fără Ovidiu la Tomis*, este în curs de apariție la Editura Ideea Europeană din București). Iar domnul Ilie a văzut în această chemare un motiv pentru a-și scrie, într-un fel, testamentul. Acest text este, într-un fel, testamentul său.

Starea de lucruri la Tomis și în toată Sciția Minor pe vremea lui Ovidiu era următoarea: romanii cotropiseră de-un timp Dacia din sudul Dunării, cuprinzând cetățile Histria, Tomis și Callatis. Ei au rupt aceste pământuri din trupul Daciei de la nordul fluviului. Se știe bine că jignirea și crima fără iertare a sfâșierii popoarelor au avut totdeauna rezultate dramatice, și aveau să aibă rezultate dramatice și mai târziu, până în zilele noastre. Și atunci și acum au fost distruse familii, mamele au fost despărțite de fii, frații de frați, surorile de surori. Apa Dunării a devenit frontieră odioasă, despărțitoare de neam pe timpul lui Ovidiu. Trufașa pajură cotropitoare romană nu avea nici o justificare pentru fapta ei decât forța și tendința neconținută de a cotropi. Dacă am face o analogie, putem afirma că trufia s-a arătat la același nivel și în destinul despărțitor al apei Prutului pentru Basarabia și țara-mamă, apă ce a despărțit un popor care vorbea aceeași limbă și avea aceleași obiceiuri. Limba a fost aceea care i-a ținut în albia aceleiași identități. Într-un fel, contemporaneitatea are afinități analogice cu Tomisul antic. Așa încât „răzbunarea barbarilor” este, în primul rând, limba pe care nu am uitat-o, limba care ne vine și de la Ovidiu. Cea mai mare armă a rezistenței în istorie rămâne limba. Și dacă ne-am păstrat-o înseamnă că vom dăinui. Iată de ce opera lui Ovidiu stă mărturie a existenței noastre identitare latine.

Pentru toți cei care mai vorbesc astăzi o limbă de origine latină din teritoriile înstrăinate de patria-mamă se cuvine să ținem minte frumosul gând al lui Eusebiu Camilar, unul dintre cei mai buni traducători ai operei poetice ovidiene, care sună în felul următor: „Ovidiu e atât de viu, încât și azi îl putem zări la Pontul Euxin, oriunde... Urmele sandalelor și o togă albă se zărește la orice stâncă de la cotitură... Și așa, ani și ani, am tot sperat să ajung la timp la cotitura aceea. Sunt deplin încredințat că această iluzie va dura cât mine. Și după aceea. Ea va dura cât iluziile și cât farmecul depărtărilor” (Ilie Luceac, *Publius Ovidius Naso și conștiința noastră latină*).

Am citat îndelung din ultimul său text spre a demonstra natura testamentară a acestuia.

Într-o casă modestă din Cernăuți, aproape bolnav, cum nobiliar mi se destăinuia la jumătatea lui mai, domnul Ilie trudea pentru virtuțile terapeutice ale limbii române, despre care toată viața a știut că este cea mai mare armă a rezistenței în istorie.

Cine face o recapitulare sumară a poveștii vieții sale îl găsește pe domnul

Ilie de la bun început paznic al limbii române, de pe vremea studenției sale de la Facultatea de Litere ori din anii în care va fi fost dascăl, profesor de limba și literatura română. Din anii de tinerețe până în ultimul ceas al vieții sale, domnul Profesor Ilie a scris în limba română, a vorbit despre limba română și despre virtuțile ei, a păstrat cu strășnicie credința în limba sa maternă, pe care a iubit-o și apărut-o cât a putut. Nu a avut credință mai mare decât cea în limba maternă, știind că este exact genul acela de credință care răpune (ori face inutile) cruzimile istoriei.

Cu eminescologul Nicolae Georgescu în drum spre București

Nu s-a urcat pe piedestaluri în marile piețe publice spre a-și striga credința. Nu a cerșit prietenii în numele ei. Nu a cerut favoruri, distincții, răsplăți (notă: unele dintre ele i-au fost acordate, într-un târziu; în mai 2014, președintele României, domnul Traian Băsescu, i-a conferit Ordinul „Meritul Cultural” – în grad de Ofițer, categoria F – „Promovarea culturii”).

Ilie Luceac va rămâne pentru mine, dincolo de acribia academică a textelor sale (moștenire simpatetică a *Discursurilor lui Eudoxiu Hurmuzaki din Dieta Bucovinei*, de la care stilistica lui Ilie împrumută noblețea), dincolo de cele trei volume despre familia Hurmuzăkeștilor din Bucovina, dincolo de truda sisifică de la „Glasul Bucovinei”, dincolo de prețuirea (și prietenia) pe care ne-am purtat-o reciproc, dincolo de stilul inconfundabil de a se ține departe de zaveră, imperial și rece, dincolo de agerimea privirii și perspectivei, de inteligența sa devoratoare, un român uriaș care și-a iubit rădăcinile. Și care le-a fost acestora cinstită și aprigă strajă.

Dragostea netulburată pentru limba română, pentru mama și satul natal, pentru tot ceea ce trăiește încă în spiritul românesc rural, precum și credința nedezmințită în cultură – acesta este testamentul lui Ilie Luceac. Pentru care Sfântul Petru i-a ținut deschisă poarta Raiului. Pentru care Ilie va fi plecat acolo cu fruntea sus.

E tonic să știm că poarta Raiului rămâne mereu deschisă celor care duc mai departe comorile primite. Mi-l imaginez pe Ilie, sub iarba cea verde de-acasă, în liniștea Sinăuțiului său natal, aproape de strămoși, aproape de casa părintească, aproape de Țară, împăcat cu sine și fericit.

Singura povară care i-ar ucide liniștea este o cruce chirilică deasupra ierbii sale.

În mai 2007, în sala Palatului Academic din Cernăuți, s-a născut, din întâlnirea a două testamente gemene (crediința mea și a lui în Țară), o frumoasă și nobilă prietenie. Îmi iau rămas-bun de la el astăzi așa cum i-am și dat binețe în urmă cu zece ani. Cu vorbele de atunci (parafrază la celebra sentință a voievodului Ștefan), rostite de mine pe scena sălii Palatului Academic, despre care știu că l-au tușat profund: Pe umerii voștri, ai românilor din nordul Bucovinei, s-a așezat și stă pământul Bucovinei ca pe umerii unor uriași! Pe umerii tăi, dragă Ilie, român din Sinăuți, s-a așezat și stă pământul Bucovinei ca pe umerii unui uriaș!

IN MEMORIAM – ILIE LUCEAC

Ion Muscalu Iași

Pe Profesorul Ilie Luceac l-am cunoscut cu peste douăzeci de ani în urmă, cu ocazia organizării la Iași, Chișinău și Cernăuți a Saloanelor Internaționale de Carte, implicându-se împreună cu doamna Alexandrina Cernov în buna desfășurare a acestor importante manifestări de cultură.

De la început am fost plăcut impresionat de erudiția și caracterul său jovial, de bucovinean generos și blând, iubitor de literatură, de muzică și istorie, pasionat de cunoașterea trecutului, militând neconținut pentru păstrarea limbii și a identității neamului românesc de pe aceste străvechi meleaguri.

Nu mică ne-a fost mirarea, descoperind cu satisfacție că între Țara Fagilor și Ținutul Hârlău sunt legături spirituale deosebite, de netăgăduit: Familia Hurmuzăkeștilor de la Cernauca, cu întreaga contribuție a membrilor săi la înfăptuirea marilor evenimente naționale petrecute în Bucovina în ultimele veacuri, care a constituit subiectul tezei de doctorat a distinsului Profesor Ilie Luceac, își are obârșia la Cotnari, bătrânul Doxachi Hurmuzaki mărturisind în scrierile sale că „sunt născut sub un butuc de vie din Horodiștea Cotnarilor”.

De asemenea, Domnitorul Moldovei Miron Barnovschi (1622-1626 și 1633), făcător de pace și vrednic întru pomenire, născut la Toporăuți, se trăgea din stirpea voievodului Petru Rareș de la Hârlău, fiul slăvitului Ștefan cel Mare și Sfânt, prin însoțirea Domniței Maria cu logofătul Ion Movilă, părinții voievozilor Ieremia și Simion Movilă, ai mitropolitului Gheorghe Movilă și ai Anei, bunica voievodului martir Miron Barnovschi decapitat de turci la Stambul în anul 1633, pentru că a refuzat să se lepede de credința creștină.

Schitul lui Zagavei de lângă Hârlău este locul obârșiei episcopului Amfilohie Hotiniul (1730 – 1800), savant, teolog, scriitor, personalitate marcantă a vieții

științifice și culturale a Nordului Moldovei și Bucovinei.

Pasiunea comună pentru adevărul istoric și încă multe altele au stat la baza înfiripării și consolidării unei prietenii trainice, plină de satisfacții și bucurii, prilejuite de peregrinările noastre pe locul bătăliei lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului, din toamna anului 1497, ori a întâlnirii Măriei Sale cu Regele Cazimir al IV-lea de la Colomeea din septembrie 1485, la Cetatea Hotin sau Camenca Forteța (Cetatea Camenița) de pe Smotrici, durată cândva pe ruinele cetății dacice Petridava, hălăduind împreună pe drumurile de la Roșă, către Cetatea Țețina de altădată, spre Dumbrava Roșie și alte binecuvântate meleaguri.

Memorabil a rămas parastasul Domnitorului Miron Barnovschi, înfăptuit cu aproape zece ani în urmă în ctitoria de la 1560 a familiei voievodului de la Toporăuți, când domnul Profesor Ilie Luceac, bun cunoscător al rânduielilor bisericești, a mediat slujba ținută în limbile ucraineană și română, spre încântarea sufletească a credincioșilor care mărturiseau că din anul 1933 nu s-a mai slujit în limba română în această biserică.

Am apreciat întotdeauna rigoarea științifică a Profesorului Ilie Luceac, pasiunea și dăruirea în activitatea de cercetare și creație, în munca de la catedră cu studenții, dovedind un vădit talent pedagogic, preocupându-se de a însufla tinerilor dragostea pentru cultură și istorie.

Alături de prietni prin Cernăuți

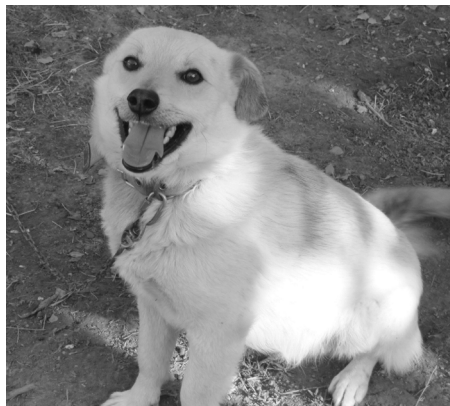
Dăruit cu trup și suflet preocupărilor sale științifice Profesorul Ilie Luceac era mereu prezent cu referate și comunicări la manifestările organizate de institutele lingvistice și de genealogie, a Filialelor Academiei Române din Țară, a muzeelor, bibliotecilor universitare și arhivelor din ținut, întreținând o bogată activitate de colaborare cu personalitățile științifice de prestigiu, contribuind prin întreaga sa activitate creatoare la îmbogățirea patrimoniului nostru național cu lucrări de o inestimabilă valoare.

Păcat, mare păcat! Profesorul Ilie Luceac ne-a părăsit prea devreme, în plină putere creatoare, acum când poate am fi avut nevoie cel mai mult de vastele Dumisale cunoștințe de istorie, de harul talentului său scriitoricesc, de îndemnul și povața lui părintească.

Familia a pierdut un fiu, un soț și un tată bun, căreia îi aducem toată compasiunea,

împărtășindu-i durerea și suferința noastră, prietenii și colegii au pierdut un camarad loial, corect și cinstit, un om modest și demn, înzestrat cu cele mai nobile însușiri, iar eu am pierdut mai mult decât un prieten, am pierdut un frate de suflet.

De-a lungul peregrinărilor noastre prin Bucovina, Profesorul Ilie Luceac mă invita adesea să ne abatem și pe valea Molniței, la Sinăuții de Jos, să văd un sat vechi, românesc, să o cunosc pe Mămuța, bătrâna sa mamă, și să mi-l arate pe Hector, câțelul cel năzdrăvan, dar de fiecare dată apărea ceva neprevăzut care ne strica planul.

Vestea morții prietenului meu m-a lovit ca un trăsnet. Bulversat, am purces la drum în miez de noapte, ajungând în vamă la revărsatul zorilor, așteptând îndurerat și răbdător să se ridice rohatca.

Aflat nu departe de graniță, satul zăcea cufundat în tihna dimineții, fără a întâlni vreun localnic care să mă îndrume spre casa defunctului.

Rulam încet spre biserica satului, când în dreapta drumului pietruit de țară am văzut o poartă deschisă larg și o casă veche, bucovineană, cu numeroase coroane, cu pamblici tricolore, rezemate de perete. O făptură omenească trebăluia prin curte, răvășită de gânduri, îngrijindu-se de hrănirea câțelului și a celorlalte orătănii din preajmă. Am strigat-o pe nume și a tresărit, trezită parcă din visare, a lepădat blidul din mână, ieșindu-mi în întâmpinare cu brațele deschise plângând nestăpânit, neizbutind să rostească un cuvânt.

În îmbrățișarea Iulianeii, cutremurată de suspine și în privirea ochilor ei mari și albaștri, scăldați de lacrimi, am simțit durerea adâncă și copleșitoare ce îi răvășea sufletul plâpând și singur, revenit în grabă la casa copilăriei tocmai din Irlanda, de la Dublin, cu nădejdea de a-și găsi tatăl în viață, dar timpul nu a mai avut răbdare.

Sălășluindu-se la cele veșnice, Profesorul Ilie Luceac, pe lângă multe alte lucruri, a lăsat în urma sa un număr însemnat de cărți de valoare, o fiică frumoasă și deșteaptă, precum și amintirea unui om integru, de o înaltă ținută morală și sufletească, iubitor de neam și de Țară.

Dumnezeu să-L odihnească în pace!

O PIERDERE IRECUPERABILĂ PENTRU CULTURA ROMÂNĂ DIN BUCOVINA

Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți

Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți anunță cu profundă durere încetarea subită din viață a istoricului și criticului literar Ilie Luceac, membru al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Societății Scriitorilor Bucovineni (Suceava), doctor în istorie, profesor la Institutul Teologic Ortodox din Cernăuți, catedra de Jurnalism și Traducere.

Ilie Luceac s-a născut la 2 iulie 1950 în satul Sinăuții de Jos (fostul Județ Dorohoi), raionul Hliboca, regiunea Cernăuți. După absolvirea școlii de opt ani din satul de baștină studiază la Liceul Pedagogic din Cernăuți (1965-1969), iar în 1974 absolveste Facultatea de Filologie (specialitatea – limba și literatura română) a Universității de Stat din Cernăuți. În 1992 absolveste a doua facultate – cea de istorie a universității cernăuțene.

După absolvirea Facultății de Filologie și satisfacerea serviciului militar în termen ca ofițer, lucrează un timp profesor de limba și literatura română la școala medie nr. 10 din Cernăuți. Mai apoi este angajat ca redactor în redacția emisiunii în limba română a redacției republicane Radio Ucraina Internațional, iar mai târziu se transferă la Liceul Pedagogic din Cernăuți pe postul de profesor de limba și literatura română. În ultimii ani a predat limba latină la Institutul Teologic Ortodox din Cernăuți.

Membru-fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, membru-fondator al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, redactor-șef adjunct la revista „Glasul Bucovinei”, cercetător științific asociat la Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, astăzi Institutul „Bucovina” al Academiei Române din Rădăuți. Autor de manuale pentru școlile cu limba română de predare din Ucraina. A colaborat cu articole și studii la mai multe publicații

literare și științifice din Ucraina, România și Republica Moldova, dintre care amintim revistele „Magazin istoric”, „Curierul românesc”, „Glasul Bucovinei”, „Bucovina literară”, „Septentrion literar”, „Candela”, „Limba română”. În anul 2000 editează volumul *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare* (premiul „Eudoxiu Hurmuzaki” al Academiei Române), în 2007 publică *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei* (ediție bilingvă germano-română, trad. textelor din germană de Catrinel Pleșu), iar în 2015 scoate de sub tipar un nou volum de studii despre familia Hurmuzaki – monografia *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812 – 1874)*.

Prin trecerea din această lume a scriitorului Ilie Luceac, literatura și cultura română din Bucovina a suferit o pierdere irecuperabilă. Lipsa lui dintre noi se va face simțită nu numai în viața literară, ci și în cea publică și socială, unde discursul lui avea pondere și găsea o rezonanță vie, puternică în inimile și cugetele consângenilor.

În aceste clipe de suferință pentru cei care l-au cunoscut pe scriitorul și omul de știință Ilie Luceac, noi suntem alături de familia și rudele lui îndoliate, exprimându-le sincere condoleanțe și rugându-L pe Bunul Dumnezeu să-l ierte și să-l primească în Împărăția Sa.

Doina Bojescu, Vasile Bâcu, Ștefan Broască, Grigore Crigan, Marin Gherman, Simion Gociu, Mircea Lutic, Dumitru Mintencu, Vasile Tărățeanu, Gheorghe Ungureanu, Ilie T. Zegrea

ILIE LUCEAC – UN EXEMPLU DEMN DE URMAT ÎN ȘCOALĂ ȘI ÎN SOCIETATE

Institutul „Bucovina” al Academiei Române Rădăuți

Prof. dr. Ilie Luceac ne-a părăsit pentru a scrie din ceruri istoria Bucovinei. Reputatul istoric din partea de nord a Bucovinei s-a născut la 2 iulie 1950, în localitatea Sinăuții de Jos, raionul Adâncata, azi în Ucraina.

A absolvit cursurile Facultății de Filologie a Universității din Cernăuți (specialitatea limba și literatura română) și Facultatea de Istorie a aceleiași universități. A obținut titlul de doctor în științe istorice în anul 2000, la Universitatea din București, avându-l coordonator pe acad. Ștefan Ștefănescu, cu o lucrare despre cultura în Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o analiză de caz: Familia Hurmuzaki. A slujit cu devoțiune catedra, la Institutul Pedagogic al Universității din Cernăuți. A fost călăuză pentru generații de studenți și, cu aerul lui calm, sfătos și extrem de înțelept, a fost un exemplu demn de urmat în școală și în societate. Modestia, calmul, rigurozitatea și generozitatea i-au călăuzit întotdeauna pașii.

Într-o discuție cu Serhii Osaciuk, consul onorific al Austriei la Cernăuți

A făcut parte din colectivul de redacție al revistei „Glasul Bucovinei”, în calitate de redactor șef-adjunct, din anul 1994 și până în prezent, a fost membru fondator al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, membru al Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” din Iași și membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Uniunii Scriitorilor Români din Cernăuți. A colaborat la reviste și periodice din țară și din străinătate, publicând studii de critică și istorie literară, precum și articole despre istoria și cultura românească din Bucovina.

Împreună cu soția sa, d-na Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, a participat la manifestările cultural-naționale ale românilor bucovineni, din țară și de peste hotare, contribuind semnificativ la susținerea cauzei celor deșertați, după evenimentele tragice ale ultimului război mondial.

Prin generozitate și spirit de sacrificiu, prof. dr. Ilie Luceac a fost un exemplu pentru tinerele generații și lumea științifică în care s-a manifestat cu numeroase și importante scrieri. În foarte multe ocazii, prin entuziasm și dăruire, a fost alături de proiectele științifice ale Institutului „Bucovina” al Academiei Române, fapt pentru care a avut și calitatea de cercetător științific asociat al instituției noastre.

De-a lungul întregii sale cariere științifice, Ilie Luceac s-a preocupat de studierea istoriei Bucovinei, fiind autorul lucrărilor: *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Editura Alexandru cel Bun – Cernăuți, Editura Augusta – Timișoara, 2000. Lucrarea a obținut Premiul „Eudoxiu Hurmuzaki” al Academiei Române (2000) și Premiul „Lecțiile istoriei” al Salonului Internațional de Carte de la Iași, ediția 2001; *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac. Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București, 2007; *Cernăuți / Chernovtsy 1408–2008. Album* (în colaborare cu Alexandrina Cernov), Institutul Cultural Român, București, 2008; *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812-1874)*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, Editura „DrukArt”, 2015

În aceste momente de grea cumpănă, colectivul Institutului „Bucovina” al Academiei Române transmite familiei îndurerate un gând de alinare și sincere condoleanțe.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

LA PLECAREA LUI ILIE LUCEAC DINTRE NOI

Consultatul General al României la Cernăuți

Mesaj de Condoleanțe, adresat Familiei doamnei Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, director al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți:

În urma trecerii la cele veșnice a soțului dumneavoastră, Profesorul Ilie Luceac, vă transmitem mesajul nostru de compasiune, adresat de asemenea familiei Dumneavoastră și comunității românești din regiunea Cernăuți.

Personalitate marcantă a culturii române și a societății civile, fondator, alături de dumneavoastră, al Editurii „Alexandru cel Bun”, Cernăuți, redactor-șef adjunct

De vorbă cu prof. univ. dr. Mircea Martin

al revistei de cultură și istorie „Glasul Bucovinei”, a publicat, sub îngrijirea sa, numeroase lucrări despre istoria și cultura românească din Bucovina, regretatul Ilie Luceac reprezintă o grea pierdere pentru cultura românească.

Discret și distins, Profesorul Ilie Luceac va rămâne în conștiința poporului român drept un model de curaj, sacrificiu, noblețe și modestie, un adevărat dascăl, care s-a îngrijit de formarea generațiilor de români la Colegiul Pedagogic al Universității Naționale „Iuri Fedkoviți” din Cernăuți și Institutul Teologic Ortodox din Cernăuți.

În aceste momente de întristare pentru cei care l-au cunoscut și l-au apreciat, vă adresăm sincere condoleanțe și ne exprimăm prețuirea pentru memoria sa.

Ne rugăm Bunului Dumnezeu să odihnească sufletul Profesorului Ilie Luceac în pace. Veșnica lui pomenire din neam în neam!

Eleonora MOLDOVAN, consul general al României la Cernăuți

UN ISTORIC CU VOCAȚIE, DĂRUIT BUCOVINEI

**Vasile Schipor
Rădăuți**

În comunitatea științifică din Bucovina, Ilie Luceac este o prezență distinctă în ultimul sfert de secol, afirmându-se la Cernăuți, dar și în România, prin contribuții de ținută științifică remarcabilă.

În 1993, coordonează, împreună cu Grigore C. Bostan, Alexandrina Cernov, Vasile Tărățeanu și Ilie T. Zegrea „Almanahul Societății pentru cultură românească «Mihai Eminescu»”, 208 p., tipărit la București de Editura Fundației Culturale Române. În 1994, îl găsim în redacția periodicului „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, ce apare, la fel ca „Analele Bucovinei”, fără întrerupere până în zilele noastre. Aici semnează, de-a lungul anilor, studii și articole, interviuri, cronici, recenzii.

În 2 iunie 1996, în sala de festivități a Casei Domnești din incinta Mănăstirii Putna, primea din partea noastră, Medalia comemorativă „Ștefan cel Mare și Sfânt”, purtând pe revers Cetatea de Scaun Suceava, pentru contribuții la cunoașterea și promovarea valorilor Bucovinei istorice, împreună cu participanții la Conferința științifică internațională „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice”, Rădăuți–București, 31 mai–5 iunie 1996.

Începând din 2005, susține comunicări, receptate cu interes, la sesiunile anuale ale Institutului „Bucovina” al Academiei Române: *Cultura ca formă de supraviețuire națională. Modelul secolului al XIX-lea pentru Bucovina* (13 octombrie 2005); *Anul 1918. Elitele românești și definirea identității românilor din Bucovina* (9 septembrie 2006); *Alexandru Hurmuzaki și teoria psihologiei popoarelor în contextul comunității românești din Bucovina (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)* (1 octombrie 2009); *Dimitre Onciul și junimea Bucovinei de altădată* (18 noiembrie 2010); *Rolul familiei Hurmuzaki în procesul de modernizare a societății românești din Bucovina secolului*

al XIX-lea (11 noiembrie 2011); *Eudoxiu Hurmuzaki și viziunea sa modernă asupra istoriei și psihologiei poporului român* (27 octombrie 2012); *Bucovina în amintirile scriitorului și artistului plastic Partenie Maschievici (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)* (24 octombrie 2013); *Soarta unui fond familial din arhivele Hurmuzaki. Unele considerații* (16 noiembrie 2015), care se publică în „Analele Bucovinei” în perioada 2010–2016, toate contribuind la renașterea cercetării științifice din Bucovina și la emanciparea discursului nostru historiografic.

Cărțile sale sunt întâmpinate favorabil în paginile „Analelor Bucovinei”:
Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (o istorie a culturii românești în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea), Cernăuți – Timișoara, Editura „Alexandru cel Bun” – Editura „Augusta”, 2000, 364 p. + 7 anexe + 12 fotografii (anul VIII, nr. 2 (17), [iulie–decembrie] 2001, p. 421–422 (elaborată pe baza tezei de doctorat); *Cernăuți / Chernovtsy 1408–2008*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2008, 160 p. (în colaborare cu Alexandrina Cernov) (anul XVI, nr. 2 (23), [iulie–decembrie] 2009, p. 624–625).

Recenzii și cronici, publicate sub semnătura sa în „Glasul Bucovinei”, dar și recenziile din „Analele Bucovinei”, fac referire constant, începând cu anul 1994, la activitatea noastră dedicată, cu generoasă dăruire, promovării Bucovinei și valorilor sale inestimabile de patrimoniu cultural european.

Redacția periodicului științific de la Rădăuți regretă profund dispariția prematură a unui istoric cu vocație, dăruit Bucovinei și încrezător în rolul modelator al istoriei națiunii noastre și al culturii umanității. La plecarea sa dintre noi, comunitatea științifică din Bucovina rămâne mai săracă, moștenindu-i însă, mai presus de toate, mesajul intim și profund al creației sale.

Dumnezeu să-l așeze în pacea slavei sale, alături de „strămoșii pururi roditori”. Eternă fie-i amintirea trecerii sale pe „drumurile împărătești” ale Bucovinei!

BĂTĂLIA CU TIMPUL

**Marin Gherman
Cernăuți**

Despre Ilie Luceac nu pot vorbi la timpul trecut. Fizicul și moralul, materialul și idealul, realitatea și ficțiunea s-au contopit în luna lui iunie 2017. Paradoxal, retragerea lui către cele sfinte l-a făcut mai viu ca oricând. Moartea fizică l-a născut din nou în inimile, sufletele și cugetele noastre, l-a făcut mai integrat și mai elegiac ca în versul lui Nichita, pe care-l aprecia nespuse de mult: „*El începe cu sine și sfârșește / cu sine*”. Constatăm împreună cu regretatul Profesor într-un interviu publicat în presa din Cernăuți cu 2 ani în urmă, la un moment aniversar (împlinea atunci 65 de ani), că „*timpul este, din păcate, un prieten nemilos al nostru*”.

În acel interviu Ilie Luceac de parcă presimțea o schimbare, dialoga cu timpul mai mult ca oricând. Iată ce scria regretatul Profesor în debutul dialogului nostru: „Timpul este, din păcate, un prieten nemilos al nostru. De la o vreme, când se acumulează anii, îl măsurăm nu cu lunile, ci cu săptămânile sau chiar cu zilele. Uneori am dori să facem abstracție de existența lui, să-l ignorăm, să nu-l luăm în seamă, el însă se strecoară tiptil, pactizând cu grijile, cu neîmplinirile noastre și, ce

este mai trist – cu bolile. Aici reușește cel mai bine... Și atunci începe bătălia. Cine va ieși învingător, nu se știe niciodată. Cert este că totul împrejur e în alertă, în stare de război nedeclarat. Dacă reușești să-l mai păcălești, te poți considera un norocos. Dacă învinge el, timpul, atunci te resemnezi și-ți amintești de cuvintele cronicarului: «Nu sunt timpurile sub oameni, ci el, omul, este sub timpuri»”...

Vorbea profetic domnul Profesor (așa l-am numit în timpul vieții) și mă simt uneori vinovat că nu am pătruns suficient în mesajul său de alertă – un mesaj al

luptei cu timpul, cu bolile, cu trecerea anilor. Adevărat, victoria timpului semnifică moartea, dar ce este timpul? „Un prieten al nostru” – ne spunea Ilie Luceac. Acest prieten învinge mai întotdeauna în bătălia cu oamenii. A învins și de această dată...

L-am cunoscut pentru prima dată pe Profesorul Ilie Luceac în anii studenției, impresionându-mă dintr-o dată cu erudiția, modestia și valorile pe care le împărtășea. Am avut o fericire nespuse de mare de a participa împreună cu regretatul prieten de suflet al meu la o serie de conferințe din România, Republica Moldova și Ucraina, admirându-l în plan științific, oratoric, analitic, omenesc. Timpul trecerea, lupta continua...

Din inițiativa domnului Profesor și a doamnei Alexandrina Cernov am devenit redactor la revista „Glasul Bucovinei”. Au fost ani rotunji de dialog cultural, ani de povește și îndrumări pe căile științifice, sociale, culturale, personale. Ținea în permanență la adevărul istoric. Mai mult decât atât. Credea în existența acestui adevăr. Îmi povestea deseori despre oamenii de cultură din Bucovina ca despre niște icoane. Construia și cimentea modelul de „om de cultură din Bucovina”. Considera că de apariția unor adevărați cărturari în Cernăuți, cunoscători de istorie și de limbi străine, depinde salvarea comunității românești de primejdia deznaționalizării.

A avut o pasiune aparte față de studierea rolului Familiei Hurmuzaki în istoria culturală și politică a Bucovinei. Sunt convins că anume el a elaborat o viziune proprie, metodologic-inovativă, pe marginea dimensiunilor culturale în Bucovina secolului al XIX-lea. A fost și va rămâne un autor de neocolit pentru cercetătorii în domeniul istoriei Bucovinei, cu precădere a impactului Familiei Hurmuzaki asupra proceselor social-culturale și politice din Ducat. Era atent la surse, ținea mult la documentare, nu inventa nimic, nu amesteca istoria cu literatura, cu critica literară, cu poezia. Nu se refugia dintr-un domeniu în altul în căutarea de nișe culturale și sociale... Un adevărat Profesor al vieții.

Nici acum nu cred că nu mai este printre noi. Este o iluzie, este un vis – îmi repet. Dar visul continuă și nimic nu se schimbă. Cât mai suntem în acest vis al pierderii și al durerii, ne rămâne să ținem la ceea ce a iubit regretatul Profesor. Ne rămâne să continuăm proiectele sale culturale: revista „Glasul Bucovinei”, care va împlini în curând 25 de ani de apariție, editarea de carte românească, realizarea de studii istorice, lingvistice, sociologice. Prin nemurirea românismului din Cernăuți va fi nemuritor și Ilie Luceac...

În continuare, publicăm interviul cu domnul Profesor Ilie Luceac, apărut cu 2 ani în urmă în presa locală. Din păcate, este ultimul interviu solicitat de cineva regretatului istoric și critic literar din Cernăuți.

Marin Gherman: *Stimate domnule profesor univ. dr. Ilie Luceac, dacă priviți în urmă, la segmentul de viață pe care l-ați parcurs, ce gânduri vă vin în minte? Ați dori să-i mai treceți odată, „pe curat”, acești ani parcurși sau vă satisfac așa cum sunt și cum au trecut?*

Ilie Luceac: Dragă prietene și coleg, nu-ți pare cumva că m-ai pus la o încercare grea?! Este imposibil să dai un răspuns la această întrebare, fără să fabulezi. Însă mă voi stăruie să răspund, fără să știu dacă te va satisface sau nu ceea ce îți voi spune.

În primul rând, cred că se cuvine să mulțumesc Celui de Sus pentru că mi-a oferit posibilitatea să trec acest segment de viață, cum spuneai, cu bucuriile și tristețile

care mi-au fost date. Sigur că la această vârstă îți dai seama câte nu le-ai făcut, din cele bune, și câte le-ai fi putut face. Conștientizezi, într-o măsură oarecare, greșelile – multe la număr – pe care le-ai comis, cu voie sau fără de voie, și înțelegi prea bine că unele dintre ele nu le mai poți corecta.

La Stupca, cu Nina Cionca la mormântul lui Ciprian Porumbescu

Cât privește „transcrierea de pe ciornă pe curat” a anilor care s-au scurs, îți dau un sfat, nu știu cât de înțelept, dar cu siguranță bun de luat în seamă. Toți ar dori să transcrie acest „text” nu o singură dată pe curat. Poate l-ar caligrafia mai frumos, mai ondulat, mai cu tâlc, dar în minte răsună cuvintele dintr-un *Psalm* al lui Arghezi: „Dar eu, râvnind în taină la bunurile toate,/ Ți-am auzit cuvântul zicând că nu se poate!”. Așadar, liniștit și resemnat, sunt bucuros că am ajuns aici unde am ajuns, la anii care i-am rotunjit zilele acestea. Sigur, bucuriile împlinirilor, dacă au fost și regretele neîmplinirilor, care numai puține nu sunt, se găsesc într-un antagonism de lungă durată. Încercăm să le împăcăm cu realitatea fiecărei zile trăite.

Marin Gherman: *Domnule profesor, nu cred că aveți motive pentru a fi trist. Sunteți împlinit din punct de vedere profesional. Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, unul dintre istoricii români veritabili din nordul Bucovinei, ați susținut doctoratul în istorie cu cei mai prestigioși istorici români contemporani, sunteți colaborator la două institute științifice din România, ați scris câteva cărți în domeniu, sunteți laureat al premiului „Eudoxiu Hurmuzaki” al Academiei Române, recent v-a apărut a treia carte, și anume, o monografie despre istoricul și omul politic Eudoxiu Hurmuzaki, colaborați la mai multe reviste de specialitate din țară și din străinătate; eu vă cunosc foarte bine în calitatea dumneavoastră de redactor-șef adjunct la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”, unde am onoarea să colaborăm împreună. Ce prevalează în activitatea pe care o desfășurați, pasiunea pentru istorie sau cea pentru critica și istoria literară, domeniu în care ați realizat câteva eseuri și materiale critice frumoase despre opera literară a unor confrați de condei?*

Ilie Luceac: Istoria este o mare pasiune de a căuta și de a găsi documentul pentru a putea desluși, motiva și înțelege adevărul. Bine spunea istoricul francez Lucien Febvre: „L'historien n'est pas celui qui sait... il est celui qui cherche”. Și dacă suntem la capitolul istorie, într-adevăr sunt bucuros că mi-a apărut recent cartea *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812-1874)* (Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, Editura „DrukArt”, 2015, 117 p.), o monografie despre istoricul, omul politic și unul dintre intelectualii români de elită din secolul al XIX-lea, a cărui activitate este strâns legată de făurirea istoriei Bucovinei, de constituirea parlamentarismului în Bucovina istorică. Meritul lui cel mai mare ca om politic este că a făcut ce i-a stat în puteri pentru ca poporul român de aici să pășească înainte.

În ceea ce privește scrisul, fie cel în domeniul istoric sau cel de sorginte literar, el este mai mult decât o pasiune, el este o necesitate existențială. Atât în virtutea faptului că sunt redactor la o revistă științifică, cât și ca obligație dictată de conștiința meseriei pe care o exercit. Cred că obișnuința și responsabilitatea pentru ceea ce scrii îmbină armonios aceste pasiuni.

Marin Gherman: *Stimate domnule profesor, eu sunt omul care nu o dată am fost martor ocular la atitudinea dumneavoastră față de muzica bună, fie că este vorba despre muzica clasică (operă, simfonie sau muzică instrumentală), fie despre muzica populară sau cea ușoară. A prevalat întotdeauna calitatea, adică contează foarte mult ce ascuți și cum ascuți. Ați avut și diverse interviuri cu muzicieni profesioniști, soliști-vocaliști, instrumentiști sau dirijori de orchestre, artiști plastici sau scriitori. Dintre compozitorii și dirijorii de muzică clasică, care vă sunt cei mai dragi?*

Ilie Luceac: Muzica nu este o distracție, nu este o odihnă, cum sunt dispuși să creadă unii. Ea este un domeniu în care dacă ai intrat, e greu să mai ieși. Ca într-un labirint magic. Muzica, de altfel ca și cuvântul, poate să omoare, poate să vindece, să liniștească sau să incite. Cine nu o simte, își trăiește foarte liniștit viața. Foarte liniștiți sunt și cei ce n-au citit niciodată *Război și pace*, *Frații Karamazov*, n-au ascultat nicicând *Sonata Kreutzer* sau marșul funebru din *Simfonia a 3-ea* de Ludwig van Beethoven.

După ce ai ascultat Bach, Beethoven, Mozart, Brahms, Ceaikovski, Enescu, Čiurlionis și ai reușit să pătrunzi tainele, mesajul operei lor muzicale, nu mai ai cale de întoarcere. Iar dintre marii dirijori ai lumii, cred că Arturo Toscanini, Bruno Walter, Herbert von Karayan, și, mai ales, Sergiu Celibidache – sunt dirijorii ale căror înregistrări le caut cu aviditate. În tot cazul, vreau să vă mărturisesc că pentru mine muzica rămâne una din plăcerile nevinovate ale vieții.

Marin Gherman: *Un om ca dumneavoastră merită să aibă mulți prieteni, cred că nu sunteți sărac la acest capitol. Iar unde sunt prietenii, neapărat sunt și neprietenii, pentru contrabalanta, ca să mai facem și o glumă. Ce ați dori să ne spuneți despre aceste lucruri care sunt și frumoase și mai puțin frumoase?*

Ilie Luceac: Este o întrebare care nu mă ocolește niciodată. Poate de aceea că foarte greu îmi câștig o prietenie. Nu sunt obișnuit să-mi schimb prietenii, ceea ce e la modă astăzi. Nici să-i abandonez, dacă-i am. Despre neprietenii, ce să spun. Ei se adaugă fără să-i cauți. E o molimă cu neprietenii. Sunt atât de iscusiți, încât nu-i depistezi mult timp. Chiar și când aceștia lovesc, tot „prietenește” o fac.

E un capitol controversat cu prietenii și prieteniiile. De la o vreme mai revizuiesc condica cu prietenii. Cei care pleacă fără adresă, nu-i mai caut. Cei care pleacă pentru totdeauna, încerc să nu-i uit. Și mă rog lui Dumnezeu să fiu mereu în stare să-mi aduc aminte de ei și să aprind o lumânare pentru sufletul lor.

În tot cazul, voi folosi o frază a unui vechi și bun prieten al meu, care mi-a spus într-un moment de cumpănă sufletească: „prietenii sunt aceia care vin când toată lumea pleacă”. O țin minte și o citez ori de câte ori am ocazia.

Marin Gherman: *Stimate domnule profesor Ilie Luceac, ce vă doriți cel mai mult la acest moment aniversar? Jubileul pe care îl sărbătoriți este un prilej pentru a vă confesa. Care vă sunt prioritățile în plan profesional și ce credeți că este mai important pentru dumneavoastră din punct de vedere personal?*

Ilie Luceac: Vreau să vă mărturisesc că de la un timp jubileele sunt tot mai selecte, ca idee, ca să nu spun că oricine-ar dori să mai oprească timpul în loc, însă vocea interioară nu doarme. Știm prea bine că nu se poate acest lucru.

Oricum, ceea ce mi-aș dori este să mai am la cine să mai poposesc în casa părintească. Îl rog pe bunul Dumnezeu să-mi mai dea sănătate și putere să mai realizez ceva în plan profesional, să mai scriu vreo carte-două, să pot să iubesc eu mai mult pe aproapele meu, fără să aștept vreo recompensă. Doresc foarte mult să fiu mereu în preajma copilului meu și să mă bucur de viața care a mai rămas. Dacăș avea puterea necesară, aș ține la distanță cât mai mare tristețea, pentru ca să nu pactizeze cu singurătatea. M-ar ajuta și câinele meu iubit, Hector, în care am toată încrederea că nu mă va părăsi atunci când voi cădea.

Marin Gherman: *Vă mulțumesc, domnule profesor, pentru sinceritate și bunăvoința de a ne răspunde la întrebările noastre. Vă doresc multă sănătate și succese în continuare.*

Ilie Luceac: Și eu vă mulțumesc pentru că sunteți alături de mine, domnule dr. Marin Gherman, și vă doresc mulți ani fericiți în mijlocul familiei, de asemenea, mult spor și succese în tot ceea ce faceți.

CUMINȚENIA DIN ULTIMA BANCĂ

Dorina Popescu
Constanța

Lecția de la Catedră

Și ce final de Iulie, cu tentative de ploii și reumatisme articulare nepotrivit instalate în butonii mașinii de scris! De trei săptămâni tot (încerc să) scriu. Și șterg. Și scriu din nou. Iar printre toate acestea, o solidaritate strecurându-se de prin vecini mă tulbură și mai profund: *Astăzi nu se spală rufe! E Sfântul Ilie! Sfântul Ilie*, repet șoptind, *Sfântul Ilie...*

A Vă scrie a devenit mai mult decât o tradiție. Până și cafeaua se bea mai rar. Sper ca actuala Dumneavoastră Reședință să dețină lădiță pentru scrisori, asta pentru că din toate *Epistolele Întârziate* pe care Vi le-am trimis nu mi-a venit nici un retur. Sunt sigură că ați ajuns acolo unde e Raiul și asta pentru că, din Iunie încoace, toate Editurile Universului s-au antrenat în a reedita *Biblia* fără greșeli. Hm-m-m... Eu știu, nimic nu este întâmplător. Ca și *Istoria Raiului* – îndată ce Vă veți dedica acesteia, va deveni o capodoperă. Sunteți capabil de (și potrivit pentru) proiecte mărețe, de bun augur!

Și Iulie este tot despre Dumneavoastră. Mă bucur că, atunci când mai erați printre noi, am reușit să Vă povestesc *Episodul Cuminițenia*. Și cum, și cât ați râs! Da, da, ați râs (remarcă pentru naivii care Vă credeau modest la acest paragraf). Așadar, povestea se derula exemplar, precum multe alte povești, devenite tradiționale mai ales la început de primăvară, când studenții Dumneavoastră își susțineau practica pedagogică la Gimnaziul nr. 6 (cu predare în limba română) din Cernăuți. Emoțiile copleșeau... Cine nu a fost student – nu știe. Iar cine nu a fost Profesor – nici atât! Deci: anul 2008, clasa I, până în 20 de elevi exemplar crescuți din inspirația intelectuală a Învățătoarei-Legendă Margareta Istrati. Studenta Dumneavoastră ține prima lecție din viață, în fața unui torent de pitici, la materia *Limba Maternă* (desigur, *Limba Română*). Profesorul-coordonator Ilie Luceac – imperial și tăcut, domină cele 45 de minute de lecție, cu o cuminițenie fără cusur, acolo, în ultima bancă. Tace. Scrie. Eleva din prima bancă, cu fundițe din mătase, crem, cea mai mică din clasă, e încă preocupată de păpușa pitită la fund de ghiozdan. Ușor plictisită, fură cu imensitatea albastrului din ochișori ceea ce se întâmplă în jur. Clopoțelul care sună a recreație îi vine micuței precum un colac de salvare. Momentul de venire a mamei sale, care urmează să o ia de la școală, coincide cu momentul plecării echipei de la Colegiul Pedagogic. Mama fetiței îl salută respectuos pe Domnul Ilie Luceac. Domnia Sa nu întârzie cu reverența-i regală și se lasă pierdut în mulțime. Mama își întreabă fetița: L-ați avut prezent la lecție pe Profesorul Ilie Luceac? Fetița, care cotrobaia îngrijorată la fund de ghiozdan, răspunde: *Da-a-a...* Și a stat acolo (arătând cu inelarul în depărtare). *Cred că nu știe nimic* – continuă micuța – *mereu tace*. Apoi tot ea încheie: *nici nu mă miră că l-a așezat Doamna Învățătoare în ultima bancă...*

Acest copil naiv era Gloria – fetița mea. Copil care între timp a crescut și

pentru care ați devenit (ceea ce în fapt erați mereu, fără să știm) una din personalitățile emblematică și preferate din Bucovina. Tot ea Vă înserează astăzi, cu mânuși albe, în analizele sale lingvistice și literare din cadrul Liceului Umanistic pe care l-a ales din prima.

Ultima bancă... Da, ultima! Nu ați pretins niciodată la mai mult, deși câte Catedre Academice nu ar fi fost onorate să Vă ofere aulele lor! Părerea mea personală e că Vi s-a dat de către soartă un car de modestie. Mă tot întreb dacă chiar trebuie (la anii mei!!!) să-mi iau Diplomă de Zână Bună pentru a Vă oferi titlul de Membru de Onoare al Academiei Române, fie și *post-mortem*? L-ați meritat!

Dom' Profesor, eu mi-am însușit lecția și Vă mulțumesc! Deci, admit: următorul exemplu ca și sens pare a fi corect, formularea însă se cere modificată. Provoc toate vârfurile de munți și poalele acestora laolaltă pe care regăsesc scris cu un roșu ca sângele: *Basarabia E România* – în favoarea formulării corecte – *Basarabia ESTE România*. Precum *Mama ESTE Una*. Și *Cernăuțiul ESTE al Nostru*.

Un iunie iliescian*

Eu am venit și de această dată – neabătându-mă de la tradiția fiecărui *Iunie de Suflet* din ultimele șase veri. Un Tricolor, cu care am străbătut *Lumile binecuvântate cu de-ai noștri* și doi trandafiri galbeni, atât au putut să încapă într-o *Tristețe de om* urcată în autocarul care m-a adus într-*Un altfel de Iunie*. Cu fiecare kilometru parcurs

mi s-a conturat și mai apăsător *Bârna* la capătul căreia, în premieră, nu mă mai aștepta *Cel care m-a învățat să o execut la maxim punctaj*. De aici încolo – doar pe cont propriu! Fără drept la gafă! Păstrând aceeași caligrafie cu hieroglife gotice precum la Palat și același ritual de corectitudine a limbii scrise și vorbite. De aici încolo – realitatea este cruntă: Mentorul meu *a fost...* în defavoarea lui *este*. Și cum se numește acea stare când vrei să ierți, dar nu poți? Da, nu pot! Pentru că este pentru prima *Text publicat în „Libertatea Cuvântului” (29 iunie 2017), rubrica Epistole întârziate, <http://lyberti.com/un-iunie-iliescian-epistole-intarziate-in-memoria-lui-ilie-luceac/> și pe BucPress (29 iunie 2017), portal de știri din Cernăuți, <http://www.bucpress.eu/opinie/un-iunie-iliescian-epistole-intarziate-4416>.*

oară când V-ați permis o abatere de la Codul Bunelor Maniere! Prima oară când nu au mai contat ceilalți... Și nu a contat nici *Iunie* – luna în care, alături de Doamna Alexandrina, ne găzduiați la Editură, pe Dorin și pe mine, într-o atmosferă boemă cu parfum de cafea, cu sfat înțelept și idei de proiecte plăcute oricărui român. Nu a contat nici măiastra floare de tei care, în această vară, a dezarmat până la ultima ființă imună la romantism. Și ce se mai poate schimba dacă V-aș spune că Vă plânge și Arcadie Suceveanu – Poetul de la Curtea Neamului Nostru...

Iertați-mă! Rogu-Vă! Eu sunt cea care a absentat de la Teatru în seara Spectacolului dedicat Românilor de Pretutindeni. Sunt cea care și-ar oferi viața toată în schimbul câtorva clipiri de gene pentru a reuși *acolo și atunci* acest *Recital* dedicat *Omului din prima logie din dreapta scenei*. Eu V-am iubit pentru că ați fost ghidul pașilor mei nesiguri într-o Citadelă doar aparent pacifistă! V-am iubit pentru punctualitate. Și pentru adevăr. Pentru școlirea exemplară și desfătarea lecturii selecte. Și pentru discursul care fascina și onora deopotrivă. Pentru generozitatea pixului roșu în manuscrisele care îmi dețineau semnătura. Și pentru morala de după... Eu V-am iubit pentru curaj, dar și pentru modestia în care Vă refugiați victoriile. Pentru arta răbdării de a verifica fiecare detaliu de zece ori – și încă o dată – în numele unui text ireproșabil. Pentru sacrificiul de o viață în favoarea *Eternității Hurmuzăkești*. V-am iubit și pentru Chopin. Dar și pentru felul în care ați cultivat *Caractere marine-nadine-dorine*. V-am iubit și pentru că ați realizat visul meu de-o viață, de a vedea România. Am rămas de aceeași părere pe care V-am împărtășit-o în Iulie 2006: Țara Noastră este mult mai frumoasă decât mi-aș fi putut imagina! V-am iubit pentru Credință. Și pentru afecțiunea cu care Vă înconjurați oamenii dragi. Pentru demnitatea de a condamna la iertare fiecare lovitură primită în spate. Și pentru numărul echilibrat de *Prieteni autentici* cărora le-ați fi dat șansa de a fi. Dar mai presus v-am iubit pentru întruchiparea *Intelectualului-Aristocrat*. Alegând pentru *Plecare* un fraged început de vară, nu ați făcut decât să confirmați că măreția V-a aparținut pururea: un *Iunie* mai *Iliescian* nu va mai fi!

Pe doi Iulie, de Ziua Dumneavoastră de naștere, din puterea obișnuinței, Vă voi căuta la telefon... Precum și-n toți ceilalți ani, scriși vieții mele, în care – *veți fi* ar bate oricând pe – *ați fost*.

Ultimul Chopin

*Unui – sigur – Zeu...
(Lui Ilie Luceac)*

La Cernăuți se sting Poeții,
În zori de zi, sub flori de tei...
La cripta grea a dimineții,
Cetatea plânge-n simfonii.

Papion, peniță, călimară,
Pian și cărți – rămase vii...
În manuscrisul de sub ceară:
Dureri – ascunse, timpurii.

Și câtă dragoste de Țară!
Și zboruri frânte către Ea!
Poeții tind la moarte-n vară,
Dând bătălia cea mai grea!

Rănit și demn orașul pare,
Uscată-i floarea cea de tei...
Poetul care-n vară moare
Va fi de-a pururi printre Zei!

Dorina Popescu

GÂNDURI DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA*

**Dorina Popescu
Constanța**

Despre subiectul de mai sus, eroul meu de astăzi știe totul. Pasiunea adunată din multă lectură face ca viața să-i fie dedicată literaturii și istoriei propriului neam. Pornind din Sinăuți, cu o „desagă” de virtuți, ajunge să cucerească din prima Metropola Cernăuțeană. Spiritul aristocratic și propriile legi îl fac mai puțin iubit de unii, dar adorat de către discipolii săi. Onoarea – e cartea sa de vizită. Iar visele, mereu aceleași: despre Țară, Neam și Limbă.

Ilie Luceac – profesor universitar doctor; istoric, critic și istoric literar, editor și redactor-șef adjunct la revista „Glasul Bucovinei” care apare la Cernăuți sub egida Institutului Cultural Român; membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți și al Societății Scriitorilor Bucovineni din Suceava. În luna mai 2014, președintele Traian Băsescu i-a acordat Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Ofițer, pentru „Promovarea Culturii”.

Dorina Popescu: *Domnule Ilie, sunteți unul dintre cei mai convingători analiști ai fenomenului mișcării naționale românești din Bucovina. Cum se văd, în zorii veacului XXI, liniile de forță ale literaturii și culturii române din Bucovina? Este o literatură conștientă de sine, de matricea ei identitară, generatoare de programe și proiecte politice și naționale sau reprezintă o expresie pur și simplu artistică (non/politică) a acestei matrice identitare?*

Ilie Luceac: În primul rând, Vă mulțumesc pentru onoarea de a mă antrena într-o discuție. De mult n-am mai vorbit cu cineva care să se intereseze de literatura și cultura română din Bucovina. Sunteți o distinsă și aleasă fiică a Bucovinei, de vreme ce Vă frământă aceste lucruri. Iar dacă e să vorbim despre literatura de expresie românească care se scrie în nordul Bucovinei astăzi, atunci nu este chiar așa de ușor să răspunzi la această întrebare, deoarece literatura propriu-zisă – fie că este vorba de poezie sau de proză – nu este un act programat, care să genereze programe naționale și, mai ales, politice. Conștientă de menirea ei primordială, ea încearcă să fie o expresie artistică a matricei identitare naționale, în cazul dat, al celei românești, care, potrivit mesajului propriu-zis al ei, ar trebui să convingă prin conținut și formă și – de ce nu? – prin forță artistică. Încadrată cu greu în procesul literar românesc din Țară, literatura română din nordul Bucovinei ar dori să pășească într-un pas cu spiritul vremii, să respire la unison cu rezultatele scriiturii din România, cu ceea ce se scrie și, mai ales, cum se scrie în agora românească a literelor.

Cât privește aprecierile pe care mi le-ați făcut la început, vreau să Vă spun că mi se par poate puțin exagerate, dar fiind imun la laude, nu cred că mă paște vreun pericol.

---

* Interviu, acordat în octombrie 2014, a fost publicat în revista de cultură „Oltart” din Slatina, județul Olt, nr. 9, ianuarie – martie 2015, pag. 13-19, la rubrica *Dulcea Bucovină*, cu titlul – *Să ne întoarcem la exemplul strămoșilor cumiți!*

Dorina Popescu: *Se poate vorbi despre un rol determinant al literaturii române din Bucovina, la finele veacului XIX și începutul celui de al XX-lea, în consolidarea percepției apartenenței culturale a Bucovinei la spațiul românesc, percepție care a făcut posibilă decizia din noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei, din Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan, astăzi Sala de Marmură a Universității din Cernăuți?*

Ilie Luceac: Literatura română din Bucovina (și aici avem în vedere atât nordul cât și sudul ei) a avut ca model la finele veacului XIX și la începutul celui de al XX-lea două etape succesive uriașe în istoria literaturii naționale, și anume: epoca Alecsandri și epoca Eminescu. Aceste etape au format o concepție clară la scriitorii bucovineni, un model, putem spune, de tip Alecsandri, de factură epică, descriptivă (Vasile Bumbac, Silvestru Morariu-Andrievicei, Iraclie Porumbescu, Constantin Morariu și alții) și altul de tip eminescian, de expresie metaforică, un vers specific liricii poetului național, prin excelență romantic (George Popovici [T. Robeanu], Adrian Forgaci, Gavriil Rotică, Ion Cocârlă-Leandru etc.). Să nu uităm proza analitică a lui Ion Grămadă, apoi poezia modernă a lui Benjamin Fundoianu, literatura „iconarilor” – cu toții au contribuit la afirmarea și maturizarea artistică a scrisului românesc, așa încât, ulterior, un Vasile Bogrea, Ilie E. Torouțiu, Vasile Gherasim, Leca Morariu, Traian Chelariu, Mircea Streinul sau Iulian Vesper, prin poezia, proza, dramaturgia, lucrările de istorie și critică literară, prin studiile de folclor își înscriu numele lor în patrimoniul întregii literaturi și culturi naționale. Să ne amintim de ziarele și revistele apărute în acea perioadă, care, alături de operele literare, au contribuit la întărirea procesului de afirmare a spiritualității românești în Bucovina prin valorificarea prețiosului tezaur al creației poetice orale (S. F. Marian, Elena Niculiță-Voronca, Dimitrie Dan, Leca Morariu, Alexandru Voevidca și alții).

Ceea ce s-a petrecut la 28 noiembrie 1918, în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuți, a fost o realitate și o consecință logică a desfășurării lucrurilor. Apartenența culturală a bucovinenilor nu se mai punea în discuție. Limba, tradițiile, cultura, literatura și artele frumoase aparțineau unuia și aceluiași spațiu identitar.

Dorina Popescu: *Vă rugăm să faceți un bilanț al analizelor Dvs. privind procesele de resorbție ce au loc în perioada 1918-1940, în planul reintegrării literaturii și culturii române din Bucovina în spațiul identitar de care o despărțise, dramatic istoria? Ce aduce nou Bucovina în bătaia de inimă a culturii române după 1918?*

Ilie Luceac: Nu știu dacă e cazul să ne referim la niște procese de resorbție a fenomenului cultural românesc din Bucovina în perioada interbelică. Dimpotrivă. În interbelic, școala din Bucovina a devenit foarte puternică. Facultatea de Teologie, de exemplu, era una dintre cele mai cunoscute în întreg spațiul est-european. Profesorii care activau aici erau celebri. Amintim doar că părintele Stăniloae și-a luat doctoratul la Universitatea din Cernăuți. Sau Gala Galaction, traducătorul ideal al textului biblic, care tot la Cernăuți a făcut facultatea și doctoratul. În perioada habsburgică, după ce s-a format o clasă puternică a intelectualității românești la Cernăuți, în Bucovina, în general, cultura românească a odrăslit și din rădăcini bucovinene. Deci, „bătaia inimii” a fost predispusă întotdeauna în Bucovina pentru întreaga cultură românească, nedivizată și neservită pe felii.

Dorina Popescu: *Sunt scriitorii români bucovineni, oamenii de cultură din Bucovina, prezenți cu adevărat în viața culturală mare a României interbelice? Sunt uniștiții (Iancu Flondor, Ion Nistor), academicienii (Dimitre Onciul), clericii (Silvestru Morariu-Andrievicei, Dionisie Bejan, Nectarie Cotlarciuc), gruparea de la Iconar (Traian Chelariu, Iulian Vesper, Mircea Streinul), ceea ce numeați cândva junimea Bucovinei de altădată, Neculai Roșca, George Drumur, Vasile Posteuca, Ghedeon Coca, George Antonescu, ceilalți scriitori bucovineni interbelici, nume emblematice pentru un decupaj specific al Bucovinei în marea cultură română, în perioada interbelică?*

Ilie Luceac: Indiscutabil. Ați dat câteva nume cu adevărat emblematice pentru Bucovina și pentru întreaga cultură românească. Ce-ar fi însemnat anul 1918 fără un Iancu Flondor, fără generația a doua a Hurmuzăkeștilor, cât de săracă ar fi fost istoriografia românească fără contribuțiile lui Ion Nistor, Dimitre Onciul și alți savanți și istorici bucovineni?! Pentru ca să epuizăm întrucâtva răspunsul la această întrebare vom aminti că bucovineanul Dimitre Onciul, marele istoric, profesor și arhivist român, a condus un timp cel mai înalt for științific din țară – Academia Română – din 1920 până în 1923, când s-a stins din viață. A dorit să-și doarmă somnul de veci în Bucovina, unde și-a găsit liniștea eternă la cimitirul Horecea din Cernăuți, în cripta familială Onciul. Deci, marea cultură română nu e de conceput fără aceste nume și câte altele, ca cele ale lui Porumbescu, Luchian, Enescu, Bogrea, Grigorovici, Trebici etc.

Dorina Popescu: *Cum a supraviețuit literatura română în nordul Bucovinei după înstrăinarea, îndepărtarea și ruperea de vatră după 1940 și, mai ales, după 1944?*

Ilie Luceac: Aici s-a produs cu adevărat o ruptură de la matricea culturală românească. S-au încercat diverse forme de deznaționalizare: prin limbă, biserică și, bineînțeles, prin școală. Bătălia pentru supraviețuire identitară, la început tacită, a început desigur imediat după război, când nordul Bucovinei s-a trezit înstrăinat de cultura proprie și părăsit de totul ce i-a fost firesc: modul de a gândi, de a trăi, de a învăța și de a se ruga în bisericile strămoșești. S-a distrus masiv memoria scrisă a românilor de aici, arhivele care n-au reușit să fie salvate s-au distrus fără milă. Și astăzi încă mai continuă această experiență preluată de la sovietici. A rămas, din fericire, memoria orală, folclorul și cărțile care s-au mai putut păstra pe la țărani și prin podurile bisericilor. Și, bineînțeles, limba, care n-a putut să dispară peste noapte. Aici însă s-a lucrat în mod iezuit. Toate cozile de topor, dintre ai noștri, bineînțeles, arătau ce și cine trebuie lichidat, în mod pașnic, fără gălăgie și urme. Cea care a suferit mai mult a fost limba, literatura, care trebuia să se scrie în așa-zisa limbă „moldovenească”. Abia în anii '60 ai secolului trecut a apărut o plachetă de versuri a poetului Vasile Levițchi, intitulată *Versuri* (Chișinău, 1959), care revenea din punct de vedere literar și artistic la normele limbii române, cu toate că placheta avea să apară încă în grafie chirilică. Totul ce s-a publicat atunci se tipărea fie la Chișinău, fie, mai târziu, la Ujgorod, la Editura „Carpați”. Abia mai târziu, de prin anii '70, începe o revigorare a procesului literar în nordul Bucovinei, așa încât în 1996 criticul și istoricul literar, acad. Eugen Simion, într-o *Tabletă de poet din Țara de Sus*, va consemna: „...*legendara Țară a Fagilor a dat deja mulți poeți. Semn că izvoarele n-au secat și imaginația românească n-a obosit*”.

Dorina Popescu: *Am vrea să ne descrieți puțin fenomenul Motrescu în câmpul cultural românesc postbelic din Bucovina. În România, cazul Motrescu este la fel de necunoscut precum era fenomenul Pitești înainte de 1989... Respiră mai liber literatura română din nordul Bucovinei prin forța unor exemple tragice, precum Motrescu, sau prin seninătatea imperturbabilă a creației?*

Ilie Luceac: Povestea poetului-martir Ilie Motrescu, a cărui moarte tragică și cutremurătoare a rămas învăluită în mister și până astăzi, este o pagină din cele mai triste în istoria literaturii românești postbelice din Bucovina. El a fost găsit mort în apele învolburate ale Prutului. Avea doar 27 de ani. A murit într-un mod straniu, ca și Nicolae Labiș, cu al cărui talent s-ar fi putut măsura, dacă trăia, și la ale cărui înălțimi în ierarhia valorilor literare ar fi putut ajunge. Motrescu a fost o voce distinctă în poezia nord-bucovineană postbelică. Cu anii el a devenit un simbol pentru întreaga suflare românească septentrională, un simbol al curajului și semeției, un model de devotament față de graiul și neamul său. În 1967-1968 nimeni de aici nu se încumeta să scrie: „*Sub muntele bătrân și-mpădurit / molizii grei se prăbușesc în mit, / străbunii mei se prăbușesc și ei / cu vremile de-a valma peste zei... / Cu brațul vlăguit de grele arme / sub muntele acesta Ștefan doarme... / Sub muntele acesta neamul meu, / răsare-ntre Pământ și Dumnezeu*”. Autorul acestor rânduri era născut la Crasna lui

Cu Șerban Lupu, viorist român din SUA

Ilschi, peste deal de Putna, unde își doarme somnul de veci marele voievod Ștefan. După cum vedem, suntem în fața unei gândiri mature, a unei iubiri adevărate față de neam. În cele din urmă – în fața unui talent poetic care impresionează. Exemplul Motrescu mai îmbărbătează/mobilizează intelectualitatea bucovineană tânără care, din păcate, se îndepărtează vertiginos de valorile eterne ale neamului, de rosturile noastre pământești, pentru care suntem lăsați aici, pe acest pământ blagoslovit de Dumnezeu. Sigur, soarta tragică a lui Ilie Motrescu este un imbold de creație pentru unii poeți de la noi, însă poezia și proza de astăzi optează și pentru alte legități de creație, care încearcă să fie în pas cu postmodernitatea occidentală.

În 1999, Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, în colaborare cu Editura

„Augusta” din Timișoara, au avut fericita ocazie de a publica volumul de poezii și publicistică al lui Ilie Motrescu, intitulat *Hora vieții*, volum alcătuit și îngrijit de scriitorul și publicistul Ion Țâbuleac, unul dintre prietenii apropiați ai poetului Ilie Motrescu.

Dorina Popescu: *Vorbeați cândva despre cultură ca formă de supraviețuire națională și propuneați un model de secol XIX pentru Bucovina; a existat un model similar pentru secolul XX sau puteți propune unul pentru acest secol neliniștit –XXI– care a început?*

Ilie Luceac: Cultura, fie că e vorba de o cultură majoră sau una minoră, nu apare din nimic sau din senin. Orice cultură are nevoie de modele pentru a supraviețui sau a se îmbogăți. Iar pentru bucovineni actul de cultură a fost într-adevăr o formă de supraviețuire națională. Au demonstrat-o pe tot parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea întreaga familie Hurmuzaki din Bucovina. Boierul de la Cernauca, Doxaki Hurmuzaki, cu fiii și fiicele sale, au făcut atunci pentru întreaga cultură românească și, în special, pentru Bucovina, atât cât fac astăzi unele instituții întregi de cultură. Dar au făcut-o încet, fără gălăgie, tacit și fundamental, încât dacă ar fi să propun un model de cultură pentru prezentul nostru, nu aș pregeta să rămân la aceeași opțiune la care am mai propus-o. Exemplul intelectualului emblematic bucovinean pentru secolul al XIX-lea, pe care l-a dat Eudoxiu Hurmuzaki – istoricul, ctitorul istoriografiei românești moderne, „eliberatorul” Bucovinei și artizanul vieții parlamentare a ducatului, a fost un model pentru intelectualii secolului al XX-lea și cred că nu vom mai găsi un altul care să fi depășit abnegația, profesionalismul și jertfirea de sine în numele idealului național și cel al propășirii prin cultură a poporului său.

Din motivul dezbinării noastre de astăzi, al lipsei de unitate și educație, are de pierdut limba, școala, biserica și, în general, cultura noastră. Aceasta, din păcate, este realitatea nord-bucovineană (și nu numai) a comunității românești la începutul acestui secol zbuciumat și vampir al timpului. Deci **să ne întoarcem la exemplul strămoșilor cuminți**. Să le cunoaștem faptele și să ne cunoaștem, să ne recunoaștem noi înșine pe noi.

Dorina Popescu: *Cât de solidă este, la scriitorii și oamenii de cultură români din nordul Bucovinei, tema nostalgiei, a izgonirii din Paradis, tema ruperii și destrămării de vatră? Există, în literatura română postbelică din România, o asumare explicită a temei naționale?*

Ilie Luceac: După intrarea României în UE nu cred că mai putem vorbi despre o linie națională certă, bine conturată, în literatura română. Reperetele noastre rămân operele marilor scriitori contemporani consacrați, ca Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Marin Preda, Augustin Buzura, Ion Druță și alții, pe care nu-i vom nominaliza aici din lipsă de spațiu.

Cât privește tema nostalgiei în literatura de expresie românească din nordul Bucovinei, ea se simte în poezia tinerilor poeți din Cernăuți. Însă este o nostalgie generală, care respiră în toată poezia românească din Țară, așa încât o nostalgie după frumusețea „Paradisului pierdut” nu cred că se îmbină cu imaginația poezilor tineri. Pentru a-ți da seama ce ai pierdut, trebuie mai întâi să fi dănuț în acest așa-zis paradis, și apoi, dacă ești scriitor, contează cu ce-ți acoperi goliciunea atunci când

imaginar ai fost izgonit din „Eden”-ul comunității din care faci parte. Sunt cuvinte frumoase, nimeni nu ne-a izgonit din Paradis. Dacă avem o carte bună de versuri, o proză ce merită să fie luată în considerare, acestea ne slujesc de minune pentru a ne acoperi goliciunea, fiindcă toți împărtășim aceeași soartă, după ce protostrămoșii noștri Adam și Eva nu au ascultat de cuvântul Atotputernicului. Cred că acum nu trebuie să ne macine ideea ruperii de vatră, ci apartenența noastră la aceeași vatră, ideea supraviețuirii noastre identitare, trebuie să rămânem puternici prin scrisul nostru și prin crezul nostru, acolo unde suntem, or, frumos își exprima gândul unul dintre poeții noștri, bucovinean de origine, gând pe care îl adresa micului cititor, când vorbea despre țară: „*Sub ierbi și-n frunza rară, / Sub meri și sub aluni, / Copile e o țară / De buni și de străbuni. (...) Deci, când vorbești de țară, / Să știi un lucru sfânt: / Ea cât e înafară, / Pe-atâta-i și-n pământ!*” (Arcadie Suceveanu, *Țara*).

Dorina Popescu: *În continuare ni se tot pare că nu se străduiește îndeajuns cultura română să își aducă aminte de ceea ce a pierdut – nordul Bucovinei. Deși, în ultima perioadă, au apărut și în țară o serie de antologii literare dedicate literaturii române din nordul Bucovinei (aș exemplifica numai cu antologia lui Ștefan Hostiuc, publicată la Editura Institutului Cultural Român, cu titlul „Scriitori români din nordul Bucovinei”, cu „Dicționarul scriitorilor români de azi – din România, Bucovina de Nord, Banatul sârbesc, Europa Occidentală, Israel, America”, redactat de Boris Crăciun și Daniela Crăciun-Costin, cu lucrarea lui Adrian Dinu Rachieru, „Poeți din Bucovina”), simt că încă e datoare cultura română memoriei sale dureroase privind întârzierea recuperării culturale, spirituale și morale a nordului Bucovinei. De curând, Editura „Alexandru cel Bun” s-a alăturat proiectului integrator prin efortul de publicare a unei antologii-gigant, ca, de exemplu, „Pagini de literatură română, Bucovina, Regiunea Cernăuți 1775-2000”, lucrare elaborată de Grigore C. Bostan și Lora Bostan. Mai are în vedere Editura „Alexandru cel Bun” și alte proiecte, similare, de valorizare a tezaurului cultural nord-bucovinean?*

Ilie Luceac: *Îmi rezerv deocamdată dreptul de a nu gândi în mod pesimist. Totuși, se colaborează uneori reușit cu unele instituții culturale din România. De exemplu, în primăvara anului acestuia s-au împlinit douăzeci de ani de când redacția revistei trimestriale de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” colaborează cu Institutul Cultural Român, care sprijină apariția revistei noastre.*

A făcut cât a fost în stare și Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți. Manuale școlare de limba și literatura română și universală pentru clasele superioare, antologii de texte școlare pentru literatura română și universală, câteva cărți de versuri ale poezilor din nordul Bucovinei, antologia despre care ați amintit – *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți 1775-2000*, Editura „Alexandru cel Bun”, Cernăuți, 2000, antologie și compendiu semnată de Grigore C. Bostan, Lora Bostan. S-au organizat și câteva Saloane Internaționale de Carte la Cernăuți, sub egida editurii noastre. Acum, din lipsă totală de fonduri, nu știm care va fi soarta editurii în continuare. Cartea nu prea interesează în ultimul timp, mai ales dacă ea nu poartă un caracter imagologic. Postmodernismul și gâlceava politică sunt cele care tronează. Ce poate să mai impresioneze când auzi: *Întrebare:* - De unde sunteți? *Răspuns:* - De la Cernăuți. *Întrebare:* - A, da, din Basarabia. Ce mai e pe la Chișinău? (Sic!)... Și atunci, nedumerit și resemnat, nu-ți mai arde de cultură.

Dorina Popescu: *Care sunt titlurile absolute ale literaturii române postbelice din nordul Bucovinei, fără de care nu se poate considera ca fiind întreg, spiritual și moral, un tânăr om de cultură din România?_*

Ilie Luceac: La sfârșitul secolului trecut au apărut mai multe cărți de poezie ale autorilor nord-bucovineni. În special cărțile de poezie și publicistică ale lui Vasile Levițchi, considerat la timpul său decanul de vârstă al literelor românești din nordul Bucovinei. Cărțile de poezie ale lui Grigore C. Bostan, *Hora vieții* a lui Ilie Motrescu, despre care am mai amintit, plachetele de versuri ale lui Mircea Lutic, excelențele plachete de versuri ale scriitorului Ilie T. Zegrea (de la *Timpul ierbilor* [1977] până la *Singurătatea Apocalipsei* [1998] și mai încoace). Dintre poeții din generația tânără merită să reținem numele lui Marin Gherman (cartea de debut *Derivatele dezordinii* [2009]), Dumitru Mintencu, Doina Bojescu și alți câțiva poeți care promit. Dar cel al cărui nume se identifică întru totul cu poezia românească de astăzi și care constituie o carte de vizită a literaturii naționale din Bucovina tuturor timpurilor este bucovineanul nostru Arcadie Suceveanu, astăzi președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, care a reușit să ridice prestigiul literelor bucovinene la una din cotele cele mai înalte ale valorii artistice românești. Începând cu volumul de debut, *Mă cheamă cuvintele* (1979) și până la una dintre recentele cărți, *Fiiințe, umbre, epifanii* (2011), cât și excelențele (multe la număr) cărți pentru copii, poetul Arcadie Suceveanu a fost și rămâne un model paideic al scrisului românesc nu numai din Bucovina, dar și de pretutindeni.

Dorina Popescu: *Știm că limba română și cartea de limbă română suferă în continuare la Cernăuți. Așa cum suferă, în continuare, la Târnăuța, la Boian, la Ropcea sau Sinăuți. Care este leacul, ce poate da alinare cărții și limbii române în nordul Bucovinei?_*

Ilie Luceac: Vom răspunde la această întrebare tot cu versurile poetului Arcadie Suceveanu, care este unul dintre cei mai valoroși creatori de poezie modernă în spațiile locuite de români și, în același timp, unul dintre poeții pentru copii din linia întâi pe care i-a născut litera românească după cel de-al Doilea Război Mondial: „*Ei, strămoșii-acestui neam, / Care dorm în hume, / Ne vorbesc din flori și ram / Și ne zic pe nume // În seri tainice de dor / Urcă-n vârful de iarbă, / Iau chip dulce de izvor / Și mereu ne-ntrebă: // - Ce mai face-albina-n tei? / Cum mai e pe-afară? / Ne mai amintim de ei, / Cei zidiți sub Țară? // Mai știm doina a cânta? / Mai citim vechi file? / Limba noastră, nu cumva, / O uităm, copile? // Știm balade cu haiduci? / Știm care ni-i vița? / Pe-ale noastre dealuri dulci / Paștem Miorița?... // Apoi – triști sau bucuroși – / Iar sub ierbi coboară... / Auzi glasuri de strămoși / Murmurând în seară?*” (Arcadie Suceveanu, *Strămoșii ne întrebă*).

Cei care mai aud aceste glasuri conștientizează, din păcate și păgubos pentru noi toți, că murmurul lor, al străbunilor, se aude mai încet, tot mai încet, mai departe, tot mai departe...

LA REVEDERE, ILIE...

**Adrian Dinu Rachieru
Timișoara**

În ultimii ani, din felurite pricini, am ratat ocazia unor revederi cu Ilie Luceac, stăruind – precum altădată – în lungi și folositoare taifasuri. Iată că vestea rea, cernită, divulgată telefonic, cu o voce stinsă de Doamna Doina Cernica, m-a luat pe nepregătite. Mi-l închipuiam trudind harnic pe manuscrise, coborând în arhive, palpând, cu dragoste pioasă, documente vechi. Absolvind istoria și filologia la universitatea cernăuțeană, Ilie s-a dedicat cercetării fenomenului cultural bucovinean, stăruind asupra unor personalități emblematice. Cu deosebire, personalitatea lui Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki l-a fascinat, căruia, dealtminteri, i-a închinat trei volume referențiale, de neocolit pentru cei interesați. Văzând în marele bucovinean, sub un întreit aspect (istoric, om politic, jurist), un exemplu luminos, pilduitor. S-a ocupat de discursurile lui în Dieta Bucovinei, oferind un corpus de documente, a evidențiat meritele Hurmuzăkeștilor „între ideal și realizare”, coborând în epocă, în mozaicul etno-lingvistic al Cernăuților, l-a continuat, de fapt, ca luptător pentru cauza românității și modelator de conștiințe.

La o recepție cu regele Mihai și regina Maria

Aș sublinia, din nou, importanța ideatică și legitimitatea științifică a contribuțiilor sale. Fie că poposea în pagini de „istorie nescrisă”, asupra unor figuri de înalt relief axiologic precum academicienii Vladimir Trebici sau Radu Grigorovici, fie că îl omagia, la plecare, pe Florin Constantiniu, întotdeauna Ilie propunea articole dense, temeinic documentate, nesuportând lăutărismul. Și concertele lui Ferenc Liszt la Cernăuți l-au preocupat, de pildă. Nelipsit din paginile „Glasului Bucovinei”, putea fi și polemic când era cazul, bățaios, blamând amatorismul vociferant. Dar

întotdeauna elegant, plecând de la documente, cu lungi stadii în arhive. Și animat, bănuiesc, de numeroase proiecte, pe care, din păcate, nu ni le va mai dăruia.

Implicat în viața revistei și a editurii „Alexandru cel Bun”, activ pe frontul bătăliilor pentru renașterea națională a Bucovinei și în mediul universitar, Ilie, cu o modestie nefirească, își considera lucrările doar „de popularizare”. Și dacă, într-o conferință ținută la Institutul rătăuțean „Bucovina”, vorbea cu patos despre *exemplul bucovinenilor*, insistând asupra unor mari cărturari iviți în acest spațiu, să nu ezităm a recunoaște că însuși profesorul universitar dr. Ilie Luceac se înscrie acestei pilduitoare galerii de spirite alese. Din păcate, grăbindu-se să plece, alte proiecte care îi încolțiseră în neodihna sa și la care, istovitor, visa, vor rămâne *nescrise*.

Retras la cele veșnice, în pacea eternă, Ilie Luceac rămâne o amintire de neșters pentru cei care i-au fost alături, în „echipa cu care trecem prin lume”. Odihnească-se în pace!

REGĂSEAM ÎN ILIE LUCEAC PARFUMUL BUCOVINEAN

**Constantin Flondor
Timișoara**

Ilie Luceac și Alexandrina Cernov îmi alinau dorul de Bucovina. Cu plecarea neașteptată din această vară a Domnului Luceac se deschide în acele meleaguri sfinte, un gol. Cernăuțiul este din nou lovit de nedreptate. Cu câtă energie se poate acoperi lipsa unui asemenea om?

L-am cunoscut în 2001. Regăseam în dumnealui parfumul bucovinean privirea luminoasă, zâmbetul prietenesc, modestia și nevoia de a împărtăși gânduri. Această întâlnire a prins roade, cunoașterea reciprocă se va adânci. Nu părea credibil că această legătură frățească s-ar putea sfârâma.

Împreună cu frații Flondor, Constantin și Sergiu, la Cernăuți

În răstimpul rămas, ne-am intersectat de mai multe ori (poate nu atât de des pe cât ne-am fi dorit) la Cernăuți, la Putna, la Suceava, la Iași, la Timișoara... Fără grija, aproape părintească a Domnului Ilie Luceac, nu aveam cum să revăd încă de câteva ori Cernăuțiul împreună cu soția mea, Sanda și cu fratele meu, Sergiu. Filmam plimbările noastre prin străzile copilăriei, și nu la puținele amintiri mărturisite ale lui Sergiu cu privire la unele locuințe de altădată, cafenelele, cinematografele, grădinile, denumirile vechi de străzi, observam pe chipul lui Ilie Luceac o participare adâncă, de bucurii și tristeți față de destinul acestui oraș. Am revăzut ultima locuință înainte de refugiul din 1944, de pe strada Vasilco și unde Luceac ne-a semnalat și casa în care s-a născut Paul Celan, tot pe Vasilco, iar undeva prin apropiere – casa memorială a unchiului nostru, pictorul Nicolae Ivasiuc. Intrând în locuința de altădată de pe Vasilco, Ilie Luceac descoperea alături de noi, cu căldura unui membru de familie, elemente din casă ce au supraviețuit unui amar de timp de peste 65 de ani. Așa sunt

trăirile unui vrednic istoric și a unui prieten! Din aceste întâlniri s-au născut dialoguri și interviuri.

Fără susținerea și sprijinul direct al dumnealui, nu aveam șansa deschiderii unei expoziții la Muzeul de Artă din Cernăuți alături de prezența distinsă al unui alt mare dispărut, Dan Hăulică, Președintele de Onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă. A fost un prilej de întâlnire cu vajnici bucovineni și iubitori de cultură.

Considerațiile mele nu se pot opri doar la aceste amintiri. Prestigiul lui Ilie Luceac este atestat și de dimensiunea de istoric a Domniei Sale, de cercetările legate, spre exemplu, de celebra familie bucovineană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Hurmuzaki, de îngrijirea deosebitei ediții bilingve, în traducerea Doamnei Catrinel Pleșu, *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei*.

Ca un senibil ambasador al istoriei, culturii și identității naționale din Bucovina, Ilie Luceac este omniprezent alături de Doamna Alexandrina Cernov, la colocviile de la Putna, patronate spiritual de același Dan Hăulică, sau la Congresele de Genealogie și Heraldică de la Iași sub grija distinsului Profesor Ștefan Gorovei.

Nu. Nu era îndreptățit Ilie Luceac de a lăsa Bucovina mai săracă, de a o vitregi de o asemenea caldă și dăruită personalitate, prea curând și în prea deplina sa putere sufletească.

STAT SUA CUIQUE DIES...

**Pr. Dumitru Valenciu
Volovăț**

De la Cernăuți m-a lovit vestea plecării grabnice către Domnul a blândului prof. dr. Ilie Luceac, și-n minte mi-au revenit stihurile lui Vasile Bogrea, despre pământul din apropiata Târnaucă a Dorohoiului: „*Pământ avar, / E-așa puțin din tine în noi / Și așa curând / Ne ceri puținul înapoi. / Așa curând, / Pământ avar! / Ți-l dăm sfințit de suferinți / Transfigurat de vis / De fericiri, de paradis, / De prăbușiri și năzuinți, / Și sfășieri / Și-atât amar. Ți-l dăm, / Căci tu mereu ni-l ceri / Pământ avar...*”

Cu două, trei zile mai înainte, vorbisem la telefon, făcându-ne un plan... A rămas, doar un vis...

Ne-am cunoscut, acum mulți ani, la Biblioteca Universitară din Iași, gazdă fiindu-ne un alt „bolnav de Bucovina”, Dl. Liviu Papuc. Apoi, drumurile noastre s-au întâlnit la Rădăuți, cu ocazia sesiunilor științifice de la Institutul Bucovina. L-am întâlnit apoi, deși parcă ar fi voit să nu fie văzut, în Biserica mare a Suceviței, îngenuncheat la icoana Preacuratei... Părea atât de mic, încât am stat o clipă să mă întreb: o fi Ilie sau nu? Atunci am înțeles și sensul unei mici poezii: „*Nach Jesu Beyspiel fleissiglich / Willst hoch du seyn erniedre dich!*”

Părea PROFESORUL atât de mic, pentru că avea pe umerii sufletului – sunt sigur de asta – povara dulce-amară pe care a preluat-o de la Hurmuzăkești: grija pentru „patrie, limbă și biserică”.

Întâlnirea de la Cernăuți, dorită și așteptată de amândoi, planificată de multe ori, nu s-a petrecut... Și iarăși mi-am adus aminte că „omul nu este stăpân pe duhul său de viață, ca sa-l poată opri; la fel nu este stăpân pe ziua morții și în aceasta luptă nu încap amânare” (Eccleziastul, V, 8).

M-a vizitat apoi, acasă, în Volovățul pătimirii mele, ocazie cu care ne-am apropiat sufletește, amândoi fiind dorohoieni, chiar dacă, acum, între noi și satele noastre de baștină, stă o graniță.

Orice s-ar spune, privind în urmă, la toate cele care au fost, trebuie să mărturisesc convingerea mea că Ilie Luceac a fost un om dezmiertat de Dumnezeu cu o mare pasiune pentru cunoaștere și autodepășire. A și avut un destin special, cu viața și cu truda lui, devenind un apostol al împlinirii nevoilor vremurilor din Bucovina: într-un timp pe când se simțea nevoia de dascăli pământeni și-a dorit să fie dascăl și a urmat Liceul Pedagogic din Cernăuți (1965-1969); pe când limba română părea să alunece într-un fâgaș de umbră, **a iubit jertfelnic** limba strămoșilor și a urmat cursurile Facultății de Filologie (specialitatea Limba și Literatura Română) a Universității de Stat din Cernăuți, iar atunci când părinteștile rădăcini erau astrucate de neprieteni, a urmat și a absolvit cursurile Facultății de Istorie a Universității cernăuțene.

Și mai este încă ceva minunat: la Liceul Pedagogic din Cernăuți a activat pe post de profesor de Limba și Literatura română, pentru ca, mai apoi, să trudească la

însușirea limbii latine de către studenții Institutului Teologic Ortodox din Cernăuți. În felul acesta, chiar dacă s-a concentrat cu o răbdare de călugăr benedictin asupra istoriei Bucovinei și a bucovinenilor, el nu s-a socotit niciodată un provincial. Sublinierea sa, antologică, „Hurmuzăkeștii nu mai pot rămâne doar bucovineni“, este de fapt un protest împotriva acelor care au uitat că Neamul românesc rămâne unul, indiferent unde se găsește cu traiul.

A fost – ce ciudat sună acum acest cuvânt! – o vreme în eșalonul întâi al cernăuțenilor, căutat de camerele de luat vederi, dar a înțeles repede că, acum, încă este „vremea când valoarea oamenilor se socoate după cât intrighează în ascuns și după cât țipă în public”! Nu s-a simțit în largul lui acolo, pentru că, modest, aproape timid, era omul de muncă pe care-l mulțumește numai rodul silințelor sale oneste, înțelegând să fie truditor devotat în rândul celor care *sine ira et studio*, continuă să scoată la lumină tradițiile culturale românești ale Bucovinei. Și nu oricum. Înzestrat cu un spirit critic obiectiv, cu un remarcabil respect față de cercetările confracților istorici, avea, ceea ce numim îndeobște „dreaptă socoteală a istoriei”. Dacă acum o sută de ani Teodor Stefanelli, îndemna „pentru ca brazda trasă de Eudoxiu Hurmuzaki în ogorul nostru românesc să tot înainteze și să se tot adâncească și ca progresul nostru să fie durabil, va trebui ca toate puterile vii ale națiunii să fie puse în mișcare pentru o activitate comună și energică spre a salva ce mai este de salvat (Stefanelli, 1912), ISTORICUL Ilie Luceac, continuând tâlcuirea rolului social, politic și cultural al ilustrei familii, răspundea la rându-i, lansând o nouă invitație: „Intenția noastră de ansamblu – menționa el într-un cuvânt de început – a fost să deschidem o arie de studiu, neglijată până acum, referitor la activitatea culturală a membrilor familiei Hurmuzaki, nu însă și să o epuizăm. În consecință, investigația în acest domeniu, poate fi continuată”.

De aceea, pe lângă munca de cercetare științifică, a ales să formeze caractere care să continue linia elegantă impusă de marii oameni făuritori și păstrători de cultură românească, dar care să fie, totodată, în acord cu vremurile actuale: „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alternum non laedere, suum cuique tribuere*”, i-a fost deviza.

Profesorul Ilie Luceac știa, cum o știm și noi, că sunt puține vocațiile pe care Dumnezeu ni le îngăduie pe pământ! Unele aduc mărire, altele aduc bani. Profesoratul

aduce adevărul, iar adevărul te face liber, lucrul cel mai binecuvântat pe care un suflet, care își împlinește vocația, îl împlinește ca atare, fiind slujitor sufletului tânărului de pe băncile școlii, de orice grad ar fi ea, minții și dragostei lui pentru adevăr.

De aceea, celor care i-au fost aproape în eforturile sale, le-a insuflat dragostea pentru limbă și istorie, fiind convins că fără asta, în zadar vor fi toate eforturile și toate sacrificiile pe care comunitatea românească le suportă cu gândul la ziua de mâine a neamului. Fiecare din numerele revistei „Glasul Bucovinei” sunt tot atâtea izvoare de împărtășire a valorilor românești, de ieri sau de astăzi. Nu ușoară a fost nașterea fiecărui număr de revistă, dar truditul bucuriei noastre la lectura lor a fost înregimentat toată viața în categoria prea mică a oamenilor care au simțit că au datoria de a face bine semenilor lor.

Cum poate fi tălmăcit altfel faptul că punând temelie Bibliotecii „Glasul Bucovinei” a și înzestrat-o cu cărți din domeniul istoriei, literaturii universale, literaturii române, albume, manuale pentru școli, și cursuri universitare pentru profesorii care predau limba română. Și nu puțin lucru înseamnă această ctitorie!

Pentru a întreprinde un astfel de efort – o bibliotecă românească în mijlocul Cernăuților – îți trebuie o mare conștiință de om, de român – să îndrăznești să faci istorie. Și acest pas nu-l poate face decât cineva care este convins că istoria nu se face în trecut și nici în viitor. Istoria se face azi și înseamnă *a face azi ce trebuie să faci* din conștiința că ești una cu neamul și cu idealurile neamului tău și este singura cale să devii o verigă reală și realistă a neamului tău de ieri cu cel de mâine. Și lucrul acesta l-a înțeles, mult mai profund și mult mai devreme decât noi, cel care acum se odihnește.

Vrând-nevrând, trebuie să constatăm că „într-o vreme când faima precede munca și valorile adevărate sunt respinse de obrăznicia care se îndeasă, viața și moartea acestui om de merit sunt un îndemn și o învățătură pentru tineretul care trebuie să reziste ispitei gloriei repede făcute” (N. Iorga).

Întorcându-se să-și doarmă somnul așteptării Învierii celei de obște în Sinăuțiul său drag, profesorul Ilie Luceac, ne pune în fața celei mai cuprinzătoare lecții: pentru noi, creștinii, satul natal înseamnă locul unde Dumnezeu ne-a așezat, locul, pământul pe care Dumnezeu l-a creat pentru noi la începutul lumii, când a creat cerul și pământul și lumea întreagă. Toți strămoșii noștri sunt îngropați în glia străbună, dar ne-au transmis, ne-au lăsat moștenire pământul acesta pe care și noi, la rândul nostru, va trebui să-l transmitem fiilor noștri cu îndemnul bătrânesc: „Pământul natal să-ți fie sfânt! Străduiește-te să-i faci cinste, să-i fii de folos!”

Iar de aruncăm ochii în jurul nostru și vedem că morminte ale bucovinenilor au împânzit întreg mapamondul, ce altceva decât un semn de iubire divină este faptul că i-a fost dat, să continue să viseze sub glia străbunilor săi, alături și împreună cu ei, așa cum spunea Lucain Blaga, ultimul vis: „Încă un an, și-un vis, și-un somn / Și-oi fi pe sub pământuri domn / Al oaselor ce drepte dorm”.

Deus nobis haec otia fecit! Sit tibi terra levis!

LA PLECAREA LUI ILIE LUCEAC...

Alexandru Ovidiu Vintilă
Suceava

O veste intempestivă și tristă, sumbră și ireversibilă: plecarea din lumea acesta a lui Ilie Luceac.

Greu de crezut și de acceptat. Știu că avea atâtea planuri, lucra la apariția unor noi volume...

Ne-am întâlnit ultima oară la Cernăuți, în februarie anul acesta. Era bolnav, însă avea speranțe că totul va fi bine. Nicio bănuială cât de vagă că nu o să ne mai vedem. Ne-am bucurat firesc și ne-am privit în ochi, am vorbit ca doi prieteni. El impunea un fel anume de a fi: așezat, avea aerul unui om lămurit cu lumea, zâmbea uneori amar și enigmatic, alteori îngăduitor. Se și bucura. Se bucura ca un copil, atunci ochii îi deveneau și mai albaștri, se lumina la față într-un mod aparte, al lui. În același timp era atât de responsabil, cu o conștiință morală evidentă, prob, când

avea ceva de spus o spunea fără menajamente, răspicat, verde-n față. Nu făcea concesii în ceea ce privește adevărul.

Un astfel de crez, o încredere nedisimulată în adevăr l-a însoțit mereu în cercetările sale de o anvergură certă, dar și în viață pur și simplu.

Cine îi va deschide cărțile de acum înainte, întocmai cum cei care deja l-au citit, își va da seama de faptul că a fost un reputat istoric, cel mai bun cunoscător al vieții și activității familiei Hurmuzaki, un cercetător avizat al culturii bucovinene care a înțeles cât se poate de corect specificul românesc, pe care l-a promovat atât cât a putut, în spiritul echilibrului și al dialogului.

Cel mai recent volum al său, apărut în 2015, *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812-1874)*, este unul necesar, bine argumentat, autorul, Ilie Luceac, dând dovadă de o capacitate de sinteză pe care nu poți să nu o remarci, în pagini relativ puține reușind să ne înfățișeze cu acuitate profilul unei personalități incontestabile pentru istoria Țării Fagilor.

În acest context legat de cărțile sale amintesc de monografia intitulată *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare*, apărută în 2000 și premiată de Academia Română (2002), respectiv Salonul Internațional de Carte de la Iași, ediția 2001. Un real succes l-a avut și volumul *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta*

Bucovinei, București, Institutul Cultural Român, 2007 (Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac. Traducerea textului german de Catrinel Pleșu). De asemenea, împreună cu Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, a tipărit, tot la Editura Institutului Cultural Român, un superb album: „Cernăuți, 1408 - 2008” (Fotografii de Mihail Cratofil).

Fiind absolvent atât de filologie, cât și de istorie, Ilie Luceac a fost capabil să-și calibreze discursul științific dintr-o perspectivă largă, studiile sale culturale purtând amprenta unei veritabile filosofii a deschiderii. De-a lungul timpului, activitatea sa a dat măsura intelectualului care a fost: onest, implicat și cumpănit, posesorul unui discurs științific suplu, marcat de o atenție sporită asupra nuanțelor și, nu în ultimă instanță, judicios. Luarea de poziție a lui Ilie Luceac s-a evidențiat prin luciditate și printr-o respingere fermă a oricărui tip de dogmatism.

Prima vizită a unui grup de intelectuali români din Cernăuți la Botoșani-Ipotești în vara lui 1990

Avea, înainte de toate, o mobilitate spirituală care-l individualiza. Nu s-a limitat doar la spațiul bibliotecii sau al arhivelor, ci a înțeles că trebuie să fie, și a fost, activ în ceea ce privește viața cetății. Cuvântul său pătruns în spațiul public avea substanță. Sunt convins că nici cursurile predate studenților săi nu au rămas fără ecou. Cultiva comunicarea și o considera necesară, esențială vizavi de tot ce înseamnă înțelegerea.

Între prieteni se simțea bine. Era jovial și îi plăcea uneori să întârzie la o masă rotundă cu cei pe care îi considera mai apropiați. Deținea o etică a respectului pe care o afișa cu o pronunțată căldură. Era sincer și îi dispăcea lipsa de sinceritate. Nu o singură dată l-am auzit ironizând falsitatea, discursurile „sforăitoare”, patriotarde, măștile și travestiurile unor indivizi lipsiți de coloană vertebrală.

În sfârșit, acum, *la ceas cernit*, nu ne rămâne decât să ne exprimăm regretul și durerea. Fie-i pioasă amintirea! Rămas bun, prieten drag! Dumnezeu să te aibă în paza sa!

ILIE LUCEAC, OMUL SLOVELOR ȘI AL FAPTELOR

Ștefan Purici
Suceava

Istoria – în sensul ei cel mai larg – este sau, cel puțin, ar trebui să fie o poveste scrisă de oameni, despre oameni și pentru oameni. Profesorul și cercetătorul Ilie Luceac (1950-2017) a fost Omul pentru care nu războaiele sau imperiile, Universul sau atomii au avut importanță, ci oamenii care au reușit să facă lumea mai bună, personalitățile care au contribuit la progresul și dezvoltarea națiunilor și comunităților din care au făcut parte. Reprezentanții nobilei familii Hurmuzaki, în special Eudoxiu Hurmuzaki, Dimitrie Onciul, Partenie Masichievici, Vladimir Trebici, George și Radu Grigorovici și mulți, mulți alții, grație eforturilor concentrate și continue ale lui Ilie Luceac au fost (re)aduși în prim-planul științific al publicisticii românești, spre beneficiul celor împătimiți de cunoaștere dar și al tinerelor generații văduvite de modele autentice.

Nu a fost deloc întâmplătoare această aplecare către valorizarea aportului unor contemporani sau personaje din alte epoci la propășirea culturală și intelectuală, socială și spirituală a unor națiuni și comunități. La revista „Glasul Bucovinei” sau la Editura „Alexandru cel Bun”, în calitate de redactor, la tribuna conferințelor științifice naționale și internaționale, în calitate de maestru al literelor și investigator al trecutului, în fața elevilor sau studenților, în calitate sa de dascăl și intelectual, Ilie Luceac a promovat adevărul istoric, valorile autentice, a susținut și încurajat publicarea studiilor și creațiilor tinerilor cercetători, scriitori și poeți, a reverberat în acord cu problemele, nevoile și speranțele românilor din Bucovina.

Trecuse pe la USV, împreună cu doamna Alexandrina Cernov, cu circa două luni înainte de a se stinge din viață. Erau – ca de obicei – cu portofoliul revistei, cu planuri de colaborare, cu idei de manifestări culturale... Din vorbă-n vorbă, am ajuns și la problemele de familie, de sănătate. Ilie era puțin trist și cu speranță redusă în capacitatea organismului său și în măiestria medicilor de a rezolva problemele de sănătate cu care se confrunta. L-am încurajat cum am putut și i-am spus că nu are timp pentru boli și spitale... e încă tânăr pentru toate astea și îl așteaptă multe proiecte frumoase. A zâmbit ușor, a răspuns că știe că are încă multe proiecte de dus la bun

sfârșit, doar că sănătatea e tot mai șubredă, iar anii apasă tot mai greu... La plecare, i-am însoțit pe Ilie și Alexandrina pe holurile universității și ne-am despărțit fără să îmi pot imagina că va fi ultima noastră discuție cu Ilie Luceac...

Pasionat de ceea ce scria, de lucrurile pe care le descoperea, de ideile și informațiile pe care le transpunea pe hârtie în urma unor dialoguri lungi și sincere cu bucovinenii care au avut de spus un cuvânt în domeniul în care s-au afirmat, Ilie a fost și un militant pentru respectarea identității și demnității ființei umane, semenilor săi, generației tinere, pentru menținerea și dezvoltarea instituțiilor care crează și asigură cadrul firesc de cultivare și formare a unor oameni integri, corecți, conștienți de drepturile și responsabilitățile pe care le au în societatea contemporană.

Nobil și modest, cu un entuziasm rar întâlnit, capabil la dăruire nemărginită pentru realizarea generoaselor sale proiecte, Ilie Luceac rămâne în memoria noastră ca un Om al Cărții, un intelectual cu contribuții admirabile la cunoașterea și promovarea valorilor autentice ale Bucovinei istorice, ale culturii române și universale.

LA DESPĂRȚIREA DE ILIE LUCEAC

La Cernăuți se stinse încă o lumină
Și-ndurerarea-i tot mai grea-n întreaga Bucovină,
Căci astăzi se așezasă-n lutul strămoșesc
Încă un mădular din neamul românesc.

Iar pentru noi durerea-i și mai grea,
Cu cât, prin nume, el avea destin de stea:
Să ardă-n viața asta pământească
Și-n cea de-apoi mereu să străLUCEAsCă!

Și noi, urmându-i firul drumului,
Ne vom împărtăși de la lumina lui,
Sporind-o, pentru ca în veci să ție...
Adio, frățioare scump, ILIE!

Nicolae Cârlan

SUMMARY

Luceac Ilie (2.07.1950, Sinăuți de Jos, hist. part of Dorohoi county (Bukovina), Cernăuți region, Ukraine – 5.06.2017, Cernăuți). Univ. professor, PHD in History: historian, philologist. Member of Writers' Union of Moldova and the Romanian Writers' Union from Cernăuți. During the years of 1957 – 1965, attends the primary school and gets the secondary education in his native village; between the years of 1965-1969 joins the pedagogical high school (pedagogical college) from Cernăuți. A graduate of the National University of Cernăuți: the faculty of Philology (1974) and the faculty of History (1992). Sustains the PHD thesis at the Bucharest University in 2000 with the topic: *Culture in Bukovina in the Second Half of the XIXth century. A Case Study: The Hurmuzaki Family*. Teaches Romanian Language and Literature, World Literature at the Pedagogical College by the National University named after Yu. Fiedkovich as well as Latin language at the Theological Institute in Cernăuți. Collaborates on various publications in history and culture studies, as well as literary critics. Since 1994, chief co-editor at „The Voice of Bukovina”, a historical and cultural periodical by Romanian Cultural Institute, (Bucharest – Cernăuți). Founding member of the Society for the Romanian Culture „Mihai Eminescu” from Cernăuți, membru fondator și președintele adunării al Editurii „Alexandru cel Bun” (1996), active co-founding member of the Romanian Genealogical and Heraldic Institute „Sever Zotta” from Iași, scientific research associate at the Study Centre of the Bukovinian Problems (Bukovina Institute), Romanian Academy Branch in Iași, with the main office in Rădăuți, founding member of the Republican Scientific & Pedagogical Association from Ukraine „Aron Pumnul” and vice president of the Charity Fund „House of the Romanian Language” in Cernăuți.

Author of the manuals of Romanian Language and Literature, World Literature for schools with Romanian as a teaching language in Ukraine. Appreciated and known for his research and the value of the published study cases. Monographies: *The Hurmuzaki Family. Between the Ideal and Realization. (A History of the Romanian Culture if the Second Half of the XIXth Century)*, „Alexandru cel Bun” Editing House, Cernăuți in collaboration with „Augusta” Editing House from Timișoara, 2000, 364 p. [distinguished by the Romanian Academy Award - “Eudoxiu Hurmuzaki” (2002), the Award „Lectures of History” by the International Book Hall from Iași, (2001); *Discourses by Eudoxiu Hurmuzaki in the Bukovinian Diet – Of the Parliamentary Life of Bukovina in the Second Half of the XIXth Century*, The Romanian Cultural Institute, Bucharest, 2007 (a bilingual edition, German text translation made by Catrinel Pleșu), the appearance of which happened due to him (with the text edition, preface, comments and notes); Ilie Luceac, *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812-1874)* „Alexandru cel Bun” Editing House – DrukArt Editing House, Cernăuți, 2015.

Published studies and articles in different volumes and journals: „Glasul Bucovinei” (Cernăuți – Bucharest), „Academica” (Bucharest), „Magazin Istoric” (Bucharest), „Dosarele istoriei” (Bucharest), „Revista istorică” (Bucharest), „Codrul Cosminului” (Suceava), „Curierul românesc” (Bucharest), „Viața Basarabiei” (Chișinău); in the papers „Zorile Bucovinei”, „Concordia”, „Libertatea cuvântului”, „Arcașul”, „Curierul de Cernăuți”, in the periodical „Bucovyn'ske Viche” (Cernăuți).

In May 2014, the President of Romania, Mister Traian Băsescu, conferred him with an honourable Order – „Cultural Merit” – in a degree of an Officer (F Category – „For the Promotion of Culture”)

REGIMUL FĂRĂ DE VIZE CU UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI SUBSTITUȚIA INTEGRĂRII

Monitorizarea presei
(1 ianuarie – 1 august 2017)

Marin Gherman*
Cernăuți

Subiectul central al materialelor de presă din Ucraina în anul 2017 a fost, fără doar și poate, liberalizarea regimului de vize UE pentru cetățenii ucraineni. Discursul european a dominat nu numai în spațiul informațional, dar și în cel politic. Orașele sunt pline de reclame despre regimul fără de vize, iar ziarele, agențiile de știri, posturile de radio și de televiziune nu obosesc să difuzeze informații despre valoarea în creștere a unui pașaport ucrainean în timpul călătoriilor turistice. La nivel internațional, cetățenia ucraineană a devenit mult mai avantajoasă decât cea rusă, susțin experții „Passport Index”. „Datorită deciziei istorice a Uniunii Europene privind eliminarea vizelor pentru ucraineni, pașapoartele ucrainene au devenit mult mai avantajoase decât cele ruse”, menționează experții amintiți, citați de agenția „Ukrinform”.

În ziua intrării în vigoare a regimului liberalizat de vize, 11 iunie 2017, mii de ucraineni au dorit să nimerească în UE. Serviciul Frontierei de Stat al Ucrainei a informat că peste 52.000 de cetățeni ucraineni au traversat frontiera Ucrainei cu statele UE în ziua intrării în vigoare a regimului liberalizat de vize, care permite călătorii pentru o perioadă de până la 90 de zile. Despre aceasta informa TOCpress cu referire la „Rador”. Potrivit instituției menționate, 20% dintre ucrainenii care au

---

* **Marin Gherman** este politolog, publicist, poet. Președinte al Centrului Media BucPress – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina. Doctor în științe politice (Universitatea Națională din Cernăuți). Redactor la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (Cernăuți – București). Redactor superior la postul de radio „Ucraina Internațional”. Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Publică studii științifice în reviste de specialitate din România, Republica Moldova și Ucraina. Este coautorul monografiei *Instituțiile societății civile și capitalul social în noile state membre UE* (Cernăuți, 2015).

trecut frontiera cu UE dețin pașapoarte biometrice – condiție obligatorie pentru a putea călători într-un stat european fără a avea nevoie de viză. Președintele Serviciului Frontierei de Stat al Ucrainei, Oleg Slobodian, a precizat că în cadrul regimului fără vize cei mai mulți dintre ucraineni (65%) au mers în UE prin punctul de trecere a frontierei cu Slovacia.

În același timp, fondalul mediatic nu a fost în permanență unul pozitiv. „Locuitorii din teritoriile ocupate din estul țării pot discredita regimul fără vize” – această opinie a fost exprimată de expertul militar Dmitri Sneghiriov. Potrivit domniei sale, citat de „Inter Regio News”, locuitorii din teritoriile ocupate vor merge în Europa și vor organiza acolo acțiuni anti-ucrainene. „În marea lor majoritate, ei reprezintă elemente pro-rusești, care parazitează statul pe fondalul conflictului cu Rusia, primind pensii duble fără a plăti utilitățile, și, în același timp, urându-i pe ucraineni”, a declarat expertul. Sneghiriov este sigur că eliberarea de pașapoarte biometrice pentru aceste persoane nu va contribui la recuperarea de către Ucraina a teritoriilor sale ocupate. El consideră că este necesară introducerea unor măsuri de control mai stricte la granița cu teritoriile ocupate din Donbas. „Acest lucru ar putea fi o ocazie pentru Europa să se gândească la suspendarea regimului fără vize. Fluxul necontrolabil de oameni din zona de război poate fi nefavorabil pentru Ucraina”, a conchis expertul.

România, ca stat membru UE și ca partener al Ucrainei, a salutat adoptarea Regulamentului privind liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii ucraineni. Ministerul Afacerilor Externe al României salută adoptarea Regulamentului privind liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii ucraineni – se spune într-un comunicat de presă remis de MAE Centrului Media BucPress. Potrivit mesajului de felicitare adresat cetățenilor ucraineni, România a susținut în mod constant o decizie în acest sens, în contextul sprijinului mai amplu acordat de București aspirațiilor europene ale Ucrainei. Liberalizarea vizelor pentru cetățenii ucraineni care călătoresc în Uniunea Europeană constituie un element esențial în facilitarea contactelor interumane și consolidarea relațiilor economice și culturale între Ucraina și UE. În continuarea procesului de reformă România sprijină Ucraina. Rezultatele obținute până în prezent au permis îndeplinirea acestui obiectiv. România a urmărit și în plan bilateral facilitarea mobilității, prin semnarea la 2 octombrie 2014 a *Acordului privind Micul Trafic de Frontieră cu Ucraina*, respectiv a Acordului despre exonerarea de la plata taxei de viză pentru vizele de lungă ședere, semnat la 6 mai 2016, ambele fiind în vigoare.

În acest context, Președintele Ucrainei, Petro Poroșenko a comunicat că decizia UE este extrem de importantă pentru Kiev – „un moment când trecem de la Imperiul Rus și revenim în leagănul Europei”. Petro Poroșenko s-a adresat cu un mesaj de felicitare către poporul din Ucraina: „Vă felicit, dragi compatrioți, cu această decizie istorică. Este ca o reîntoarcere acasă după o călătorie lungă și obositoare. Este o întoarcere în familia noastră europeană”.

Regimul de vize cu Rusia

Înaripați de această victorie – un „succes al vizelor”, care a substituit în conștiința colectivă a ucrainenilor adevărata integrare europeană și reformele anunțate în 2014, politicienii de la Kiev au început să discute tot mai activ necesitatea introducerii unui regim de vize cu Federația Rusă, stat recunoscut ca agresor de către

Parlamentul ucrainean. Președintele Radei Supreme de la Kiev, Andrii Parubii, a anunțat că parlamentarii ucraineni ar putea introduce acest regim. Vorbind despre probabilitatea introducerii vizelor pentru cetățenii Rusiei, Parubii a subliniat că pentru el această posibilitate este foarte importantă. „Da, există posibilitatea ca un apel adresat Cabinetului de Miniștri privind introducerea regimului de vize să fie examinat... în cazul în care, în urma consultărilor politice, vom ajunge la un consens”, a explicat Andrii Parubii.

Secretarul Consiliului Național de Securitate și Apărare al Ucrainei, Oleksandr Turcinov, s-a pronunțat și el în favoarea adoptării legii privind introducerea regimului de vize pentru cetățenii Federației Ruse, informează „Censor”, citând postul de televiziune „112 Ucraina”. Potrivit presei de la Kiev, Oleksandr Turcinov, în cadrul unui briefing în orașul Poltava a făcut o declarație despre impunerea regimului de vize: „Desigur, regimul de vize cu Rusia trebuia să fie aplicat imediat, paralel cu introducerea regimului fără vize cu Uniunea Europeană”.

Potrivit publicației online „Pagina de Rusia”, în Parlamentul ucrainean are loc o adevărată „mobilizare” în rândul deputaților privind introducerea regimului de vize cu Rusia. Despre aceasta a făcut o declarație deputatul Andrei Teteruk, președintele fracțiunii „Frontul Popular” din Rada Supremă a Ucrainei. „În opinia mea, imediat după anularea regimului de vize între Ucraina și UE, următoarea problemă strategică pe agenda parlamentului ar trebui să fie introducerea unui regim de vize cu Federația Rusă”. Deputatul consideră că introducerea unui regim de vize cu Rusia ar fi „un răspuns adecvat al autorităților ucrainene în contextul agresiunii ruse care are loc în ultimii ani”.

„Ucraina înăsprește controlul la graniță, în special pentru cetățenii ruși”, informează Radio Chișinău. Secretarul Consiliului Național de Securitate și Apărare al Ucrainei, Oleksandr Turcinov, despre care am amintit mai sus, a anunțat că Ucraina planifică să înăsprească controalele vamale pentru cetățenii ruși începând cu 1 ianuarie 2018. În urma unei ședințe a Consiliului Național de Securitate și Apărare al Ucrainei, Oleksandr Turcinov a declarat că toți cetățenii străini care trec granița ucraineană vor trebui supuși unui control biometric. Acest control „va fi aplicat în primul rând cetățenilor ruși”. Ei vor fi obligați să efectueze o procedură obligatorie de amprentare, informează „Mediafax”, informația fiind preluată de Radio Cernăuți. Mai mult, înainte de a vizita Ucraina, cetățenii ruși vor fi obligați să obțină o

înregistrare preliminară. „Aceasta înseamnă că un cetățean rus, care intenționează să viziteze Ucraina, va trebui să fie înregistrat preliminar și să prezinte datele solicitate de Ministerul de Externe al Ucrainei”, a explicat Turcinov. Toți cetățenii ruși care locuiesc deja în Ucraina vor fi nevoiți să obțină o înregistrare obligatorie.

În contextul discuțiilor privind anularea unui regim de vize și necesitatea introducerii altuia, Căile Ferate Ucrainene au anunțat punerea în circulație de rute noi spre România, Ungaria și Slovacia. Conducerea Căilor Ferate Ucrainene planifică să reia circulația trenurilor cu țările vecine: Ungaria, Slovacia și România. „Planificăm să dezvoltăm noi rute nu numai spre Polonia, dar și spre Ungaria, Slovacia și România, deoarece Polonia nu este unica țară din UE care are frontiere comune cu Ucraina”, a spus Wojciech Balczun, președintele Căilor Ferate Ucrainene („Ukrzaliznița”). Așadar, Kievul intenționează să introducă trenuri care vor lega Ucraina și România. „Uniunea Europeană a anunțat deja anularea vizelor pentru cetățenii ucraineni, ceea ce va influența evident asupra sporirii volumului de trafic pe cale ferată între Ucraina și țările UE”, a spus Wojciech Balczun, potrivit Radio Ucraina Internațional. Unul dintre proiectele anunțate este lansarea trenului pe ruta Cernăuți-Suceava. O particularitate a noului itinerar va fi trecerea pasagerilor la punctul internațional de trecere Vadul Siret din trenul ucrainean în cel românesc și, la întoarcere, invers. Wojciech Balczun a comunicat pentru agenția „Ukrinform” că Ucraina și România planifică să lanseze trenul Cernăuți-Suceava, care va uni aceste două orașe mari din Bucovina istorică. Menționăm că în România și în alte țări europene căile ferate sunt mai înguste, decât în Ucraina și în fostul spațiu ex-sovietic, fiind necesară transbordarea pasagerilor. Potrivit autorităților locale din Cernăuți, lansarea rutei va fluidiza traficul feroviar și va facilita creșterea numărului de turiști ucraineni în România și a celor români în Ucraina.

Presă românească scrie, de asemenea, că în cadrul unei întâlniri care a avut loc în punctul de trecere a frontierei Siret autoritățile sucevene și cele din regiunea Cernăuți au stabilit la finele lunii mai 2017 calendarul de acțiuni comune pentru perioada următoare. „Monitorul de Suceava” informează că în cadrul reuniunii s-a discutat despre modernizarea

punctelor de trecere a frontierei și s-a făcut o analiză a stadiului proiectelor comune aflate în derulare. „Am făcut o analiză cu privire la finalizarea a patru proiecte europene comune realizate prin Programul Operațional Comun 2007-2014 și am discutat despre cele 13 proiecte pe care am convenit să le susținem împreună în actualul exercițiu financiar, pentru care se așteaptă de la Guvern apariția ghidurilor de finanțare”, a comunicat președintele Consiliului Județean Suceava, Gheorghe Flutur. A fost discutată și intensificarea demersurilor în vederea modernizării coridorului care leagă Bucureștiul de Varșovia prin Suceava-Siret-Cernăuți și Lvov.

În acest context, o altă noutate a anului este posibila punere în circulație a unui tren din Odesa spre București. Conducerea regiunii Odesa poartă negocieri cu reprezentanții Căilor Ferate din Republica Moldova privind introducerea noului tren Odesa-Chișinău, rută care ar putea fi continuată până la București. Din Odesa spre capitala Republicii Moldova circulă deja o garnitură, dar, după cum au declarat reprezentanții Administrației Regionale de Stat Odesa, garnitura este destul de veche. Noile vagoane se planifică să fie dotate cu aer condiționat, supraveghere video și Wi-Fi. În afară de aceasta, trenul poate transporta de două ori mai mulți pasageri, decât predecesorul lui – 260 de persoane, informează „NOI.md”. Cu timpul oficialii planifică să prelungească ruta: trenul să plece din Zatoka, să treacă prin Odesa, prin Chișinău și să ajungă la București. „Reprezentanții Căilor Ferate din Moldova vor apela la Ministerul Infrastructurii al Ucrainei pentru coordonarea aspectelor financiare”, se spune într-un comunicat al Administrației din Odesa.

Românii din Ucraina – nemulțumiți de inițiativele legislative și guvernamentale

Parlamentul ucrainean a adoptat la 23 mai 2017 o lege prin care este reglementat volumul de emisiuni în limba ucraineană în audiovizualul național și regional (radio și TV) prin introducerea unor cote lingvistice. Posturile naționale de televiziune sunt obligate să asigure un volum de emisiuni și filme în proporție de 75 la sută în limba ucraineană între orele 07.00-18.00 și 18.00-22.00. Posturile regionale de radio sau TV vor fi nevoite să emită în proporție de 60 la sută în limba ucraineană. Potrivit deputatului poporului din Ucraina, Andrii Lozovyi, reprezentantul Partidului Radical al Ucrainei, legea respectivă are ca scop să restabilească adevărul istoric referitor la limba ucraineană. Parlamentarul naționalist a spus că introducerea acestor reglementări în audiovizualul din Ucraina va stopa procesul de rusificare în Ucraina, de polonizare și de „românizare din Bucovina”. În preajma votării proiectului de lege Andrii Lazovyi a declarat: „Prin această lege, dragi colegi, noi restabilim adevărul istoric, zeci și sute de documente din trecut interziceau limba ucraineană. Este un proces de rusificare din acești ani, un proces de polonizare, un proces de românizare a Bucovinei”.

După votarea proiectului de lege amintit, liderii mai multor asociații culturale românești din Ucraina s-au arătat a fi nemulțumiți de inițiativa Parlamentului de la Kiev de a introduce unele cote lingvistice în audiovizualul național și regional, considerând modificările legislative amintite o îngrădire a drepturilor minorităților naționale în spațiul informațional ucrainean. Despre aceasta se spune într-o adresare înaintată Radei Supreme, Președintelui Ucrainei și reprezentanților comunității internaționale, semnaleză Radio Cernăuți. Adresarea a fost publicată integral și de ziarul „Zorile Bucovinei” din Cernăuți, fiind preluată și tradusă în limba ucraineană de „ZIK” și alte publicații din vestul Ucrainei.

În adresarea liderilor asociațiilor culturale românești din Ucraina se amintește că aceste cote lingvistice nu corespund Constituției, legislației în vigoare și obligațiilor internaționale asumate de statul ucrainean. Această decizie a Parlamentului este considerată un pas „spre limitarea drepturilor socio-culturale ale minorităților naționale”. „Este un pericol pentru poporul ucrainean și pentru popoarele europene”, se mai spune în adresarea românilor din Ucraina. Etnicii români din Ucraina au solicitat Radei Supreme să revizuiască decizia adoptată, iar Președintelui Ucrainei –

să pună „veto” pe Legea adoptată la 23 mai 2017 (nr. 5313). De asemenea, guvernele statelor europene sunt invitate să susțină demersurile comunității românești din Ucraina referitoare la consolidarea „societății europene democratice” în această țară. Semnatarii adresării consideră că „originalitatea culturii naționale ucrainene nu trebuie să se dezvolte pe contul politicii de unificare culturală și de înăbușire artificială a drepturilor reprezentanților altor culturi ale poporului multinațional din Ucraina”. Ce-i drept, adresarea s-a dovedit a fi fără de folos, deoarece Președintele a decis să o semneze.

În iulie 2017, la Cernăuți a avut loc o masă rotundă, în timpul căreia a fost discutată legea privind introducerea de cote în audiovizualul public național și regional. La masa rotundă au participat reprezentanți ai presei de limbă română din regiunea Cernăuți, care au avut posibilitatea să discute cu parlamentarii Vladislav Sevriukov și Bogdan Onufrik, membri ai Comitetului Radei Supreme pentru Libertatea Cuvântului și Politica Informațională. Întâlnirea a avut loc din inițiativa parlamentatului Grigore Timiș, etnic român, care reprezintă în Legislativul de la Kiev, circumscripția nr. 203 din regiunea Cernăuți.

Jurnaliștii români au discutat cu parlamentarii ucraineni despre inițiativa Radei Supreme de a introduce unele cote lingvistice în audiovizualul național și regional, considerând modificările legislative amintite o îngrădire a drepturilor minorităților naționale în spațiul informațional ucrainean. În urma discuțiilor, parlamentarii ucraineni, originari din Bucovina, au comunicat că vor propune introducerea unor modificări în legea votată de Rada Supremă și semnată de Președinte. Este vorba

de posibila introducerea unor excepții în legea votată pentru regiunile Cernăuți, Transcarpatia, dar și alte zone unde locuiesc minorități naționale. Părțile au constatat o lipsă de comunicare și necesitatea abordării mai profunde a legilor adoptate la Kiev. A fost, de asemenea, discutată situația presei scrise de limbă română din Ucraina, în special, situația ziarelor raionale în contextul dezetizării. Potrivit „Romanian Global News”, Vladislav Sevriukov și Bogdan Onufrik, dar și jurnaliștii români din Cernăuți, au adus mulțumiri deputatului Grigore Timiș pentru inițiativa de a organiza această masă rotundă importantă pentru presa de limba română din Ucraina.

Pe lângă legea care se referă la presa din Ucraina, Parlamentul urmează să examineze o lege menită să limiteze utilizarea limbilor minorităților naționale.

Publicația „Ukrainska Pravda” (Adevărul ucrainean) scrie că Rada Supremă de la Kiev urmează să examineze un proiect de lege în domeniul educației care propune restrângerea folosirii limbilor minorităților naționale din Ucraina. În plus, publicația, citată de agenția „Rador”, menționează că o declarație în acest sens a fost făcută și de către ministrul ucrainean al Educației și Cercetării, Lilia Grinevici. Ea a explicat că limba de bază, potrivit legislației din Ucraina, este ucraineana, iar „limba minorităților se utilizează numai în condițiile necesare îndeplinirii sarcinilor profesionale într-un mediu minoritar”. „De exemplu, în cazul în care un medic ajunge într-o minoritate maghiară, acesta trebuie să cunoască limba maghiară pentru a comunica cu pacientul său”, a explicat oficialul ucrainean. Lilia Grinevici a precizat că proiectul de lege este rezultatul unei ample dezbateri cu implicarea experților și a tuturor părților interesate. „A trebuit să găsim o formulare care să fie în consens cu situația actuală, astfel încât să putem continua promovarea limbii ucrainene, dar să nu înlăturăm dreptul limbilor minoritare, care sunt garantate de Constituție”, a menționat ministrul ucrainean al Educației și Cercetării.

În concepția doamnei ministru, „cea mai gravă problemă” în școlile minoritare este faptul că comunitățile etnice studiază toate disciplinele în limba maternă și au doar câteva ore de limba ucraineană. „Drept rezultat, avem situația în care în școlile maghiare, de exemplu, copiii își încheie studiile fără să cunoască limba ucraineană. Ar trebui să fie invers: majoritatea materiilor să fie predate în limba ucraineană. Stabilim acest lucru ca fiind o normă. Politica noastră este de a extinde utilizarea limbii ucrainene”, a explicat ministrul ucrainean al Educației și Cercetării. Potrivit agenției „Rador”, care citează publicația „Ukrainska Pravda”, Lilia Grinevici consideră că nu încălcă Constituția prin aceste propuneri legislative. Merită adăugat faptul că departamentul condus de Lilia Grinevici nu obosește să elaboreze noi și noi proiecte de legi care au ca scop să „apere” limba ucraineană, de cele mai multe ori în defavoarea minorităților naționale din Ucraina.

Lupte electorale fără alegeri parlamentare

Dinamica politică din Ucraina pare să releve, totuși, pregătiri pentru alegeri anticipate, deși au mai rămas mai bine de 2 ani până la alegerile parlamentare ordinare. De altfel, după alegerile parlamentare din 2014 și începutul funcționării Parlamentului de la Kiev, experții s-au arătat a fi sceptici în ceea ce privește viitorul politic al acestui nou legislativ din cauza diferendelor dintre liderii politici aflați la putere. Conflictele dintre aceștia au evoluat până la stadiul în care, la începutul anului 2016, Ucraina s-a aflat la un pas de declanșarea anticipată a alegerilor legislative. Ele au fost evitate în ultimul moment prin intervenția Președintelui ucrainean, Petro Poroșenko, care, pentru salvarea partidului său și a funcțiilor deținute la nivel parlamentar, a luat decizia înlocuirii premierului Arseni Iațeniuk cu Volodimir Groisman.

În momentul de față, topul știrilor naționale și regionale este dominat de noutăți referitoare la apariția de noi formațiuni politice și mișcări civice cu orientare politică latentă, care se bazează pe aceeași idee – echipă nouă, oameni tineri neimplicați în cazuri de corupție, combaterea clasei oligarhice etc. Din această categorie fac parte „Spravedlivist” (Echitatea), condusă de Valentin Nalivaichenko, „Mișcarea Forțelor Noi”, lider – Mihail Saakașvili, „Poziția Civică”, condusă de Anatoli Grițenko. Liderii ultimilor două partide au anunțat deja intenția de a crea o Uniune Liberal-Democratică, care să lupte împotriva clasei politice post-Euromaidan, invocând

cazuri de corupție la nivelul Președinției și Guvernului.

Avalanșa noutăților electorale este completată cu unele acțiuni ale „Corpului Național” – un partid născut de Batalionul „Azov”, compus din foști combatanți ucraineni din Donbas, care au declarat război băncilor rusești și businessului rusesc din Ucraina. Printre știrile anului se numără decizia partidelor naționaliste „Svoboda”, „Corpul Național” și „Pravyi Sektor” (Sectorul de dreapta) de a se uni într-o mișcare politică naționalistă. A fost semnat și un manifest național, care anunță „o cruciadă” împotriva puterii actuale de la Kiev pentru a face tot posibilul să preia controlul asupra țării. Nu este vorba despre o unitate instituțională, deocamdată, însă pentru

atingerea scopurilor politice, cele trei partide nu exclud posibilitatea creării unui partid naționalist unic. Așadar, fără nicio premisă legală pentru alegeri parlamentare, toată lumea se pregătește de alegeri parlamentare....

Unul dintre motivele acestei pregătiri este fragilitatea coaliției parlamentare. Cu toate că experții prognozează de ceva vreme dizolvarea Parlamentului din motivul blocării procesului legislativ, Rada Supremă ia decizii, după situație, majoritatea parlamentară necesară adoptării de acte legislative fiind formată chiar și fără participarea membrilor formali ai coaliției. Explicația rezidă în instinctul de autoconservare al parlamentarilor ucraineni, care sunt conștienți de sondajele care arată că majoritatea forțelor politice din Parlament nu se mai bucură de popularitatea electorală de odinioară.

Moda politică din Ucraina este reprezentată de hainele de opoziție. Este vorba de opoziție față de Președinte, care este acuzat de corupție și trădarea idealurilor Euromaidanului. În același timp, multe dintre echipele regionale ale partidelor nou apărute sunt formate din oameni deloc tineri și cu implicări în cazuri de corupție, oameni de afaceri care și-au făcut averi în perioade politice și circumstanțe tulburi.

Apar și forțe naționaliste, care spun că liderii de la Kiev trebuie să declare război economic Rusiei, să blocheze orice comerț cu ea și să aplice metode militare în Donbas și Crimeea. Fiind prinsă ca într-o „menghină politică”, Președinția încearcă să manevreze și să manipuleze opinia publică, inclusiv prin schimbări în discursul public (pro-naționalist formal) și proiecte de legi, care sunt miza mediatică a oponentilor (subiectul dublei cetățenii, condamnarea agresiunii rusești, reforma audiovizualului etc.). Situația este sub controlul Președinției, deocamdată însă nu se știe cât va mai dura această perioadă de dominație pe fundalul apariției unor mișcări

politice alternative. Pregătirile insistente ale oponenților Președinției pentru alegeri neanunțate sunt, totuși, un semnal de alarmă pentru stabilitatea politică din Ucraina.

Planul Marshall pentru Ucraina: utopie sau realitate?

În ultima vreme, în Ucraina, se discută din ce în ce mai mult despre așa-numitul Plan Marshall ucrainean – un plan de susținere a reformelor și investițiilor în economia reală ucraineană. Unul dintre autorii planului amintit este ex-premierul lituanian, actualul deputat în Parlamentul Lituaniei, Andrius Kubilius. La Forumul Internațional de Securitate, care s-a desfășurat la Kiev, Kubilius a fost unul dintre principalii raportori la capitolul susținerii financiare a reformelor din Ucraina. Andrius Kubilius a povestit despre detaliile așa-numitului Plan Marshall pentru Ucraina, susținut oficial de Partidul Popular European.

Într-un interviu pentru „Evropeiska pravda” (Adevărul european), Kubilius a menționat că a participat la Adunarea trilaterală ucraineano-lituaniano-poloneză din Varșovia, unde a reușit să-i convingă pe polonezi să adere la acest plan. La Congresul Partidului Popular European de la Malta a fost propusă o Rezoluție de susținere a Planului Marshall pentru Ucraina. Rezoluția a fost adoptată în unanimitate

Întrebat ce va conține Planul Marshall pentru Ucraina, ex-premierul lituanian, actualul deputat în Parlamentul Lituaniei, Andrius Kubilius, a relevat: „Filozofia acestui plan este simplă. Vladimir Putin are o strategie clară de a aștepta ca oamenii din această zonă să se dezamăgească de tergiversarea reformelor și să aleagă calea

Republicii Moldova, unde, după cum știm, a venit la putere pro-rusul Igor Dodon. Noi nu trebuie să permitem acest scenariu politic. Țările Baltice și statele din Europa Centrală s-au menținut pe calea reformelor datorită susținerii Uniunii Europene care a propus aderarea la comunitatea europeană. În cazul Ucrainei, nu vedem o perspectivă apropiată. Pentru ca Ucraina să reziste

încercărilor și să se mențină pe calea reformelor avem nevoie de ceva nou, de idei și planuri inovatoare. Astfel, am decis că un asemenea rol îl poate juca așa-numitul Plan Marshall pentru Ucraina – un pachet de investiții în economia reală, asemănător cu cel aplicat după cel de al Doilea Război Mondial în Germania de vest și în Italia”.

De menționat că ex-ministrul ucrainean al Finanțelor, Natalia Iaresko, a declarat că timp de cinci ani în economia autohtonă trebuie să fie investite circa 25 de miliarde de dolari americani. Un alt expert, Anders Aslund, afirmă că este vorba de circa 5 miliarde de dolari anual. În opinia experților, investiția ar asigura creșterea economiei ucrainene până la 6-8 la sută anual.

Referindu-se la termenii și etapele aplicării planului vizat, Andrius Kubilius, a specificat: „În prezent, ne ocupăm de crearea coaliției de state susținătoare. Anul 2018 poate deveni un an al proiectelor reale și este foarte important ca Guvernul și

Parlamentul Ucrainei să promoveze această idee. Deja în 2019, dacă totul va avansa cum se cuvine, ideea poate fi realizată”.

Întrebat de corespondenții ucraineni dacă Statele Unite ale Americii sunt gata să susțină această inițiativă, ex-premierul lituanian, actualul deputat în Parlamentul Lituaniei, Andrius Kubilius, a subliniat: „Nu știu, dar sper că poziția SUA va fi mai clară. Înțelegem că fără sprijinul Canadei și al SUA ne va fi destul de greu. De aceea, mizăm pe susținerea diasporei ucrainene, a Congresului American etc. Cred că și Marea Britanie ar putea demonstra în cadrul acestui proiect că pentru britanici problema securității continentului european este foarte importantă. Mai în glumă, mai în serios, dar dacă Marea Britanie a adus daune UE prin Brexit, apoi ar putea compensa aceste prejudicii prin mijloace financiare”.

Există încă un moment important legat de Marea Britanie, spune Andrius Kubilius, și anume: „Uniunea Europeană trebuie să elaboreze un anumit statut pentru relațiile viitoare cu Marea Britanie – să zicem o interacțiune aprofundată, fără piață comună. Noul statut al Marii Britanii poate deveni un exemplu pentru Ucraina, adică o variantă intermediară între parteneriatul cu UE și statutul de membru cu drepturi depline. Noi declarăm că Planul Marshall trebuie să includă condiții clare pentru Ucraina, care trebuie să desfășoare anumite reforme pentru a primi banii vizați. În proiectul nostru, intitulat Planul Marshall pentru Ucraina, am accentuat în repetate rânduri că în următorii 10 ani Ucraina nu prea are perspective să devină membră UE, vreau ca acest lucru să înțeleagă atât ucrainenii, cât și Occidentul”.

De menționat că în Rezoluția de la Malta a Partidului Popular European este vorba nu numai despre Planul Marshall pentru Ucraina, dar și despre păstrarea sancțiunilor împotriva Rusiei, până când Moscova va restabili controlul ucrainean la frontieră. „Avem încă mult de lucru la capitolul Planul Marshall, dar Rezoluția vizată a deschis ușile pentru crearea coaliției internaționale în favoarea Ucrainei”, a conchis deputatul în Parlamentul Lituaniei, Andrius Kubilius, în interviul acordat publicației „Evropeiska Pravda”.

Ucraina – membră NATO în 2020?

Pentru prima dată în istoria Ucrainei un secretar general NATO a luat cuvântul în Parlamentul de la Kiev (Rada Supremă). Mai mult decât atât, Jens Stoltenberg l-a citat pe poetul național al ucrainenilor Taras Șevcenko, menționând că NATO va susține în continuare reformele din Ucraina. Vizita lui Jens Stoltenberg în Ucraina a fost una cu adevărat istorică, iar mulți analiști politici au declarat că o astfel de vizită ar fi fost un lucru fantastic cu vreo 4-5 ani în urmă, informează RFI România. În timpul unei întrevederi cu Președintele ucrainean Petro Poroșenko, liderul de la Kiev a comunicat că acțiunile destabilizatoare ruse au trezit NATO, care „are un rol tot mai important în fața noilor provocări la adresa securității internaționale”. Petro Poroșenko a adăugat că NATO „s-a trezit”.

Este simbolic faptul că săptămâna trecută în preajma vizitei lui Stoltenberg la Kiev, Președintele ucrainean a promulgat legea care stabilește integrarea Ucrainei în NATO drept una dintre prioritățile de politică externă ale statului ucrainean. Documentul respectiv a fost adoptat de Rada Supremă de la Kiev pe data de 8 iunie 2017, însă Președintele a tot amânat promulgarea legii. Potrivit documentului oficial, citat de „UNIAN”, necesitatea aderării la NATO este demonstrată de experiența unui număr de state vecine ale Ucrainei, pentru care apropierea de NATO a fost „cel mai

eficient instrument de asigurare a securității și menținerii integrității și suveranității teritoriale”.

Un alt moment simbolic în preajma vizitei lui Jens Stoltenber la Kiev – întâmplător sau nu – a fost anunțarea rezultatelor unui sondaj de opinie național, organizat de 2 instituții de studii sociologice importante, Fundația „Inițiative Democratice” și Centrul „Razumkov”, care au constatat o creștere a numărului de susținători ai politicii de aderare a Ucrainei la NATO. În pofida problemelor de securitate și a războiului nedeclarat din Donbas, potrivit rezultatelor acestui studiu, 47% dintre ucraineni susțin aderarea Ucrainei la NATO. Pentru comparație, în 2012, până la începerea conflictului ruso-ucrainean și anexarea Crimeii, ucrainenii se cam temeau de NATO, iar aderarea eventuală a Ucrainei la NATO era susținută doar de 13% dintre ucraineni, scrie agenția „Segodnea.ua”.

Așadar, revenind la vizita lui Stoltenberg la Kiev, merită menționat faptul că aceasta a avut loc într-un context mai mult decât prielnic. Jens Stoltenberg, secretarul general al NATO a exprimat solidaritatea alianței cu Ucraina în eforturile Kievului de a face față „acțiunilor agresive” ale Rusiei. El a participat la deschiderea unei noi reprezentanțe oficiale NATO la Kiev și a promis că va ajuta Ucraina în sfera combaterii atacurilor cibernetice, care au afectat viața întregii societății în ultimele săptămâni. Stoltenberg a declarat clar că Federația Rusă trebuie să-și retragă soldații din Ucraina și să oprească susținerea cu arme și comandament militar a separatiștilor.

Reacția presei din Occident și din Ucraina după această vizită a lui Jens Stoltenberg diferă. Dacă presa europeană a acordat o atenție mai mare aspectului geopolitic al vizitei, evocând contextul ambițiilor geopolitice ruse, atunci presa din Ucraina a accentuat asupra perspectivei de aderare la NATO. Este citat mai ales Președintele Petro Poroshenko care a declarat, la o conferință de presă comună cu secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, după reuniunea Comisiei NATO-Ucraina, că părțile au început discuțiile cu privire la pregătirea Planului de acțiuni în vederea obținerii calității de membru al NATO. „Propunerile noastre despre începerea discuțiilor au fost întâmpinate cu satisfacție”, a spus Petro Poroshenko, adăugând că speră la o aderare la NATO în 2020. Ce-i drept, în interviurile acordate presei

internaționale, Stoltenberg a precizat că pentru a discuta mai serios despre aderare, Ucraina are de realizat o serie de reforme importante.

Nici experții nu cred în aderarea Ucrainei la NATO într-o perioadă de timp atât de scurtă. Fostul ambasador al SUA în Ucraina și expert al Consiliului Atlantic, John Herbst a comentat pentru „Business Insider” că termenul dat de Petro Poroșenko pentru aderarea la NATO „este foarte optimist. În opinia sa, Kievul poate înainta cererea pentru aderarea la NATO nu mai devreme de 10 ani, poate chiar mai mult, pentru că aliații europeni „se tem să provoace Moscova“. Potrivit „Business Insider”, citat de „Pagina de Rusia”, John Herbst a spus că Ucraina nu ar trebui să mai aibă dispute teritoriale cu vecinii săi, referindu-se la ocuparea de către Rusia a Crimeii și parțial a Donbasului. „Dacă Ucraina devine membră NATO, nu putem exclude continuarea agresiunii Moscovei. În același timp, Rusia va fi limitată în răspunsul său, deoarece agresiunea împotriva Ucrainei deja i-a adus probleme sub formă de sancțiuni și izolare internațională“, susține Herbst. „Comportamentul Rusiei în Ucraina indică dorința sa de a face lucruri extreme pentru atingerea scopului final”, a declarat Herbst, adăugând că „până ce în Rusia nu apare un Președinte mai puțin belicos, Ucraina puțin probabil că va adera la NATO”.

SUMMARY

The main subject of the Ukrainian information sources in 2017 has been, without any doubts, the liberalization of the EU visa regime for the Ukrainian citizens. The European discourse has dominated not only in the media, but also in the politics. Romania, as the EU member and partner of the Ukrainian state, has saluted the adoption of the regulations regarding the liberalization of the visa movement for the Ukrainians. According to the congratulating message to the Ukrainian citizens, Romania has constantly sustained the decision of Bucharest for a larger scale support of the European aspirations of Ukraine. The visa liberalization for the Ukrainian people who travel to the European Union, constitutes an essential element in the facilitation of the interhuman relations and the consolidation of the economic and cultural interaction between Ukraine and the EU.

Inspired by this victory – „the visa breakthrough”, which substituted the real European integration and reform in the collective memory of the Ukrainians, announced in 2014, the politicians from Kyiv, have commenced the active discussions concerning the necessity of a visa regime introduction with the Russian Federation, a state acknowledged as aggressive to the Ukrainian parliament. The President of the Supreme Committee in Kyiv, Andriy Parubiy, has announced that the Ukrainian parliamentarians could possibly introduce this regime. Discussing the probability of visa introduction for the Russian citizens, Parubiy has pointed out the importance of this opportunity to him personally.

On the other hand, on the 23rd of May 2017, the Ukrainian Parliament adopted a law, according to which the volume of the audiovisual programs (both over the radio and TV), transmitted in Ukrainian, is to be regulated at the national and regional level through introduction of some linguistic limitations. After voting on the above mentioned regulation, leaders of the majority of the Romanian cultural associations from Ukraine have turned to be unhappy of the initiative of the Parliament in Kyiv to introduce the shortage of the audiovisual materials, considering the legislative modifications to be

a limitation of the rights of the national minorities within the Ukrainian mass media space.

On the international stage, for the first time in the Ukrainian history, a NATO general secretary held a speech at the Parliament in Kyiv. Moreover, Jens Stoltenberg has cited the Ukrainian national poet Taras Shevchenko, mentioning that NATO would continuously support the reforms in Ukraine. Jens Stoltenberg's visit in Ukraine has turned out to be a historical one, and many political analysts declared it would have been a fantastic move 4 or 5 years back. Petro Poroshenko declared at a common press conference with the NATO general secretary, Jens Stoltenberg, right after the reunion of the NATO-Ukrainian Commission that, the parties have started the discussions in regard to the preparation of an action plan to obtain a quality of a NATO member. „Our suggestions in regard to the commencement of the discussions have had a positive impact”, said Petro Poroshenko, adding that he hoped to join the NATO by 2020. However, in an interview to the international press, Stoltenberg mentioned Ukraine had to fulfill a number of important reforms in order to continue the serious discussions about the adherence.

CORPUL DIDACTIC ÎN ȘCOLILE PRIMARE DIN BUCOVINA (1869-1918)

Constantin Ungureanu*
Chișinău

Învățătorii din școlile primare

La momentul adoptării reformelor școlare din anul 1869, aproape toate școlile primare din Bucovina erau cu o singură clasă, iar majoritatea învățătorilor nu aveau pregătirea pedagogică necesară pentru instruirea în școală. Situația s-a schimbat semnificativ după trecerea învățământului în subordinea statului și după deschiderea Școlii Normale din Cernăuți (în 1870). Treptat a crescut numărul învățătorilor de la școlile primare și s-a îmbunătățit pregătirea profesională a cadrelor didactice.

În 1870, în Bucovina erau doar 145 de școli primare oficiale, în care activau 283 de cadre didactice (245 de bărbați și numai 38 femei)¹. În 1890, în 305 școli primare din Bucovina (285 publice și 20 private) activau 445 de învățători (359 bărbați și numai 86 femei)². După statistica din 15 mai 1900, în Bucovina erau 372 de școli (348 oficiale și 24 private), în care lucrau 916 învățători (587 de bărbați și de 329 femei). Doar în decurs de un deceniu, numărul cadrelor didactice de la școlile primare s-a dublat. Colectivele pedagogice ale școlilor primare erau constituite în mare parte din bărbați (359 sau 80,7%, în 1890, respectiv 587 sau 64,1%, în 1900).

În 1894 în școlile publice și private din Bucovina erau angajați 653 de învățători. Cele mai multe cadre didactice (135) activau în școlile primare din orașul Cernăuți³. Din totalul de 623 de învățători (cu excepția a 30 de învățătoare, aflate în probe la școlile din Cernăuți), 532 erau originari din Bucovina, 73 – din Galiția, 5 – din Transilvania, 4 – din România și 7 – din alte provincii austriece. Dintre învățătorii bucovineni, 116 erau originari din orașul Cernăuți, 44 fiind angajați la școlile din Cernăuți. Un număr mare de învățători erau originari din orașele Suceava (22), Siret (18) și Rădăuți (17), din satul Ivancăuți (11), din suburbia Roșă și satele Broscăuți, Vicov și Voloca pe Ceremuș (câte 8). Învățătorii originari din Galiția au avut o influență mare asupra sistemului de învățământ din Bucovina. Cei mai mulți învățători din Galiția erau angajați la școlile primare din Cernăuți (22) și la cele din districtele Coțmani (10) și Vijnița (8). Directorii a 14 școli ucrainene și 15 germane erau născuți în Galiția⁴.

În anul școlar 1898/99 în școlile primare din Bucovina activau 832 de învățători, dintre care 214 erau abilitați pentru instruirea doar în germană, 72 – română, 53 – ucraineană, 202 – germană și română, 228 – germană și ucraineană, 4 – română și ucraineană și 59 – germană, română și ucraineană⁵. Majoritatea învățătorilor din școlile românești sau ucrainene erau abilitați și pentru germană, fiindcă în aceste școli se studia germana ca disciplină. În școlile germane elevii nu studiau și alte limbi, de

* **Constantin Ungureanu** s-a născut la 17 aprilie 1968 în comuna Cupca, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți. Este absolvent al Facultății de Istorie UPS „Ion Creangă” din Chișinău (1992). Doctor în istorie (1997). Cercetător științific, coordonator la Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe din Moldova.

aceea învățătorii erau abilitați doar pentru germană.

În anul școlar 1904/05 în școlile publice activau 1.432 de cadre didactice, inclusiv 852 de învățători și 580 de învățătoare, adică bărbații constituiau aproape 60% din totalul cadrelor didactice. Totodată, din cauză că nu ajungeau învățători pentru școală, în toate districtele școlare, cu excepția orașului Cernăuți, erau angajate temporar ca ajutoari de învățători 280 de persoane necalificate, dintre care 140 la școlile românești și 110 la cele rutene. Cei mai mulți ajutoari de învățători activau la școlile din districtele Gura Humorului (61) și Rădăuți (41)⁶.

În 1906 la toate școlile primare din Bucovina activau 1.188 de învățători cu titluri definitive, dintre care 302 (25,4%) învățători superiori, 562 (47,3%) învățători și 324 (27,3%) învățători inferiori. Tot atunci la școlile primare din orașul Cernăuți lucrau 194 de cadre didactice, inclusiv 43 (22,2%) învățători superiori, 103 (53,1%) învățători și numai 48 (24,7%) învățători inferiori⁷. Această statistică însă nu îi includea pe învățătorii cu titlul provizoriu și pe ajutoarii de învățători.

Costurile pentru întreținerea învățământului primar

Costurile pentru întreținerea învățământului primar au fost în continuă creștere. Potrivit unui indicator statistic din 25 august 1866, costurile totale pentru remunerarea cadrelor didactice de la toate școlile primare din Bucovina se ridicau atunci la 52.997 de florini, inclusiv 38.119 florini erau plătiți pentru salariile învățătorilor⁸.

Legile școlare imperiale și provinciale din 1869-1873 au pus pe seama provinciilor și a comunităților locale chestiunea salarizării învățătorilor și întreținerii școlilor primare. Aceste legi stabileau un principiu de salarizare decentă a cadrelor didactice care, însă, era greu de realizat în Bucovina, fiindcă majoritatea locuitorilor de la

sate și cele mai multe comune rurale erau sărace. Din acest motiv la 27 octombrie 1872 a fost emisă o decizie prin care Fondul Bisericesc al Bucovinei a fost obligat să contribuie anual cu 50.000 de florini (100.000 de coroane) pentru întreținerea învățământului primar din Bucovina⁹. Mai târziu, aportul financiar suportat de Fondul Bisericesc a crescut la 160 de mii de coroane pe an¹⁰.

La început, această contribuție acoperea cca. 50% din necesitățile totale pentru învățământul primar din Bucovina. În anul 1877, de exemplu, învățământul primar din Bucovina avea nevoie de o sumă de 209.756 de coroane¹¹. În același an, Fondul

Bisericesc cheltuia 120.600 de florini (241.200 coroane) pentru învățământ, inclusiv 50.000 de florini pentru învățământul primar¹², adică acoperirea cca. 47,7% din cheltuielile totale pentru învățământul primar.

Treptat s-a redus proporția contribuției Fondului Bisericesc pentru școală. În anul școlar 1891/92, bunăoară, cheltuielile pentru susținerea învățământului primar din Bucovina se ridicau la 221.655 de florini, 155 de mii de florini constituind necesitățile pentru salariile învățătorilor. Fondul Bisericesc oferea 50 de mii de florini (cca. 22,5% din suma totală), comunele și marii proprietari funciari contribuiau cu 56.944 de florini către Fondul Școlar al Bucovinei și cu 23.198 de florini către casele școlare locale, iar 95.052 de florini reprezentau cota de 12% din suma totală a impozitelor directe, colectate în Bucovina. În afară de aceasta, școlile primare din capitala Bucovinei erau susținute de către autoritățile locale, costurile pentru întreținerea acestor școli ridicându-se la 47.893 de florini în anul școlar 1891/92¹³.

În decurs de patru decenii numărul școlilor primare a crescut de la 145 (în 1870) la 502 (în 1909). În 1870 în învățământul primar activau 283 de cadre didactice, în 1900 – 1.368 de învățători, iar în 1909 – 1.947 de persoane, adică, în perioada respectivă numărul învățătorilor de la școlile primare din Bucovina a crescut de aproape 7 ori. Totodată, ponderea femeilor încadrate în învățământul primar a crescut de la doar 13,4% în 1870, la 39,3% în 1909¹⁴.

Cheltuielile totale pentru învățământul primar au crescut într-un ritm mult mai rapid, de la 92.716 de coroane (în 1870), la suma de 3.439.312 de coroane (în 1909), adică în perioada 1870-1909 aceste cheltuieli au crescut de 37 ori. Dacă în 1870 costurile reprezentau doar 0,17 coroane, raportat pentru un locuitor al Bucovinei, atunci în 1900 unui locuitor îi revenea 1,41 de coroane, iar în 1909 – 4,2 de coroane¹⁵. Creșterea reală a acestor cheltuieli a fost desigur ceva mai mică, dacă luăm în calcul și inflația produsă în perioada respectivă.

Necesitățile financiare ale Fondului Școlar al Bucovinei au constituit 154.888 de coroane în 1874, 1.135.066 de coroane în 1900 și 3.401.280 de coroane în 1909, producându-se în această perioadă o creștere de aproximativ 22 de ori¹⁶. În anul 1898, de exemplu, cheltuielile pentru întreținerea școlilor primare din Bucovina, cu excepția celor din orașul Cernăuți, se ridicau la suma de 375.057 de florini (cca. 750.114 de coroane), dintre care 281.260 de florini (75%) erau necesari pentru plata salariilor învățătorilor. Comunele și marii proprietari au contribuit cu 54.398 de florini către Fondul Școlar provincial și cu 40.353 de florini către casele școlare locale, iar aportul Fondului Școlar provincial a reprezentat 279.665 de florini¹⁷.

În 1906 se estima că pentru întreținerea unei școli cu o clasă erau necesare cca. 1.460 de coroane pe an, cu două clase – cca. 2.550 de coroane, cu trei clase – cca. 4.000 de coroane, cu patru clase – cca. 5.400 de coroane, cu cinci clase – cca. 6.780 de coroane pe an¹⁸. Totodată, cca. 86-88% din totalul cheltuielilor erau necesare pentru plata salariilor și a suplimentelor de funcție a cadrelor didactice.

Banii plătiți pentru salariile și suplimentele învățătorilor reprezentau cca. 75-80% din suma costurilor pentru învățământul primar din Bucovina. În 1910, de exemplu, Fondul Școlar al Bucovinei a avut un buget de cheltuieli de 3.539.630 de coroane, dintre care 2.876.635 (81,2% din total) s-au cheltuit pentru plata salariilor și suplimentelor învățătorilor¹⁹. Pentru anul 1913 s-a propus un buget de cheltuieli pentru Fondul Școlar al Bucovinei de 4.245.825 de coroane, dintre care 3.244.560

(76,4% din total) se preconizau să fie folosite pentru plata salariilor și suplimentelor cadrelor didactice²⁰.

La sfârșitul stăpânirii austriece cheltuielile pentru învățământul primar reprezentau mai mult de $\frac{1}{3}$ din bugetul Fondului Provincial al Bucovinei. În 1910, costurile totale au constituit 6.265.438 de coroane, dintre care 2.155.632 de coroane (34,4%) au reprezentat costurile pentru învățământul primar. Pentru anul 1913 s-a prevăzut un buget de cheltuieli al Fondului Provincial de 6.971.529 de coroane, inclusiv 2.690.633 de coroane (38,6%) pentru învățământul primar²¹.

Salariile învățătorilor din Bucovina

Până la reforma din 1869 școlile primare din Bucovina erau subordonate bisericii. Învățătorii erau plătiți cu 130-150 de florini anual, iar ajutorii de învățători – cu 70 de florini. După adoptarea legii școlare din 1869 salariile cadrelor didactice au fost fixate la 200 de florini pentru învățătorii cu titlul provizoriu și la 300 de florini anual pentru cei definitiv²². Din anul 1885 învățătorii de gradul I urmau să primească câte 400 de florini la sate, 500 de florini în târguri și 600 de florini în orașele Rădăuți, Suceava, Siret și Câmpulung, iar cei de gradul II – câte 450 de florini. Cele mai mici salarii le aveau învățătorii suplinitori – câte 300 de florini²³.

La 7 decembrie 1893, Consiliul Municipal Cernăuți a adoptat o hotărâre, prin care se reglementau salariile învățătorilor de la școlile primare publice din oraș. Potrivit acestei decizii, salariile directorilor și ale învățătorilor definitiv²⁴ ajungeau la 800 de florini anual. Învățătorii inferiori urmau să aibă un salariu de 500 de florini, iar învățătoarele inferioare – 400 de florini pe an. Învățătorii din orașul Cernăuți mai beneficiau de suplimente pentru funcție, vechime în muncă sau pentru locuință²⁴.

În anul 1894, directorii de școală titulari de la sate aveau un salariu anual de 400 de florini, mulți având și adausuri la salariu în valoare de 50-200 de florini. Restul învățătorilor de la sate dispuneau de un salariu sau de o remunerare anuală de 300-360 de florini. În școlile din unele localități urbane și din câteva sate directorii de școală și unii învățători titulari cu stagii mari de muncă beneficiau de un salariu de 500 florini pe an și de remunerări suplimentare de 50-200 de florini anual. În orașele Câmpulung, Rădăuți, Siret și Suceava salariul anual al directorilor și al unor învățători titulari era de 600 de florini, la care se adăugau și suplimente la salariu de până la 200 florini²⁵.

Salariul de bază al directorilor de școală și al unor învățători titulari de la școlile din Cernăuți era atunci de 800 florini anual, la care se adăugau și unele remunerări suplimentare de 300-500 de florini²⁶. Salariul învățătorilor din Bucovina era destul de variat, astfel că un director titular de la o școală sătească dispunea de un salariu de două ori mai mic decât al directorilor școlilor din Cernăuți și cu 50% mai mic față de directorii școlilor din orașele Câmpulung, Rădăuți, Siret și Suceava.

La 31 mai 1898, Dieta Bucovinei a adoptat o nouă lege de salarizare, care crea pentru învățătorii definitiv²⁷ trei categorii de salarizare (de la 400 până la 900 de florini pe an). Fiecare învățător mai primea anual până la 6 suplimente la salariu, iar directorii de școală aveau adaus de funcție și dreptul la o locuință sau despăgubire materială.

În Cernăuți, învățătorii superiori și definitiv²⁸ erau incluși în categoria I-a de salarizare, cu un salariu anual de 2.000, 1.900 și 1.800 de coroane, iar învățătorii

inferiori cu titlu definitiv aveau un salariu de 1.300 sau 1.100 de coroane pe an²⁹. Învățătorii mai beneficiau de plata unor suplimente pentru vechime în muncă, care erau de 100 sau 200 de coroane. Directorii școlilor dispuneau de un supliment pentru funcție, care varia de la 100 până la 500 de coroane pe an³⁰.

La începutul sec. al XX-lea, salariile învățătorilor din orașul Cernăuți erau semnificativ mai mari decât al cadrelor didactice de la școlile din alte districte ale Bucovinei. Dacă în Cernăuți un învățător superior sau învățător simplu dispunea de un salariu de 1.800-2.000 de coroane anual, atunci un cadru didactic cu grad similar din restul Bucovinei avea un salariu de 1.000-1.400 de coroane anual³¹. Cu aceste salarii, un învățător își permitea atunci să procure lunar mai multe produse alimentare, decât ar putea cumpăra în prezent un învățător din Republica Moldova, având un salariu de 3.000-4.000 de lei pe lună³².

La începutul sec. al XX-lea, învățătorii bucovineni au înaintat mai multe revendicări în vederea îmbunătățirii stării lor materiale și sociale. Cadrele didactice au cerut ca salariile lor să fie egalate cu cele patru categorii inferioare ale funcționarilor de stat. Către anul 1904, în școlile primare din orașul Cernăuți activau 138 de cadre didactice, dintre care 51 aveau un salariu mai mic de 1000 de coroane pe an. Pentru comparație, un oficial de la magistratura orașului Cernăuți primea atunci un salariu de 2.800 de coroane pe an, un cancelar de la magistratură avea 1.720 de coroane, iar un plutonier de poliție – 1.753 de coroane³³.

Dieta Bucovinei a adoptat câteva hotărâri cu privire la reglementarea salariilor cadrelor didactice. La 29 iulie 1902, Dieta a decis acordarea unor suplimente anuale de 200 și 300 coroane pentru învățători și a fost mărit cu 100 de coroane salariul anual al învățătorilor inferiori definitivi³⁴. În 1903, Dieta a votat un adaus la salariu de 120 coroane pentru învățători, iar în 1904 acest supliment a fost majorat până la 25% din salariul de bază al fiecărui învățător. La 8 octombrie 1904, Dieta a votat o lege de salarizare, care practic îi egala pe învățători cu cele patru categorii inferioare ale funcționarilor de stat, dar legea nu a fost sancționată de împărat și nu a fost aplicată³⁵.

La 13 noiembrie 1905 Dieta a modificat legea din 8 octombrie 1904, creându-se 5 categorii de salarizare pentru cadrele didactice (de la 1.200 până la 2.800 de coroane pe an), la care se mai adăuga un supliment de activitate de 200 de coroane. Directorii școlilor urmau să aibă un supliment de funcție, de la 200 până la 450 de coroane, în dependență de numărul de clase din școală³⁶. Nici această lege nu a fost promulgată de autoritățile centrale. În 1907 a fost votat doar un adaus la salariu de 37% din salariul fundamental.

În 1908 a fost adoptată o nouă lege de salarizare a cadrelor didactice, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1909. Potrivit legii respective, în categoria I-a erau incluși 30% din învățătorii definitivi, în categoria a II-a - 50% și în categoria a III-a - 20%. Învățătorii din categoria I-a aveau salarii de 2.200-2.800 de coroane, din categoria a II-a – de 1.600-2.200, iar învățătorii din categoria a III-a – de 1.200 de coroane. Învățătorii provizorii cu examen de capacitate primeau 1.200 coroane, cei doar cu examen de maturitate - 900 de coroane, iar învățătorii suplinitori – 750 de coroane pe an³⁷. Fiecare director trebuia să primească un adaus de funcție, în mărime de 100-350 coroane, și dreptul la o locuință sau la o despăgubire de 480-600 de coroane, iar învățătorii definitivi primeau un supliment de activitate în mărime de 480, 360 sau 200 de coroane pe an, corespunzător celor trei categorii de salarizare³⁸. Implementarea

legii de salarizare din 1908 s-a realizat pe parcursul a câțiva ani și abia în 1913 s-a ajuns la o proporție de 30%, 50% și 20% pentru cele trei categorii de salarizare³⁹.

Această lege asigura un salariu decent pentru cadrele didactice din Bucovina. Astfel, un învățător cu 30 de ani de serviciu, care ajungea la ultima treaptă de salarizare din categoria I, avea un salariu de 2.800 de coroane și 480 de coroane adaus de activitate, în total 3.280 de coroane pe an. Directorul unei școli cu 6 clase, ajuns în aceeași treaptă de salarizare, avea 2.800 de coroane salariu, 350 de coroane supliment și locuință sau despăgubire de 480 de coroane, în total 3.630 de coroane anual⁴⁰.

După adoptarea acestei legi, salariile cadrelor didactice din Bucovina ajunseser să fie printre cele mai mari din Austria, fiind comparabile cu ale învățătorilor din cele mai bogate provincii austriece. Totodată, salariul minim al unui învățător din Bucovina era cu cca. 59%, iar cel maximal – cu cca. 68% mai mare decât în Galiția. În 1913, salariul unui învățător de la o școală primară din Viena ajungea la 4.100 de coroane, plus 1.200 de coroane pentru locuință. În alte provincii din vestul Austriei, salariul unui învățător era de 2.800 - 4.000 de coroane pe an⁴¹. La școlile din provinciile ungare, salariul unui cadru didactic era de 1.200 de coroane pe an, dar suplimentele ajungeau până la 2.000 de coroane pentru învățătorii cu 35 de ani de activitate, care primeau astfel până la 3.200 de coroane pe an, plus banii pentru locuință⁴².

În ajunul declanșării războiului a fost suplimentat și salariul învățătorilor din orașul Cernăuți. Cei din categoria I-ă urmau să aibă salarii de 2.000-2.100 de coroane, suplimente de câte 200 de coroane și 500 de coroane bani pentru locuință. Salariul învățătorilor din categoria a II-ă a fost majorat până la 1.600 de coroane anual⁴³.

În 1912, la școlile primare din orașul Cernăuți activau 227 de cadre didactice, care primeau salarii și suplimente în valoare totală de 401.571 de coroane. Cheltuielile pentru întreținerea învățământului primar din orașul Cernăuți au crescut de la 48.721 de florini (97.442 de coroane) în anul școlar 1886/87, la 791.074 de coroane în 1912⁴⁴. În decurs de 25 de ani, numărul elevilor de la școlile primare din capitala Bucovinei aproape s-a dublat (de la 5.626 în anul școlar 1886/87, la 11.027 în 1912), pe când costurile pentru susținerea învățământului primar din oraș au crescut de peste 8 ori.

Conferințele provinciale ale învățătorilor din Bucovina

Cadrele didactice din Bucovina au participat activ la conferințe și discuții privind îmbunătățirea instruirii în școlile primare. Legislația școlară austriacă prevedea participarea activă a învățătorilor la conferințe de diferite niveluri, în cadrul cărora trebuiau să fie discutate problemele existente în învățământul primar și să fie propuse soluții în direcția îmbunătățirii procesului de instruire.

Conferințele învățătorilor au fost introduse în sistemul de învățământ prin regulamentul școlar din 20 august 1870 și prin ordinul ministerial din 8 mai 1872⁴⁵. Se prevedea organizarea conferințelor locale, districtuale și provinciale. Conferințele districtuale ale învățătorilor trebuiau să se organizeze o dată pe an, să fie conduse de inspectorii școlari districtuali și să se țină ședințe trei zile consecutive. Toți învățătorii din district erau obligați să participe la aceste conferințe. În cadrul conferințelor districtuale învățătorii aveau dreptul să examineze manualele și materialele didactice, să discute metodele de învățământ, să examineze piedicile existente în învățământ și să facă propuneri pentru înlăturarea lor, să se pronunțe asupra căilor de largire a rețelei școlare⁴⁶.

Conferința provincială a învățătorilor trebuia să se adune o dată la 6 ani în capitala provinciei. Ea se compunea din delegații ale învățătorilor (2-3 din fiecare district), aleși la conferințele districtuale; din inspectorii școlari provinciali și districtuali; directorul Școlii Normale din Cernăuți. Conferința provincială lucra în adunări plenare și în secțiuni. Scopul conferinței provinciale a învățătorilor era de a lua atitudine asupra chestiunilor școlare din provincie, de a se pronunța asupra mijloacelor pentru promovarea învățământului primar, de a discuta chestiunile care priveau drepturile, datoriile și situația corpului didactic. Conferințele provinciale aveau dreptul să facă propuneri din inițiativă proprie cu privire la modificarea unor prevederi ale legislației școlare⁴⁷.

Prima conferință provincială a învățătorilor din Bucovina s-a desfășurat la Cernăuți la 28 iulie – 1 august 1874. La această adunare au participat inspectorii școlari provinciali și districtuali, directorul Școlii Normale și reprezentanți ai corpului didactic din toate districtele școlare. La această conferință s-au luat în discuție probleme arzătoare ale învățământului la etapa respectivă, cum ar fi alegerea limbii de instruire în școli, mai ales în satele cu populație mixtă. Această chestiune a fost discutată pe larg și în cadrul ședințelor conferinței provinciale, tema discuției fiind formulată astfel: „Când trebuie să înceapă învățământul în a doua, respectiv în a treia limbă a țării, pentru a obține după principii pedagogice rezultatul scontat, fără a supraîncărca învățătorul sau elevii?”⁴⁸.

În perioada 1874-1914, la Cernăuți s-au desfășurat 7 conferințe provinciale ale învățătorilor. De fiecare dată, la aceste conferințe au participat cei mai buni specialiști din învățământul primar, care se bucurau de încredere și stimă printre colegii lor de breaslă. La aceste conferințe s-au discutat diferite aspecte ale învățământului primar, precum limbile de instruire în școli, frecvența școlară, metodele de instruire, combaterea analfabetismului, starea materială a cadrelor didactice.

A VI-a conferință provincială a învățătorilor a avut loc la Cernăuți, la 20-24 august 1907. La această conferință au participat 36 de delegați din partea corpului didactic (câte 3 din fiecare district școlar), 3 inspectori școlari provinciali, 12 inspectori școlari districtuali, precum și directorul Școlii Normale din Cernăuți⁴⁹. Pe

ordinea de zi a conferinței s-au aflat 5 întrebări principale referitoare la neajunsurile din învățământul primar în ceea ce privește școlarizarea; îngrijirea și sprijinirea elevilor săraci; reformarea procesului de predare a limbilor în școli; materialele didactice și mijloacele de învățământ, precum și despre drepturile și obligațiile corpului didactic⁵⁰.

Delegații au participat la ședințele plenare și pe secțiuni ale conferinței, fiind înregistrate 175 de propuneri referitoare la învățământul primar. La conferință s-a menționat că neajunsurile principale în ceea ce privește frecvența școlară slabă constau în evidența incorectă și incompletă a copiilor de vârstă școlară; amplasarea teritorială a unor comunități școlare; sărăcia populației; supraîncărcarea claselor; prezența în școli a unui număr mare de ajutoari de învățători⁵¹. Cadrele didactice au criticat modul de predare a limbilor în școlile minoritare, unde copiii erau instruiți în primele două clase în limba maternă, iar din clasa a III-a practic studiau doar în germană. Din această cauză, numai cca. 40% dintre elevii acestor școli reușeau să promoveze din clasa a III-a în a IV-a⁵². Participanții la conferință au cerut ca aceste școli minoritare să fie reorganizate astfel, ca elevii să poată fi instruiți și în clasele superioare în limba maternă.

Ultima conferință provincială a învățătorilor s-a desfășurat la 8-10 iulie 1913. Prezenți au fost 26 de delegați ai corpului didactic (13 români, 12 ucraineni și un german), 4 inspectori școlari provinciali, directorul Școlii Normale și 27 de inspectori școlari districtuali (9 ucraineni, 8 români, 6 germani, 3 polonezi și un maghiar)⁵³. Din 57 de delegați, 22 erau români, 22 ucraineni, 8 germani, 4 polonezi și un maghiar. La această conferință au fost propuse spre discutare 4 teme referitoare la învățământul primar, precum modalitatea pregătirii copiilor pentru viața practică; cauzele nivelului încă foarte mare al analfabetismului și mijloacele de combatere a acestui fenomen; conlucrarea dintre școală și casa părintească pentru a spori bunăvoința populației față de școală; modificarea legislației privind întreținerea și supravegherea învățământului primar⁵⁴. Toți participanții la conferință s-au împărțit în 4 secții de lucru, în fiecare fiind analizată câte una din temele menționate mai sus.

În cuvântul de deschidere al conferinței, președintele Alfred Pawlitschek a ținut să menționeze succesele obținute în învățământul primar bucovinean la începutul sec. al XX-lea. El a menționat că în decurs de 12 ani numărul școlilor primare oficiale a crescut de la 365 în 1900, la 537 în 1912; numărul de clase – de la 1.007 la 2.109; cel al cadrelor didactice – de la 1.007 la 2.202; cel al copiilor școlarizați – de la 80.706 la 112.981, pe când numărul copiilor neșcolarizați s-a micșorat de la 15.451 în 1900, la numai 3.728 în 1912⁵⁵.

Participanții la conferință au propus să fie emisă o lege, conform căreia cadrele didactice să aparțină acelei naționalități, din care fac parte și copiii din școlile publice respective. Delegații români au cerut editarea noilor manuale în limba română conform noii ortografii, iar aceste manuale să conțină și adaosuri privind istoria și literatura poporului român, au revendicat de asemenea introducerea limbii române ca limbă oficială obligatorie în relațiile și corespondența dintre consiliile școlare districtuale și direcțiile școlilor primare⁵⁶.

Delegații conferinței au evidențiat cauzele principale ale nivelului încă foarte înalt al analfabetismului din Bucovina și anume: reorganizarea adevărată a învățământului primar bucovinean abia după anul 1890; plecarea unui număr important de locuitori

săraci de la țară împreună cu copiii lor la lucrări agricole sezoniere în România; teoretizarea excesivă a programului de învățământ în școli; supraîncărcarea claselor etc. Participanții la conferință au propus mai multe soluții în vederea diminuării numărului populației analfabete din Bucovina, printre care reducerea numărului maximal al elevilor într-o clasă de la 80 la 40; desființarea școlilor cu învățământ parțial; separarea tuturor școlilor cu instruirea în mai multe limbi; neacceptarea ajutorilor de învățători în școli; reformarea programului de învățământ...⁵⁷.

Participanții la conferință au revendicat separarea națională a consiliilor școlare locale și districtuale și divizarea Consiliului Școlar Provincial în patru secții naționale (română, ruteană, germană și poloneză). S-a mai propus reorganizarea Consiliului Școlar al orașului Cernăuți, care să fie constituit din 8 cadre didactice (câte doi germani, români, ucraineni și polonezi), aleși de conferința orașenească a învățătorilor, din 8 membri ai Consiliului Municipal Cernăuți (câte doi reprezentanți ai etniilor menționate), din 4 inspectori școlari naționali. Fiecare secție națională urma să fie constituită din doi reprezentanți ai consiliului municipal, două cadre didactice, un inspector școlar și un referent pentru afacerile administrative și economice⁵⁸.

La conferință s-a cerut, de asemenea, ca viitoarele conferințe provinciale să se desfășoare în trei secții naționale separate (română, ruteană și germană), delegații polonezi și maghiari urmând să facă parte din secția germană. Desigur, nu toate propunerile delegaților la conferințe erau acceptate sau realizate imediat, dar nici autoritățile școlare nu puteau să ignoreze părerile cadrelor didactice, expuse cu ocazia unor astfel de manifestări. Conferințele învățătorilor au jucat un rol important în dezvoltarea sistemului de învățământ, în cadrul acestor manifestări fiind dezbătute cele mai actuale probleme și propuse soluții pentru îmbunătățirea situației existente. Modul de organizare și desfășurare a acestor conferințe au avut un profund caracter democratic, asigurându-se pe parcursul discuțiilor liberă expunere a diferitor puncte de vedere. Dezbaterile din cadrul conferințelor provinciale ale învățătorilor se desfășurau preponderent în limba germană, dar oricare delegat avea dreptul și posibilitatea să i-a cuvântul și în limbile română sau ucraineană.

Societățile Învățătorilor din Bucovina și revistele școlare

La sfârșitul sec. al XIX-lea, cadrele didactice din Bucovina s-au organizat în asociații profesionale, cu scopul de a-și apăra mai eficient drepturile, de a-și îmbunătăți nivelul de trai și condițiile de lucru, de a contribui la dezvoltarea sistemului de învățământ din Bucovina. În 1872 a fost creată Societatea Învățătorilor din Bucovina, în cadrul căreia au activat învățători de diferite etnii și confesiuni. Dimitrie Isopescul a fost președinte al societății timp de 29 de ani, de la fondarea Societății până în 1901.

La sfârșitul sec. al XIX-lea devenise o tradiție de a organiza în fiecare vară adunarea generală a acestei societăți în diferite localități din Bucovina. În cadrul acestor manifestări erau prezentate comunicări referitoare la starea învățământului sau situația materială a învățătorilor, erau vizitate școlile din împrejurimi. Participanții la aceste adunări propuneau soluții pentru îmbunătățirea situației din învățământ și realegeau prin vot secret noul comitet al Societății Învățătorilor. Scopul acestor adunări, organizate în afara orașului Cernăuți, era și de a atrage noi membri din teritoriu în Societate.

Prima adunare generală a Societății Învățătorilor din Bucovina a avut loc la

Câmpulung la 11-12 august 1884. La acel moment în Bucovina erau cca. 400 de învățători, cca. 100 dintre ei fiind membri ai Societății Învățătorilor, iar la adunarea din Câmpulung au participat peste 40 de cadre didactice, inclusiv 24 de la școlile primare din districtul Câmpulung⁵⁹. Tradiția desfășurării în teritoriu a adunărilor generale a Societății Învățătorilor a continuat și în anii următori. În perioada 1888-1892, astfel de adunări au avut loc la Storojineț (19-20 iulie 1888), Siret (23-24 iulie 1889), Gura Humorului (21 iulie 1890), Boian (22-23 iulie 1891), Câmpulung (24-25 iulie 1892). Relatări detaliate despre aceste adunări s-au publicat în „Foaia pedagogică”⁶⁰.

La adunarea de la Siret, de exemplu, au participat cca. 150 de membri ai Societății, iar în comitetul Societății au fost alese sau realese 12 cadre didactice. La adunările Societății erau discutate, de regulă, probleme de interes general, care priveau întregul sistem de învățământ din Bucovina sau se refereau la situația materială a cadrelor didactice, evitându-se discutarea unor probleme mai sensibile. Bunăoară, la adunarea din 21 iulie 1890, desfășurată la Gura Humorului, au fost prezentate astfel de comunicări: greșelile din educația de acasă și combaterea lor prin școală; starea socială a învățătorilor de la școlile primare; despre energia învățătorilor la și în afara școlii; despre irascibilitatea la copii; despre manualele școlare pentru Bucovina etc⁶¹.

Societatea Învățătorilor din Bucovina includea învățători de diferite naționalități. În comitetul central al Societății au activat mulți ani românii Dimitrie Isopescul, George Jancovschi, Nicu Tarasievici, Petru Pitei, Ioan Litviniuc; germanii Josef Wotta, August Flasch, Eduard Lepsky; ucrainenii Johann Hlibowicki, Omelian Popowicz, Diomed Nosiewicz etc. Desfășurarea în fiecare vară și în diferite localități a adunărilor generale ale Societății Învățătorilor din Bucovina ne demonstrează că această asociație era foarte activă și a avut un rol important în dezvoltarea învățământului primar, contribuind totodată la creșterea rolului și a autorității corpului didactic în societate. La aceste adunări participau activ nu numai membri ai Societății, dar și reprezentanți ai autorităților locale și districtuale, inspectori școlari, preoți, profesori de la școlile secundare, simpli cetățeni. După moartea lui Dimitrie Isopescul, președinte al Societății Învățătorilor din Bucovina a fost ales directorul Christofor Isachievi, iar al treilea și ultimul președinte al acestei asociații a fost Christian Müller⁶².

Organul de presă al Societății Învățătorilor din Bucovina a fost foaia pedagogică „Bukowiner Pädagogische Blätter”, editată în perioada 1873-1902. Dimitrie Isopescul a fost editorul revistei, iar redactori responsabili – învățătorul Johann Hlibowicki (1873-1890) și profesorul Josef Wotta (1891-1902). În această foaie pedagogică au fost publicate informații despre starea învățământului primar, rapoarte și statistici școlare, articole despre învățământ, relatări despre conferințele pedagogice.

În perioada 15 ianuarie 1901 – 3 mai 1912, Mihai Chisanovici a editat în germană ziarul „Freie Lehrerzeitung”. Acest ziar a publicat materiale și informații despre starea materială și socială a învățătorilor, în multe cazuri a avut o poziție ostilă față de preoți și boieri, susținând forțele democratice din Bucovina. Din motive financiare, ziarul și-a sîstat apariția.

La scurt timp după sistarea apariției foii pedagogice „Bukowiner Pädagogische Blätter”, la Cernăuți a început să fie publicată o altă revistă dedicată învățământului – „Bukowiner Schule”. Revista a apărut în perioada 1904-1914, redactor-șef fiind învățătorul superior din Cernăuți Maximilian Kaindl. În fiecare an apăreau câte

patru caiete ale acestei reviste de 64 de pagini. În decurs de 11 ani, în revistă au fost publicate (în germană, română și ucraineană) informații și articole despre învățământ, numeroase materiale cu conținut metodic-didactic. Printre cei mai activi colaboratori ai revistei s-au numărat germanii Josef Wotta, Johann Bender, Maximilian Kaindl, Karl Tumlirz, Alfred Pawlitschek, Karl Decker, Julius Wazl; românii Silvestru Danilescu, Dimitrie Mitric-Bruja, Nicu Tarasievici, Ioan Nuțu, Ion Cuparencu, Mihai Vicol; ucrainenii Omelian Popowicz, Serghei Kaniuk, Nikolai Spenul, Iwan Gerasimowicz, Ilarion Karbulitcki, Osip Makowej ș.a. De remarcat faptul că în paginile acestei reviste au fost publicate și câteva rapoarte școlare ale lui Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii Publice de atunci din România⁶³.

La începutul sec. al XX-lea, pe măsură ce avea loc procesul de naționalizare a învățământului primar bucovinean, cadrele didactice și-au manifestat tot mai hotărât dorința de a se organiza și activa în societăți pedagogice naționale. Prima societate, constituită pe principii etnice, a fost creată de către învățătorii ucraineni din Bucovina. La 18 august 1887 a avut loc la Cernăuți adunarea de constituire a societății Ruska Șkola, al cărei președinte a fost ales Stefan Smal-Stocki. În luna mai 1888 această societate a publicat primul număr al revistei pedagogice „Ruska Șkola”. Însă, din cauza lipsei unui sprijin financiar, societatea a reușit să editeze numai două numere ale acestei reviste⁶⁴.

În 1905, învățătorii ucraineni au constituit un comitet separat în cadrul „Societății învățătorilor bucovineni”, în frunte cu Kornel Danyliuk. La 4 decembrie 1906 acest comitet a organizat prima adunare a învățătorilor ucraineni din Bucovina. În perioada 1904-1907 s-a editat la Vașcăuți revista pedagogică „Promini”, care a fost un organ de presă social-științific independent al învățătorilor ucraineni nu numai din Bucovina, ci și din Galiția. La această revistă au colaborat învățători ucraineni cunoscuți la acea vreme, printre care Omelian Popowicz, Nikolai Spenul, Ilarion Karbulitcki, Iwan Gerasimowicz, Osip Makowej, Serghei Kaniun. În paginile revistei „Promini” a fost publicat și studiul lui Ilarion Karbulitcki *Dezvoltarea învățământului popular în Bucovina*⁶⁵.

Din aprilie 1909 s-a publicat revista pedagogică ucraineană „Kamenari”, care a fost organul de presă al organizației învățătorilor ucraineni din Bucovina și s-a editat de două ori pe lună, până în 1914. Redactori ai revistei au fost Emil Iwanicki și Ilarion Karbulitcki. Revista a apărut interesele naționale ale învățătorilor și ale școlilor ucrainene din Bucovina⁶⁶.

La cumpăna secolelor XIX-XX s-a produs o distanțare între etnicii germani și evreii bucovineni care erau vorbitori de limbă germană. Această tendință s-a aprofundat mai ales după 1897, când la Cernăuți a luat ființă Societatea Germanilor Creștini din Bucovina. Chiar dacă până la izbucnirea războiului, copiii de confesiune mozaică au continuat să fie instruiți în școli în limba germană, în această perioadă s-a produs o puternică redeştere națională a evreilor bucovineni. În ultimii ani de stăpânire austriacă a fost deschisă la Cernăuți Casa Națională Germană și a fost înființată Societatea Școlară Germană. Evreii din Bucovina și-au manifestat tot mai mult dorința de a activa în societăți naționale și profesionale separate, în 1908 fiind deschis la Cernăuți Centrul Național Evreiesc. La 19 ianuarie 1907 a avut loc adunarea de constituire a Societății Învățătorilor Evrei din Bucovina. Președinte al asociației a fost ales directorul Kalman Dubensky⁶⁷.

Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina

La începutul sec. al XX-lea învățătorii români din Bucovina și-au manifestat dorința de a avea o asociație profesională proprie. Această doleanță s-a realizat la 27 august 1905, când a avut loc adunarea de constituire a Reuniunii Școlare Române din Bucovina. Din cei cca. 250 de membri, înscriși la acel moment în Reuniune, la adunare au participat 92 de persoane. La această adunare s-a discutat statutul noii asociații, despre necesitatea editării unei publicații și a fost ales comitetul Reuniunii în următoarea componență: Dimitrie Socolean (președinte); Grigore Halip și Nicu Tarasievici (vicepreședinți); Eugen Popescul și Nicu Besplitnei (secretari); Ilarie Dașchievici și Constantin Coroamă (înlocuitori ai secretarilor); Mihai Galeriu și Ștefan Sorocean (casieri); Vasile Slușanschi (controlor); Gheorghe Paranici (bibliotecar); Gheorghe Hreniuc (econom) și 6 membri – profesorii Gherasim Buliga și Leonida Bodnarescu, învățătorii Eugen Botezat, Vasile Stanescul, Grigore Poleacu și Dorimedont Vlad⁶⁸.

În primii ani, însă, activitatea asociației a fost destul de modestă. La 7 iulie 1907 a avut loc adunarea generală a Reuniunii Școlare Române, atunci fiind constituită și o nouă componență a comitetului asociației. Președinte al Reuniunii a fost ales George Tofan, vicepreședinți - Amfilochie Țurcan și Dimitrie Mitric-Bruja, secretari - Constantin Coroamă și Eugen Popescul. Din comitet mai făceau parte profesorii Alexandru Buga, Leonida Bodnarescu și Grigore Halip, învățătorii Constantin Cozmiuc, Gheorghe Paranici, Ioan Fedorciuc, Mihai Chisanovici, Gavril Rotariu, Ștefan Sorocean, Constantin Grigorovici, Alexandru Țeran și Nicu Donisă, inspectorul școlar Ioan Nuțu⁶⁹.

La 31 ianuarie 1909, Reuniunea a fost transformată în Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina. Președinte al Asociației a fost reales George Tofan. Printre prioritățile asociației au fost înființarea unor filiale în districtele cu populație românească; publicarea revistei „Școala”; organizarea unor conferințe districtuale cu subiecte din istoria și literatura națională; analizarea materialului didactic din școli; desfășurarea unui congres al învățătorilor români din Bucovina⁷⁰. Până la izbucnirea războiului, o bună parte din aceste doleanțe au fost realizate cu succes. Până în anul 1912 au fost înființate filiale ale Asociației în toate districtele cu populație română, s-a înregistrat o relativă îmbunătățire a programei școlare și a situației materiale a învățătorilor. În manualele de citire au fost incluși și unii scriitori români, iar în mai multe sate s-au organizat cercuri culturale și cabinete de lectură, în cadrul cărora au ținut conferințe profesorii Sextil Pușcariu, Ion Nistor, George Tofan ș.a.⁷¹.

O primă publicație cu titlul „Școala” a apărut la Cernăuți în intervalul octombrie 1905 – octombrie 1906, dar această revistă nu a fost considerată ca organ de presă al Reuniunii Școlare Române. După alegerea lui George Tofan în fruntea Reuniunii, a început să fie publicată și revista pedagogică „Școala”. Din motive financiare, însă,

George Tofan

revista a fost editată doar un an (mai 1907 – aprilie 1908). După o întrerupere de mai bine de doi ani, revista „Școala” a reapărut la 1 ianuarie 1911 și a fost editată până în iulie 1914. În paginile revistei „Școala” au fost tratate probleme importante, cum erau interesele școlii naționale, organizarea învățământului, activitatea școlară și extrașcolară. Printre cei mai activi colaboratori ai revistei „Școala” au fost Ion Abager, Teodor Balan, Ioan Bilețchi, Emil Boca, Leonida Bodnarescu, Eugen Botezat, Constantin Cozmiuc, Vasile Greciuc, Ion Nistor, Gavriil Rotică, Nicolae Simionovici⁷².

O inițiativă frumoasă a Asociației Corpului Didactic Român a fost organizarea unor cursuri de vară pentru învățători. Primele cursuri s-au desfășurat la Dorna Candrenilor între 3 și 16 august 1913, la care au participat cca. 50 de învățători. La aceste cursuri au conferențiat profesorii Ion Nistor, Eugen Botezat și George Tofan. Ion Nistor a susținut 5 comunicări cu tematică istorică. Eugen Botezat a efectuat experiențe la microscop, a discutat despre originea munților și a organizat excursii în împrejurimi. George Tofan a vorbit celor prezenți despre evoluția literaturii române de la începuturi până în 1913, despre Școala Ardeleană, a insistat asupra necesității corectării greșelilor din vorbirea românilor bucovineni⁷³. Pentru vara anului 1914 se preconiza organizarea unor noi cursuri la Dorna Candreni, în perioada 12 iulie – 15 august, fiind întocmit deja un program desfășurat al acestei manifestări. Însă, din cauza unor greutăți de organizare, cursurile din 1914 au fost inaugurate la 19 iulie, iar la scurt timp au fost întrerupte din cauza izbucnirii războiului.

La 7 și 8 iunie 1914, la Suceava s-a desfășurat primul congres al corpului didactic român, la care au participat peste 500 din totalul de cca. 700-800 de învățători români bucovineni. La congres au participat în calitate de invitați, delegați ai diferitor asociații județene din România, iar din Ardeal au fost prezenți inspectorul școlilor ortodoxe Onisifor Ghibu și profesorul din Blaj Iuliu Maior⁷⁴. Lucrările congresului au fost deschise de George Tofan, după care Ion Nistor a prezentat comunicarea „Dezvoltarea școlii primare în Bucovina”. În cadrul congresului au mai expus referate învățătorii Dimitrie Moldovan, Gavriil Rotică, Constantin Cozmiuc, Dimitrie Gavrilesco. În cuvântarea sa, Onisifor Ghibu a subliniat importanța instruirii copiilor în limba română și rolul foarte mare ce revine învățătorului în procesul de instruire și educație a tineretului. Participanții la congres au mai vizitat principalele vestigii istorice din orașul Suceava, precum și expoziția aranjată la Librăria „Școala română”⁷⁵. Congresul învățătorilor români s-a bucurat de un mare succes, fiind, totodată, ultima mare manifestare națională a românilor din Bucovina în cadrul Monarhiei Habsburgice.

La sfârșitul stăpânirii austriece corpul didactic devenise o forță influentă în societate, capabilă să atragă de partea sa un număr mare de locuitori, să propună soluții pentru rezolvarea unor probleme stringente, să contribuie nemijlocit la modernizarea și democratizarea societății bucovinene. La începutul sec. al XX-lea, mai mulți învățători s-au implicat activ în campaniile electorale, fiind aleși deputați în Dieta Bucovinei și în Parlamentul austriac. Alături de primari și preoți, învățătorii s-au bucurat de cel mai mare respect din partea populației, mai ales în localitățile rurale ale Bucovinei.

NOTE

1. *Bericht des Landes-Sanitätsinspektors Dr.Rudnik anlässlich seiner Teilnahme am III internationalen Kongreß für Schulhygiene in Paris 1910*, în „Bukowiner Schule”, an.VIII, 1911, p. 84.
2. *Schematismus der Allgemeinen Volksschulen und Bürgerschulen in dem in Reichsrahte vertretenen Königreiche und Länder auf Grund der statistischen Aufnahme vom 30 April 1890*, Wien, 1891 p. 786.
3. *Schematismus der Bukowiner Volksschulen und Lehrer...*, p. 152-154, 182.
4. Lista școlilor ucrainene și germane, unde directorii erau orginari din Galiția, precum și satele bucovinene, de unde proveneau un număr mai mare de învățători, expuse în lucrarea noastră: Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Chișinău, 2007, p. 63.
5. Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Chișinău, 2015, p. 147.
6. *Jahres-Hauptbericht über den Zustand der Volksschulwesens in der Bukowina im Schuljahre 1904/1905*, Czernowitz, 1905, p. 8.
7. *Protokolle des Bukowinaer Landtages*, 1905, anexa XVI, p. 146.
8. Josef Wotta, *Zur Entwicklungsgeschichte des Volksschulwesens in der Bukowina*, în „Bukowiner Schule”, anul I, 1904, p. 86.
9. *Ibidem*, p. 87.
10. Fanni Brunau, *Die Entwicklung des Volksschulwesens in der Bukowina*, în *Bukowiner Schule*, anul VI, 1909, p. 72.
11. *Protokolle des Bukowinaer Landtages*, 1908, anexa LXXI, p. 34.
12. *Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (ASRC)*, fond 211, inv. 1, dosar 1274, fila 4-8.
13. „Bukowinaer Pädagogische Blätter”, anul XXI, 1893, p. 239-240.
14. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni în perioada 1869-1914*, în „Glasul Bucovinei”, an XIII, 1 / 2006, p. 50-51.
15. *Bericht des Landes-Sanitätsinspektors Dr.Rudnik ...*, p. 85.
16. *Protokolle des Bukowinaer Landtages*, 1908, anexa LXXI, p. 34-36.
17. *Ibidem*, 1898, anexa XV.
18. *Ibidem*, 1906, anexa XV, p. 109-110.
19. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni ...*, p. 57.
20. *Protokolle des Bukowinaer Landtages*, 1913, anexa 72, p. 2.
21. *Ibidem*, 1912, anexa 33, p. 43.
22. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni ...*, p. 45.
23. George Tofan, *Noua lege de salarizare a învățătorimii din Bucovina*, în „Viața Românească”, anul IV, nr. 8/1909, p. 283.
24. Josef Wotta, *Das Volksschulwesen in der Landeshauptstadt Czernowitz*, în „Bukowiner Schule”, anul III, 1906, p.9.
25. Constantin Ungureanu, *Statistică școlară în cadrul învățământului primar din Bucovina (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX)*, în *Analele Bucovinei*, nr. 1 / 2006, p. 173-174.
26. *Schematismus der Bukowiner Volksschulen und Lehrer. (Zusammengestellt auf Grundlage amtlicher Daten)*, Hrsg. von Demeter Isopescul, Czernowitz, 1894, p. 151-164.
27. Josef Wotta, *Dienstinkommen der Lehrpersonen an öffentlichen Volksschulen*, în „Bukowiner Schule”, an I, 1904, p. 164-165; George Tofan, *Noua lege de*

- salarizare..., p. 283.
28. După anul 1900, salariile s-au efectuat în coroane (un florin echivala cu două coroane).
  29. Josef Wotta, *Diensteinkommen...*, p. 150-151.
  30. Josef Wotta, *Diensteinkommen...*, p. 151; Idem, *Das Volksschulwesen...*, p. 73.
  31. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni* ..., p. 49.
  32. Date despre prețurile la diferite produse alimentare și nealimentare din Bucovina la începutul sec. XX, precum și cât se putea procura într-o lună dintr-un salariu de învățător – a se vedea în studiul nostru: Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina* ..., p. 101-102.
  33. „Freie Lehrerzeitung”, anul IV, nr. 21 (20 mai 1904), p. 1-2.
  34. *Ibidem*, anul II, nr. 38 (1 august 1902), p. 1-2.
  35. George Tofan, *Noua lege de salarizare* ..., p. 285.
  36. *Ibidem*, p. 285.
  37. *Ibidem*, p. 286; *Bukowiner Freie Lehrer-Zeitung*, anul I, nr. 9 (6 martie 1909), p. 3.
  38. George Tofan, *Noua lege de salarizare* ..., p. 286.
  39. Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina* ..., p. 403.
  40. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni* ..., p. 56.
  41. Informații mai detaliate despre salariile învățătorilor din diferite provincii austriece, la începutul sec. XX și în ajunul izbucnirii Primului Război Mondial – în lucrarea noastră: Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina* ..., p. 98-99, 104, 107-108.
  42. Onisifor Ghibu, *Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria*, București 1915, p. 108.
  43. Constantin Ungureanu, *Salariile învățătorilor bucovineni* ..., p. 59.
  44. *Ibidem*, p. 59.
  45. George Tofan, *Învățământul public în Bucovina* (lucrare în manuscris, păstrată la Biblioteca Centrală Pedagogică din București), p. 213.
  46. Constantin Ungureanu, *Conferințele învățătorilor din Bucovina (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea)*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr.1 (69), Chișinău 2007, p. 38.
  47. George Tofan, *Învățământul public în Bucovina* ..., p. 216-217.
  48. „Bukowiner Pädagogische Blätter”, anul II, 1874, p. 269.
  49. Constantin Ungureanu, *Conferințele învățătorilor din Bucovina* ..., p. 39-40.
  50. „Bukowiner Schule”, anul IV, 1907, p. 131-132.
  51. *Ibidem*, p. 174-177.
  52. *Ibidem*, p. 183-184.
  53. *Deutschsprachige Quellen zur Geschichte des Bildungswesens in der Bukowina um 1900*, vol. II, Klagenfurt 1994, p. 36-37.
  54. *Deutschsprachige Quellen* ..., vol. II, Klagenfurt 1994, p. 37.
  55. „Bukowiner Schule”, 1913, p. 216; *Deutschsprachige Quellen* ..., vol. II, 1994, p. 43-44.
  56. „Bukowiner Schule”, 1913, p. 208-210.
  57. *Ibidem*, p. 210-212.
  58. *Ibidem*, p. 232-233.
  59. „Bukowiner Pädagogische Blätter”, anul XII, 1884, p. 121, 125.
  60. *Ibidem*, anul XVI, 1889, p. 101-107; anul XVII, 1890, p. 101-105; anul XIX, 1891,

- p. 172-177; anul XX, 1892, p. 201-205; anul XXI, 1893, p. 254-257.
61. „Bukowiner Pädagogische Blätter”, anul XVII, 1890, p. 101.
  62. *30 ani de organizare românească a învățătorilor din Bucovina*, Cernăuți, 1935, p. 11.
  63. Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina ...*, p. 175.
  64. Dobrjanski Oleksandr, *Naționalni ruh urkaințiv drugoi polovini XIX – pociatku XX st.*, Cernăuți, 1999, p. 196-197; 158-159.
  65. Romaniuc M.M., Galușko M.V., *Ukraisiki ciasopisi pivnicinoi Bucovini (1870-1940)*, Lvov, 1999, p. 202, 204.
  66. *Ibidem*, p. 245-246.
  67. „Freie Lehrerzeitung”, anul VII, nr. 4 (26 ianuarie 1907), p. 6-7.
  68. „Voința poporului”, anul IV, nr. 37 (10 septembrie 1905), p. 3.
  69. „Școala”, anul I, nr. 3 (iulie 1907), p. 90-91.
  70. Gheorghe Giurcă, *George Tofan, o viață dedicată școlii*, Suceava, 1995, p. 61.
  71. *Ibidem*, p. 61.
  72. *Ibidem*, p. 101.
  73. *Ibidem*, p. 67.
  74. „Viața Românească”, anul IX, nr. 3, 1914, p. 255.
  75. Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina ...*, p. 178.

SUMMARY

The number of teachers from Bukovina went up from 283 (in 1870) to 2202 (in 1912), counting cca 60% as males. On the eve of the war outbreak, the Bukovinian definite teachers had been positioned in three categories of remuneration. The costs of the salarization and bonuses' payment to the didactic staff represented cca 75-80% of the total expenses, necessary for the Bukovinian primary education. The didactic staff of Bukovina had grouped into professional societies, and actively participated in educational district and provincial conferences, which played an important role in the development of the education system. The Bukovinian Teachers' Society, numbering teachers of various ethnicity and beliefs was formed in 1872. At the beginning of the XXth century, the Ukrainian, Romanian, German and Jewish teachers created national pedagogical societies. In January 1900, the Romanian teachers founded the Romanian Didactic Body Association of Bukovina, electing George Tofan as president. On the 7th and 8th of June 1914, the first congress of the Romanian didactic body took place, which hosted around 500 of the cca above mentioned 700-800 Romanian teachers from Bukovina.

LIMBA DACILOR ȘI SUFLETUL ROMÂNESC SUNT UNA

Paula Romanescu*
București

Se pare că până și lecturile noastre urmează o logică a lor prin care țin să ne convingă că acela și nu altul este momentul de a le înțelege sensul.

După ce am citit *Dacia preistorică* a lui N. Densușianu, care m-a făcut să-mi pun destule întrebări care până acum nici nu mi-ar fi atins crusta de inocență (cum să-i zic chiar ignoranță?), scriitorul Ion N. Oprea, trecut și el prin scrierile unor împătimiți de istorie românească, scoate la Editura PIM din Iași câte-o carte prin care ne pune mereu alte întrebări (și bine face!) în legătură cu eterna poveste legată de neamul care ne este rădăcină solară: Tracii, Dacii, limba lor, obiceiurile, credința în nemurirea sufletului, în tăria și neclintirea credinței întru dănuire.

Istoricii, lingviștii, rătăciții întru necredință, închinătorii la idoli păgâni, atei dintotdeauna și, mai cu seamă, cei iviți din infernul roșu al urii omului față de om, au tot încercat să afunde în uitare, până la a anula definitiv, limba strămoșilor neamului românesc (dacă să-l extermină pe de-a-ntregul nu le-a reușit!).

Autorități „corecte politic” de mai înainte de a se enunța această blestemată, și mincinoasă, și arogantă sintagmă, s-au străduit să aducă (im)pertinente argumente cum că limba română este un amestec de graiuri preponderent romanice (de la Traian citire!) și slave (de la slavo-cumanii-tătarii-bulgarii și alți avari ...neștire!).

Suntem gata să le dăm crezare și de astă dată dacă vin cu argumente credibile. Am mai făcut-o de-a lungul a două milenii aproape, de când a venit pe pământurile Daciei Sfântul acela cu crucea lui rămasă până astăzi rășchirată la trecerea peste calea ferată ... Dar crezarea aceea ne-a devenit credință creștină întărită de un „*Crede și nu cerceta!*”, care nu avea nici o legătură cu minciuna omenească.

I-am crede și pe lingviștii străini de neamul nostru care ne-au tot dat cum au vrut ei proporțiile „exacte” de graiuri în amalgamul care avea să devină limba română. Dar cum să nu ne mirăm că nici măcar 0,001% din cuvintele în care ne-am plămădit limba dorului nu există în „Tabelul lui Mendeleev” cel al elementelor sinonime cu aurul curat al limbii Dacilor Liberi!

Din două – una: ori Dacii nu comunicau între ei decât prin semne de surdo-muți, atunci când prelucrau aurul, argintul, bronzul și alte metale rare din care făceau monede, podoabe și puși de aur ai cloștelor stelare, ori erau atât de inteligenți încât, cu fiecare venire a nepoștiiilor puși pe furt și jecmâneală, prima lor grijă era aceea de a le consemna acestora în dicționare de cremene graiul, făcându-și-l adaos la comorile proprii de cuvânt.

---

* **Paula Romanescu**, născută la 20 octombrie 1942, la Țuțulești, Argeș. A absolvit Facultatea de limbi romanice și clasice a Universității din București în 1967. Profesoară (1963-1998), poetă, traducătoare. Vicepreședinte al Ligii de Cooperare Culturală și Științifică România – Franța.

Când sărăntocul de Traian împăratul Romanilor a venit în Dacia lui Decebal după ceva de-ale gurii, presupunem că Dacii d'acilea (!) erau cu toții cocoțați prin copacii din codrii-frați și, imediat ce au prins de veste că le-au sosit „purtătorii de grai împărătesc”, au dat năvală să se înscrie la cursuri fără frecvență, la distanță, la zi, la cum o mai fi (bașca doctoratul!), semnând cu acele de verde brad pe foi de plopstejar-paltin-frasin, azeziunea la șuierul vântului prin stindardul cap de lup / trup de șarpe, și întărind-o cu tăișul spadei scurte, cu lovitura de ghioagă, cu ascuțișul pietrei!

Din strigățul de groază al noilor veniți, ei, Dacii, vor fi cules repejor și cu infinită grijă, cuvintele cele mai vocale, le-au înmagazinat în lada de zestre a fondului principal lexical și, nemaiavănd ce primi de la Romani, i-au cam făcut duios „o apă și-un pământ” iar, pe cei mai iuți de picior i-au înscris la jocurile olimpice la o cursă de viteză cu linia de sosire până hăt, peste Dunăre, cursă la care nepoftiții musafiri s-au dovedit demni închinători (ploconitori) la Zeul Mercur...

La a doua venire pe pământul mănos al Daciei, invadatorii au adus mercenari hămesiți de prin toate locurile pe unde mai trecuseră legiunile lor romane, un fel de „forțe internaționale de menținere a ordinii” din zilele noastre, pacifiste foarte.

De data aceasta lupta pentru impunerea limbii latine întru fericirea nației dacice avea să fie acerbă. Cum noii veniți n-aveau de pierdut decât lanțurile (a, nu, asta e din altă poveste!) și, cum erau peste măsură de înfometăți, când au dat de aurul lui Decebal prin nemernicia unui trădător (și pe atunci erau astfel de lichele, deși nimeni nu se gândise să le facă vreun apel scris!), nu s-au mai dat duși până nu au pus carele să facă drumuri care, toate, duceau la Roma ... aurul de la Sarmisegetuza...

Au venit mai apoi rânduri-rânduri migratorii... Cu limba lor cu tot.

Dacii le-au asimilat-o repejor și pe a acestora. Limba strămoșilor Daci se pare că încă de pe atunci nu era „politically correctness” și că ei, stăpânii locului, trebuia să tacă doar în limba lor.

Treceți (dacă aveți răgaz în iureșul asimilărilor lingvistice din timpul pe care-l traversăm!) și prin dicționarul explicativ al limbii române. Iar dacă vă opriți la costumul popular românesc, să nu vă mirați că toate (absolut toate!?) denumirile elementelor care-l întregesc pe acesta sunt din latină, slavă, bulgară, greacă (veche, nouă, mijlocie...) turcă, albaneză, maghiară, spaniolă, albioneză, și, dacă veți scotoci mai bine, până la destrămare!, dimia ițarilor sau borangicul iilor, cu siguranță veți găsi și ceva termeni (germeni!) de sorginte malgașă, hindusă, aborigenă, corcodușă, negrușă, wikingă, chineză, niponă, polonă, afonă...

Și uite-așa, din împrumuturi ... nerambursabile la banca mondială de graiuri, a luat naștere „graiul pâinii, limba vechilor cazanii” – *Limba Română*.

Dar oricât de mult s-au străduit purtătorii de alte „palabre” să modeleze, să întineze, să schilodească, graiul dacic după bezmeticia gândului lor, s-au împotmolit cu toții în adâncul de înalt suflet românesc topit în Dorul-Dor.

Acolo și-au pus Dacii la păstrare mierea de crâng a graiului lor sacru – DORUL ca miez fierbinte al limpezimii din Cuvântul din care a izvorât și, continuă să se întoarcă la izvoarele dintâi, din nor, din tăcere, din lacrimă, din viers, *Limba Română*.

***

La aceeași editură, același Ion N. Oprea, a publicat în anii 2016; 2017, *Familia creștină. Taina sfântă a însoțirii (Vol. I-II)*, o culegere de texte semnate de membrii cenaclului la distanță „Prietenia”. Printre semnatori – Regina Maria (nu, n-a murit

scrisul ei, doar verba ei se întâmplă să mai zboare adesea de pe la noi spre alte zări!), scriitori, profesori, preoți, elevi, slujitori în felul lor cuvântului ca neasemuită comoară lăsată de Dumnezeu făpturii de lut, alcătuită după chipul și asemănarea Sa.

Redau cuvintele rostite de Sf. Ioan Gură de Aur (de la prof. Gheorghe Clapa, Bârlad citire), privind unirea creștină: „*Când bărbatul și femeia se unesc în căsătorie, ei nu mai sunt ceva pământesc, ci chipul lui Dumnezeu însuși.*” Mi se par atât de vii, atât de curate, încât nu mă dumiresc deloc de ce în vremea noastră problema „arzătoare” a redefinirii noțiunii de familie îi preocupă într-atât pe parlamentarii lumii care vor fi încheiat desigur toate celelalte probleme care cutremură umanitatea! Și cum să nu mă gândesc la nemernicia politică dintr-o țară nordică, îmi pare, unde aud că se promovează în programa (pre)școlară „orientarea” sexuală a copiilor, ca aceștia, în cunoștință de cauză (!?) să-și aleagă de cum ajung la poziția bipedă sexul pe care și l-ar dori și, respectiv, obligativitatea ca din limbajul adulților să dispară pronumele *el* sau *ea*, fiind înlocuite cu un surogat pronominal incert! N-ar trebui ca și noi, Românii, să propunem ca primul vers din Imnul nostru Național să devină „chemare internațională” la trezire: „*Deșteaptă-te, incertule, din inocența ancestrală și fă-te una cu neantul!*” (că, parcă acel cu „*Hai la lupta cea mare*” nu mai e pe placul noilor robi internați!)

Înapoi la cartea mai sus pomenită! Ce aflăm noi din paginile sale: că nici Sf. Ioan cu aurul său din cuvânt, nici alți sfinți din cerul mult prea plin de sfinți (de când cu mutarea în lumină a martirilor neamului românesc!), nu ne-au vestit ce-o fi cu dreptul minorităților sexuale de a-și impune cumplita lor maladie drept „corectitudine” civică și morală de care doar „incorecții” creștini expirați nu vor, păcătoșii, să țină seama, aceștia continuând să aspire întru a deveni de-a pururi chip al lui Dumnezeu, cu viața pre moarte călcând...

Într-o altă carte apărută recent – *Să fii român* (București, 2016), marele, inegalabilul artist Dan Puric, propune cititorilor de toate anotimpurile și, cu precădere celor tineri, „*să învețe să-și întoarcă din când în când privirea sufletească spre mormintele eroilor și ale martirilor noștri, spre trecutul acestei țări, atât de frământat de spaime, dar mângâiat de Dumnezeu*” până când se vor trezi că în fața vieții „*vor fi o verticală de neînvinși*”.

Am reținut întrebarea pe care un reporter i-a pus-o autorului cărții privind șansa pe care ar mai avea-o poporul român de a-și păstra sufletul neîntinat; iar conștiința asta de Om al lui Dumnezeu pre numele său Dan Puric, a răspuns:

„*Nu, noi n-avem șanse, noi creștinii avem nădejde!*” Pentru că, adaugă acesta, „*Omul și neamul sunt realități transcendente, adică sunt lipite de Dumnezeu.*”

Ce sfinte sunt cărțile!

Dragi tineri români frumoși la chip și la trup incerti, întoarceți-vă sufletul spre această foarte „*de folos zăbavă*” care este „*cetitul cărților*”! Sigur veți deprinde să gândiți curat!

POVESTEA BUCOVINEI

(Manuscris dactilografiat)*

**Vol. III
de
Filip Țopa**

**CONSIDERĂRI ASUPRA VOLUMELOR I ȘI II DIN *POVESTEA
BUCOVINEI***

Gânduri

Volumul I și II din *Povestea Bucovinei* de ing. Țopa Filip este o documentație de mare valoare geografică, istorică și politică despre Bucovina și locuitorii ei, din timpuri foarte depărtate până în zilele noastre.

Am citit cu mult drag, rând cu rând, pagină după pagină, care îmi amintește copilăria, adolescența, tinerețea și locurile călcate de mine piatră cu piatră și fiecare bucățică de pământ.

Povestea Bucovinei va ține trează conștiința noastră și nu vom uita că „Nordul Bucovinei” a fost dintotdeauna al nostru. Noi, care suntem încă în viață, precum și urmașii noștri, trebuie să luptăm pentru reîntregirea scumpei noastre Bucovine. Pe acest pământ, răpit din trupul Bucovinei, odihnesc osemintele părinților și rudelor noastre.

Această carte ar trebui să vadă lumina tiparului, spre a fi citită de toți românii, ca să nu uite că acest pământ este al nostru de la începutul începuturilor.

Numele marilor patrioți din această carte sunt cunoscute. Citind, am uitat pe moment de timp și m-am simțit tânărul în mijlocul colegilor și prietenilor, la balurile „Armoniei” și „Junimii”.

București 22 iulie 1983

Prof. Tray Berculeanu

Roman, 26 aprilie 1983

Mai întâi sunt dator cu un răspuns despre carte. Am citit-o și am recitit-o; întâi cu afecțiunea ce v-o port, apoi cu ochi critic. Remarcile am să le fac însă critic și deci cu încercarea de a fi obiectiv, având în același timp convingerea că nu voi afecta cu nimica amorul propriu ce însoțește inerent orice lucrare la care s-a muncit mult și cu suflet.

---

* Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei”, An. XIX, nr.2 (74), 2012; An. XIX, nr.3-4 (75-76), 2012; An. XX, nr.1-4 (77-80), 2013; An. XXI, nr.1-2 (81-82), 2014; An. XXI, nr.3-4 (83-84), 2014; An. XXII, nr.1 (85), 2015; An. XXII, nr.2 (86), 2015; An. XXII, nr.3 (87), 2015; An. XXII, nr.4 (88), 2015; An. XXIII, nr.1 (89), 2016; An. XXIII, nr.2-3 (90), 2016; An. XXIII, nr.4 (91), 2016; An. XIX, nr. 1 (92), 2017.

Lucrarea mi se pare foarte bună, scrisă cu nemărginită dragoste pentru acele locuri, pentru oamenii de acolo și cu revoltă justificată de adevăruri istorice. Motto-ul îl găsesc impresionant. Mi se pare cel mai frumos moto pe care l-am citit vreodată.

Titlul frumos, însă insuficient adaptat conținutului cărții. Cartea este, în fond, o monografie discret romanțată; o asemăn, doar cu *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir. Limba, foarte frumoasă și foarte cursivă, pe alocuri cu parfum arhaic, are unele fraze insuficient finisate ca și când condeii nu a putut face față abundenței de date, gânduri și sentimente. În unele pasagii, mai ales la început, se fac referiri etimologice și toponimice, insuficient de clare. Unele pasagii abundă de citate în dauna interpretării care este mai (prea) rezumativă.

Fapte demne de relevat:

- aduce documente și date obiective de arhivă, necunoscute sau ținute sub tăcere, încât poate satisface și pe un om în materie;
- se parcurge mult mai ușor decât alte cărți similare, scrise de profesioniști cum ar fi aceea pe care v-am trimis-o;

Poate ar fi fost bine să însemn cu exactitate paragrafele și paginile cu exemplificări exacte. Dar eu nu sunt critic autorizat, ci doar un cititor oarecare, dornic să afle lucruri noi și frumoase – dorință pe deplin satisfăcută de lectura cărții dumneavoastră.

Cu deosebită afecțiune,
dr. Tudorel și dr. Mona Ghivirigă.

Domnule Țopa,

Povestea Bucovinei, departe de a fi o carte cu povești, este un document istoric, scrisă în stil narativ pentru a fi la îndemâna oricui.

Este istoria Bucovinei, cuprinsă în istoria Moldovei, așa cum se cuvine.

Cuprinde hărți și documente de valoare care scot la lumină zădărnici istorie a ținutului pentru care și-au vărsat sângele înaintașii noștri; ținutul la care au râvnit, în decursul secolelor, neamurile hrăpărețe. Aceste documente, adunate cu grijă, dacă acum nu pot vedea lumina tiparului, vor constitui arme de valoare cu care ne vom redobândi ținutul răpit în turnirul pe care, sperăm, că istoria îl va oferi urmașilor noștri.

Povestea Bucovinei este cu măiestrie întocmită, încât se citește cu multă plăcere și pasiune. Pentru noi, bucovinenii dezrădăcinați, are o valoare deosebită, răscolind o dureroasă nostalgie după ținutul patriarhal descris atât de poetic în unele capitole.

Totodată ne întărește sentimentul patriotic de a lupta prin toate mijloacele ca urmașii noștri să nu uite că sunt datori să redobândească ținutul pentru care s-au jertfit străbunii, în care am lăsat o parte din sufletul nostru care nu-și va găsi liniștea decât după întregirea Patriei.

Toată cinstea se cuvine autorului pentru evocarea unor personalități și familii bucovinene și sunt recunoscătoare că i-a cuprins în capitol pe Alexandru Vitencu și Dragoș Vitencu. Primul mi-a fost un adevărat tată, iar al doilea a luat cu el, în drumul fără întoarcere, puținele clipe senine din casa noastră. Pe ambii i-a distrus pierderea ținutului natal.

Am admirat minunatul arbore genealogic al familiei Țopa cu izvoare din 1650. Cele mai calde mulțumiri pentru ocazia oferită cu aceasta lectură atât de plăcută și

răscolitoare. Deosebitele aprecieri pentru valoroasa lucrare care a necesitat muncă intensă pentru sistematizare.

Cu felicitări și alese sentimente, Oltea Vitencu

Prefața la volumul al III-lea

Acest volum din *Povestea Bucovinei*, pe care la început nu credeam că va fi necesar să-l mai întocmesc, sperând că cele două volume care au precedat să cuprindă suficient material documentar pentru a ilustra trecutul Bucovinei.

Socotelile, precum se pot vedea, au fost greșite, căci cititorii primelor două volume, și mă refer îndeosebi la erudiții bucovineni, semănați de vitregia timpurilor în toată țara, precum: d-l profesor universitar dr. Ion Negură, d-l doctor în medicină Octavian Lupu, d-l profesor universitar dr. Dragoș Rusu, d-l inginer Gheorghe Doina și mulți alți români cu trup și suflet, pătrunși de sentimente nealterate pentru locurile lor de baștină, m-au îndemnat să continui munca începută și să nu o las la mijlocul ei.

Adesea mă întreb unde ar putea fi acest capăt căci mereu mai descoperi amănunte care ar trebui să fie cunoscute de urmașii noștri, pentru care am elaborat, de fapt, această lucrare!

Menționez că secvențele care continuă în volumul al III-lea, cuprinzând un grup de oameni valoroși ai plaiurilor bucovinene, nu sunt înserate după o regulă anume, astfel nici indexul alfabetic, nici vârsta sau perioada de timp nu au fost hotărâtoare, ci posibilitățile culegerii datelor.

În partea a doua a volumului al III-lea amintesc și despre o serie de societăți culturale, muzicale, studențești etc., înserate la fel, fără vreo preferință căci toate au contribuit, într-o măsură, cu puterea lor, la menținerea flăcării românești în timpuri când vânturile potrivnice băteau din toate colțurile lumii.

Nădăjduiesc că acest volum va permite urmașilor noștri să tragă învățăminte din luptele îndârjite ale celor ce nu mai sunt și ale celor încă în viață.

Și când totul va fi dat uitării, urmașii își vor aduce aminte cu mândrie atât de vitejia, cât și de contribuția cărturarilor bucovineni, care au căutat să arate contemporanilor lor, atât din țară cât și din străinătate, măreția trecutului istoric al poporului român din Bucovina și sensul luptei acestuia pentru afirmarea ființei naționale și pentru libertate.

Autorul

Părintele Dimitrie Țopa (19 martie 1865 – 27 aprilie 1931)

Moldoveni din Nordul Bucovinei, atâta câtă o mai fi fiind din grația politicianismului român și din grația faimosului Starciuc, călău al românismului din „Ucraina Bucovineană” și saltimbanc politic, căruia nici guvernul Iorga nu-i poate veni de hac, să-și cernească sufletul și să-și aprindă conștiința!

Părintele Țopa, răzeș din ceata acelor mari Samariteni care știau să-și caute frații răniți de moarte (Dionisie Bejan, Iancu Cuparencu, frații Alexandru și Vasile Vitencu) a încetat să-și apere răzeșia!

Ziua de 27 aprilie 1931 aduce o nouă știrbătură în frontul nostru de miază noapte.

Cobora din vechea familie a Țopenilor, care-și avea baștina în județul Tutova și care a dat Moldovei un întreg șir de oameni. Unul dintre ei fu pârcaș de Roman și

Îl urma pe Vornicul Țării de Jos (1572-1574) pe vremea lui Ion Vodă cel Viteaz. Pe la 1650, un Țopa se așază la Nepolocăuți, căsătorindu-se acolo cu fata boierului Drăgan Tăutu. Țopenii descind astfel din Bucovina.

Dimitrie al nostru se naște la 7/19 martie 1865 din părinți mazili români moldoveni care își uitaseră graiul părintesc! Când la 1872 micul Dimitrie își face primul an în școala primară în satul Rarancea la unchiul său, preotul Petrașcu, atunci ce chin și ce rușine pe capul lui că nu înțelegea boabă din limba moldovenească a copiilor Rărănceni! (Astăzi, în anul de directorat școlar al unui Starciuc, un Dimitrie Țopa, venit din Nepolocăuți la Rarancea, n-ar mai fi fost strâmtorat, fiindcă în Rarancea „României Mari” toată lumea cuvântează limba lui Ivan Mazepa). După această întâia etapă de românizare la Rarancea (!!!), copilul Dimitrie are norocul să fie opleșit pe lângă un alt unchi al său, Ilie Țopa, slujbaș la judecătoria Sucevii și cumnat cu marele proprietar Iancu Volcinschi, președintele Partidului Național Românesc. Școlile Sucevei îl salvează, așadar, definitiv pe nepolocăitul pui de răzeș înstrăinat.

Când soarta îl aduce preot în Rarancea primei sale treziri românești, atunci (până la 1898), ce luptă dârză răscolește părintele Dimitrie Țopa împotriva propagandei „Unite”, hrănite pe furiș de perfidul guvern austriac! Măreața biserică ortodoxă din Rarancea zilelor noastre este în bună parte rodul luptei și muncii preotului Dimitrie Țopa. Și poate că pentru a i se reduce „orizontul de activitate”, preotul rărăncean e momit la Cernăuți, unde timp de 25 de ani rămâne profesor de religie la Școala Reală. Numai în anii din urmă ajunge inspector misionar al Diecezei bucovinene.

Dar profesorul de religie nu uită să profeseze și cealaltă „religie” a vieții sale. La 1900 e membru la „Societatea mazililor și răzeșilor” a lui Dionisie Bejan, societate care, cine nu știe, a făcut mai multă treabă românească dincolo de Prut decât tot războiul României slobode, prea slobode!, de după război. Printre cei dintâi războitori (luptători) se afla cu graiul și cu scrisul părintele Dimitrie Țopa.

Vremurile noi i-au impus îndeletniciri noi. S-a pomenit chiar în primul Parlament al României Mari. Dar cât de scârbit s-a lepădat de „politică” îndată ce și-a dat seama că politica „românească” dărâmă toată opera „Societății mazililor și răzeșilor”. Desigur, majoritatea ucraineană de peste Prut dădea mai multe voturi electorale decât cei din urmă mazili și răzeși ai lui Ștefan cel Mare! Partidele politice „românești” toate, și pe întrecute, își precupețeau izbânzile electorale. „Zadarnică fu deci și truda unui Dimitrie Țopa! Doi ani de zile se zbuciumase întru readucerea rătăciților rutenizați la matca românească, redactând unul din cele mai românești ziare bucovinene: „Holos Bukovyny”.

Lehămețit de „politică” noastră, mazilul Țopa își închide bătrânețile în munca celor mai pline de jertfă cercetări, iar rodul acestei strădanii fu cartea „*Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru*” (București, 1928), una dintre cele mai temeinic documentate lucrări despre starea etnică a Bucovinei de Nord. Părintele Dimitrie Țopa dăduse material documentar și pentru Congresul Păcii. Iar când la 1919, o parte din Bucovina era să fie cedată Poloniei, atunci tot el a condus energica reacțiune românească din aceea regiune.

„Când, deci, străjeri ca Dimitrie Țopa se rup pentru totdeauna din rândurile noastre, atunci voi Mazilii și Răzeșii” aprindeți-vă conștiința și vâlvătaia inimii pentru

a vedea cine sunteți, sau pentru a vă preface conștiința în cenușă și a o spulbera în toate vânturile, politiciii românești” (Al. Zimbru).*

Profesorul dr. docent Emilian Țopa

În ziua de 9 februarie a anului 1900, când satul Cuciurul-Mic era învelit într-un strat gros de nea și pe geamurile căsuțelor gerul și-a țesut stele și flori de gheață, s-a născut viitorul botanist, Emilian, unicul copil al familiei de valahi, Constantin și Elena Țopa.

Tatăl, Constantin Țopa, născut la 1875 în același sat răzeșesc, Cuciurul-Mic, și el unicul urmaș al mazilului Vasile Țopa și al Eudochiei născută Pațarena.

Constantin sau Costachi, precum era numit în familie, după ce absolvi școala primară în satul natal, rămâne la gospodăria părintească. Fiind o fire veselă și dispus tot timpul la glume, este îndrăgît nu numai de rude, dar și de tot satul. Căsătorindu-se, devine un gospodar respectat, calități care îl aduc la conducerea localității, care din anul 1910 devine comună.

Constantin Țopa a fost membru al „Societății Mazililor și Răzeșilor din Bucovina”, în casa lui au avut loc ședințele cu delegații acestei societăți ce veneau din Cernăuți.

Pe toată durata primului război mondial Constantin e mobilizat pe diverse fronturi. Cel de al doilea război, respectiv anul 1940, cedarea nordului Bucovinei îl surprinde în sat, fără a mai avea posibilități de a se refugia în zona necedată și scapă de deportare grație reocupării ținutului de trupele române.

Anul 1944 îl duce tocmai la Turnul-Severin unde boala, ce și-a arătat ghearele, după doi ani îl răpune.

Mama Elena sau coana Ilinca, născută la 1880 în comuna Vasilău, o așezare răzeșească pe malul drept al Nistrului, din părinți Dimitrie Tumorug, mazil din Vasilău și Elisabeta, născută Onciul, familie de mazili din Cuciurul-Mic.

Dimitrie Tumorug, după ce-și pierde toată averea la Vasilău (nerespectând o clauză testamentară), s-a mutat cu toată familia la Cuciurul-Mic, stabilindu-se pe proprietatea, încă neînstrăinată, a soției sale Elisabeta (Onciul) a cărei mamă, născută Mănescul, o înzestrează pe nepoata sa Ilinca, cu ocazia măritișului, cu câmp, livadă și loc de casă, cu o frumoasă grădină, în hotar cu livada mamei Elisabeta.

Mama Ilinca, înzestrată cu un gust deosebit pentru frumos, cu o nemărginită dragoste maternă, era și o mare iubitoare de flori. Cum poseda multe cunoștințe din domeniul botanicii, cultiva în grădina sa tot felul de flori ornamentale ca și tot felul de plante de leac și colorante pentru toate trebuințele.

Emilian, o umbră nedespărțită a mamei sale, își petrece anii copilăriei în preajma ei, scâldându-și și sufletul în policromia și parfumul florilor care l-au vrăjît și capturat pentru toată viața.

* Articol apărut în revista „Făt-Frumos”, nr. 5, iulie 1931. Pseudonimul „Al. Zimbru”, se pare, este al directorului Liceului Real-Ortodox din Cernăuți, Alexandru Vitencu.

Când pe răbojul vârstei sale s-a încrustat cel de al șaptelea semn, e dus la școala din comună pe care o frecventează cu mândrie, plăcere și sârg, dar acești ani au trecut în graba umbrelor de nori mânate de vânt. Părinții, intuind înclinația sa spre carte, se hotărăsc a-l trimite la școli mai înalte din Cernăuți, și-l înscriu la Școala Reală.

Astfel, în toamna anului 1911, Emilian, părăsește cuibul cald părintesc și casa primitoare a bunicilor din partea mamei, în care și-a petrecut multe clipe fericite și, așternându-și uitarea peste jocurile cu copiii, se îndreaptă spre alte locuri noi unde viața îi va schimba calea gândurilor și-i va îndrepta pașii către alte țeluri și năzuințe.

Animat de dorința de a cunoaște, sârguinciosul elev al Liceului Real din Cernăuți, absolvă la sfârșitul lunii iunie din anul 1914, clasa a treia.

Cu testimoniul în buzunar și mândru de notele obținute, încă în aceeași zi pleacă în grabă acasă, la Cuciur, spre a le arăta părinților rezultatele dobândite și spre a-și potoli dorul de casă și de cei dragi.

Dar iată, că numai după o zi de la sosirea sa în casa părintească, în dangătul rar și grav al clopotelor și în bubuiul tobei, se anunță mobilizarea generală, iar în dimineața zilei de 7 august, încă înainte de răsăritul soarelui, fulgerele și trăsnetele proiectilelor de tun dinspre hotarul Rusiei țariste deschid hora morții.

Satele Boian, Rarancea, Toporăuți sunt în flăcări. Primul război mondial s-a pornit.

Peste localitățile bucovinene se așterne o tăcere sumbră ca de înmormântare. Femeile, lipsite de sprijinul soților lor trimiși pe câmpurile de luptă, sunt îngrozite de baionetele lungi ale cătanelor imperiului pravoslavnic.

Patru ani lungi ca patru secole, populația civilă bucovineană e hăituită de oștile ce se înfruntau în trei rânduri; Bucovina de nord e cotropită de trupele țariste.

De abia în anul 1918, s-a înstăpânit aici pacea, o pace relativă, căci începe samavolnicia trupelor lui Petliura și Skoropadski, care dispar imediat după intrarea trupelor românești. Din cauza războiului, Emilian absolvă liceul abia în vara anului 1921.

După satisfacerea serviciului militar, el se înscrie la Facultatea de Științe a Universității din Cernăuți, secția de Științe Naturale, primind licența în anul 1925.

Apreciat de dascălul său, renumitul profesor Mihai Gușuleac, după doi ani de funcționare ca profesor secundar, este chemat în învățământul superior, ca asistent la Institutul Botanic al Universității din Cernăuți, unde a servit 17 ani, predând cursuri și la seminarul pedagogic universitar. Pe lângă activitatea didactică, profesorul Emilian Țopa a avut sarcina și responsabilitatea conducerii Grădinii Botanice din Cernăuți. Aici pătrunde în cele mai ascunse taine păstrate de lumea vegetală, atât cea indigenă cât și cea exotică, cultivate în serele instituției.

Publicând o serie de lucrări științifice privind flora și vegetația Bucovinei, studiază mai mulți ani vegetația halofitelor din nordul Moldovei în legătură cu cea din restul țării, studiu care va fi și tema sa de doctorat.

În anul 1938, profesorul Emilian Țopa este trimis în Franța la Stațiunea Internațională Geobotanică Mediteraneană și Alpină (S.J.S.M.R.) din Montpellier, unde, sub conducerea renumitului fitocenolog I. Braun-Blanguet, are ocazia să-și însușească un lung evantai de cunoștințe valoroase, un important și temeinic suport pentru activitatea sa de mai târziu.

Teza sa de doctorat, cu titlul menționat mai sus, este deosebit de apreciată în

țară și în străinătate, cu un mare ecou în domeniul fitocenologiei (1939). Lucrarea își păstrează actualitatea neștirbită și a rămas neîntrecută în domeniul vegetației sărăturilor din țara noastră.

Multe asociații și alte unități cenotaxonimice de rang superior s-au încetățenit în lucrările despre vegetație, legate de numele lui Țopa, nu numai la noi ci și peste hotare.

Dar începând cu vara anului 1940, valurile vieții, cu fluxul și refluxul lor, l-au purtat și azvârlit, l-au chemat sau l-au împins, l-au atras ori l-au respins dintr-o parte în alta, ca de altfel pe marea majoritate a bucovinenilor.

Plecat din Cernăuți în vara anului 1940, apare ca asistent la Catedra de Botanică a Universității din București, apoi, în vara anului 1941, vine înapoi la Cernăuți ca șef de lucrări la Politehnica Gh. Asachi din Cernăuți (în locul universității de altădată) și conducătorul Grădinei Botanice.

Luna martie din 1944 îl aduce tocmai pe malul Dunării la Turnu Severin, iar în toamna aceluiași an, la Iași unde ocupă postul de șef de lucrări, apoi cel de conferențiar la Facultatea de Chimie de pe lângă Politehnica „Gh. Asachi”, mutată și ea aici.

În anul 1946 e chemat la Cluj unde e numit conservator la Muzeul Botanic, avându-l ca director pe renumitul botanist, profesorul Al. Borza, până în anul 1947.

Aici Emilian Țopa desfășoară o bogată activitate didactico-științifică și de popularizare a științei.

În 1947 este numit director al Grădinii Botanice a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, ca vrednic urmaș al profesorului Al. Babeș. În anul 1963, fiind pensionar al Universității din Cluj, este numit director al actualei Grădini Botanice din Iași.

În concordanță deplină cu mediul social, al aspirațiilor și nevoilor maselor populare, cu zestrea intelectuală și științifică mereu sporită în locurile de popas, el continuă munca de luminare didactică, educativă, științifică și culturală, socială și națională, desfășurând o prodigioasă activitate timp de 46 de ani. În unele direcții își continuă activitatea și în prezent, ca pensionar consultant, cu o rară vioiciune intelectuală, comportându-se după principiul lui F. Bacon: „Trebuie să trăim ca și cum am muri mâine și să lucrăm ca și cum n-am muri niciodată”.

Trăsăturile sale de caracter îl arată ca un om hotărât în ducerea unei acțiuni la bun sfârșit. Înzestrat cu un spirit de observație pronunțat este însetat de noutăți și amănunte ca și de descoperirea contradicțiilor și deficiențelor sau inadvertențelor. Este animat de un spirit critic de factură științifică, obiectivă, dublat de dorința înaintării spre perfecționare.

Sesizările lui făcute unei lucrări, prind cu fină acuitate consecințele grabei, superficialității, lipsei de coeziune, lacunele sau fisurile.

Observațiile pe care le face păstrează întotdeauna un ton de condescendență prevenitoare, spre a nu leza susceptibilitățile, ci ca să servească de îndreptar.

Dar orice generozitate, amabilitate, altruism sau delicatețe ai pune într-o critică, defecțiunea trebuie scoasă la iveală și supără îndeosebi pe cei mari; majoritatea celor vizați s-au bucurat de observațiile și recomandările făcute și le-au acceptat, căci Țopa n-a făcut critică trufașă, nici distantă sau cu aere de doctă superioritate. Neavând convingerea imperioasă a omniprezenței sale, nu este înfigăreț, oriunde ar putea spune un cuvânt. Când este dorit sau solicitat consiliază cu bunăvoință, lansează o aluzie sau o vorbă de spirit, dar fără emfază și aroganță, ci modest și discret.

Activitatea etnobotanică și aplicativă. În afară de Al. Borza, puțini sunt cei care să fie abordat domeniul etnobotanic cu atâta stăruință ca Emilian Țopa – precum afirmă profesorul universitar Iuliu Morariu (vezi *Studii și comunicări 1979-1980 ale Muzeului de Științele Naturale din Bacău*). În cursul cercetărilor de teren el a călcat țara de-a lungul și de-a latul ei, notând consecvent și fidel, din graiul localnic, numiri populare de plante și întrebuirile lor!

Din etnobotanica populară s-a născut botanica aplicativă cu toate ramurile ei. Botanica aplicativă pleacă de la prioritatea primordială față de oricare altă știință botanică.

Așa este întipărită în conștiința lucrătorului de pământ din neolitic, de când a început să cultive plantele. Bunul simț al țăranului român l-a învățat că roadele plantelor îi asigură liniștea, stabilitatea și siguranța zilei de mâine, deși aceasta i-a atras pacostea unor indivizi dornici de situații nemeritate.

Emilian Țopa, după cum am amintit la început, a avut în fire și educația de mic copil, spiritul practic și, ca atare, l-a cultivat și l-a propagat prin lecții și conferințe populare. Îndemnul pentru cunoașterea și iubirea naturii le datorează mai întâi mamei sale, precum o recunoaște el însuși: „Ea cultiva unele plante ornamentale, ierburi de leac și colorante, pentru a le avea la îndemână spre uzul casnic; ea distingea ciupercile comestibile de cele otrăvitoare spre a le culege, găti sau conserva peste iarnă”.

Datorită activității etnobotanice desfășurate cu ardoare, Emilian Țopa a fost cooptat colaborator la opera *Dicționar etnobotanic*, redactat de Al. Borza care a apărut la Edit. Acad. RSR în 1968.

Activitatea didactică și educativă a lui Emilian Țopa se desfășoară pe două căi: una didactică instructivă și educativă și alta – de cercetare științifică multilaterală, pe care le parcurge îmbinate sau juxtapuse.

Pentru cea didactică și educativă își formulează ideile într-o amplă conferință cu titlul sugestiv *Natura ca factor constitutiv al unității neamului românesc* (Cernăuți, 1934), ținută în mai multe localități.

În sprijinul învățământului științelor naturale Emilian Țopa intervine și prin critica făcută în *Bibliografia manualelor românești de botanică* (1935-1936). Aici face observații critice nivelului, conținutului și erorilor acestora. Un director general din Ministerul Învățământului, naturalist, și cu un doctorat luat la Iași, autor de manuale școlare, l-a ținut minte decenii de-a rândul. În schimb, a primit felicitări călduroase din partea geologului I. Simionescu și a botanistului Al. Borza.

Acesta din urmă îi scria: „Lucrarea aceasta va fi foarte utilă pentru profesorii și mai ales pentru autorii de broșuri de popularizare, care scriu adesea atâtea bazaconii, și pentru autorii de manuale, pline de aberații științifice.

La fel nu putem ignora activitatea bogată depusă în calitate de conferențiar pentru masele de auditorii benevoli. Cele peste o sută de conferințe prezentate în numeroase orașe din țară s-au bucurat de mulți auditorii și cu bune aprecieri.

Activitatea științifică a lui Emilian Țopa începe în primul deceniu după unirea cea mare, curând după intrarea sa ca asistent în învățământul superior. Primele comunicări cuprind contribuții la flora Bucovinei, „acvatică și palustră” (1926), plante rare din Bucovina de nord (1936), iar periodicele „Buletinul Grădinii Botanice” din Cluj (1930-1948) și „Flora României” (1923), i-au asigurat un renume binemeritat și îndelungat.

Colaborarea la „Flora României”, după al Doilea Război Mondial, la

propunerea marelui botanist Traian Săvulescu în calitate de președinte al Academiei Române, ia ființă colectivul pentru cercetarea și elaborarea „Floriei României”, ca operă unitară și de mare anvergură. Printre cei 19 membri ai colectivului de lucru, face parte și Emilian Țopa, căruia i se repartizează plantele acvatice și palustre. Prin eforturile și competența lui Emilian Țopa au fost prelucrate în „Flora României” 36 de familii și 9 genuri de leguminoase.

În unele lucrări a îmbogățit flora patriei noastre prin descoperirea unor taxoni noi, care se ridică la un total de șaptezeci.

Profesorul Iuliu Prodan i-a dedicat o centaurei *Centaurea emillii-țopae*.

Activitatea științifică a lui Emilian Țopa este bogată și variată. Pe lângă cele aproape 200 de titluri de studii, comunicări și articole a mai scris articole cu ocazia unor comemorări a unor botaniști ca I. Gottlob-Baumgarten, Iuliu Prodan, Mihai Gușuleac, Artur Coman, Alexandru Buia și alți.

Totodată îl găsim pe Emilian Țopa ca voluntar în mișcarea de protecție a naturii, unde activează cu abnegație și altruism până în prezent.

Cei care cunosc meritele științifice și personalitatea umană a lui Emilian Țopa îl prețuiesc ca pe un neobosit cercetător al florei române și al celei din frumoasa grădină a Bucovinei.

El ocupă un loc de frunte între oamenii de știință din țara noastră și se distinge prin lucrări bazate pe observația științifică, prin promovarea etnobotanicii în România și, totodată, printr-o activitate deosebit de rodnică în organizarea și înzestrarea a trei grădini botanice, la a căror faimă a contribuit cu stăruința și competența sa. Este vorba de Grădina Botanică din Cernăuți (1926-1940 și 1941-1944), cea de la Cluj (1946-1963) și cea de la Iași (1963-1979), unde își mai continuă activitatea ca pensionar, inclusiv în 1984.

Emilian Țopa a fructificat știința românească și a făcut ca numele Bucovinei să strălucească prin meritele sale de profesor, cercetător și adevărat descoperitor al plantelor specifice solului României și, în special, al celor cunoscute de populația românească.

Prin lucrările sale de specialitate, cunoscute și apreciate de oamenii de știință români și străini, el a contribuit la dezvoltarea școlii românești de botanică datorită activității îndelungate și originale.

Astăzi, și la 84 de ani, Emilian Țopa este în fruntea celor ce fac ca știința botanicii să pășească înainte, iar numele său să rămână în amintirea tineretului bucovinean, păstrător al bunelor tradiții științifice în patria noastră.

Familia Morariu

Anul 1772 aduce în Moldova mai mulți transfugi din Polonia, care își caută o altă patrie după dezmembrarea țării lor de către cele trei puteri hrăpărețe: Austria, Germania și Rusia.

Acești refugiați se stabilesc de preferință în localitățile din nord-vestul Moldovei sau Țara de Sus al cărei teritoriu, o bună parte, va fi ciuntit și ocupat în 1774 de Imperiul Habsburgic, care îl va boteza Bucovina.

Printre pribegii sosiți în acel an se afla un tânăr de neam nobil care s-a așezat în satul Dragomirna, unde și-a înjghebat o gospodărie, iar pentru a-și agonisi cele necesare traiului, construiește o moară cu șase pietre, oarecum nu se văzuse alta asemănătoare până atunci pe acele locuri; el uită de originea sa nobilă și devine morar.

Numele său Andrei Kwiatkowski („Kwiat”-floare și sufixul „kowski”-identificat cu „escul”) ar fi „Florescul” în limba românească. Dar cum sătenii îl numeau „morar”, după ocupația cu care se îndeletnicea, Morariu i s-a întipărit numele și așa a rămas.

Andrei Kwiatkowski, pe care îl vom numi și noi de acum Andrei Morariu, pe lângă gospodărie și moară și-a întemeiat și o familie, căsătorindu-se cu o frumoasă țărăncă moldoveancă, cu care a avut doi băieți, din care unul a fost botezat cu prenumele de Gherasim, cel de al doilea nu ne e cunoscut.

La fel nu cunoaștem dacă tânărul Andrei a fost de religie catolică, la care a renunțat odată cu stabilirea sa în Moldova, însușindu-și pe lângă obiceiuri și credința ortodoxă a acestei noi patrii, sau dacă la origine era de credință ortodoxă. Este de presupus că a fost ortodox de la bun început, căci în Moldova nimeni nu l-a îndemnat să-și schimbe religia. Se mai poate presupune că din cauza credinței sale ortodoxe a părăsit locurile de baștină, unde pe atunci și mai târziu, se făceau mari presiuni pentru catolicizarea populației, îndeosebi în rândurile nobilimii.

Gherasim Morariu, fiul cel mai vârstnic al lui Andrei, după ce împlinește vârsta de șapte ani și se înscrie la școală, ceea ce se întâmplă după ocuparea Bucovinei de Imperiul Habsburgic. Noua administrație îi impune un adus la numele Morariu, cel de Andrievici, după tatăl său – Andrei.

Adausul de Andrievici s-a păstrat în familia Morărenilor numai la Silvestru-Samuil, fiul lui Gherasim, și urmașii săi, care se sting la a doua generație, fiind numai fete.

Gherasim Morariu Andrievici se căsătorește cu fiica preotului Grigorovici din Mitocul-Dragomirnei, cu care are patru copii: Silvestru-Samuil, Domnica, Ecaterina și Constantin.

Curând după nașterea mezinului Constantin, mama acestor copii moare. Iar tata Gherasim îndurerat se retrage la mănăstire, călugărindu-se sub numele de Ghedeon. După câțiva ani el ajunge egumenul mănăstirii Dragomirna.

Silvestru-Samuil Morariu-Andrievici

Primul copil al lui Gherasim-Ghedeon a văzut lumina zilei la Mitocul Dragomirnei la 14 noiembrie 1818. El ajunge preot la Ceahor, sat în apropierea orașului Cernăuți, unde se căsătorește cu fiica preotului Cehovschi cu care are doi copii: o fată Iuliana, care s-a măritat cu preotul Artemie Berariu din Ceahor și un fiu – Vasile, magistrat, căsătorit cu Eugenia Stamate, fiică unui moșier din Basarabia. În timpul studiilor liceale, Vasile Morariu-Andrievici se împrietenește cu Mihai Eminescu la Cernăuți, pe care îl reîntâlnește mai târziu la Viena.

Vasile Morariu și Eugenia au, la rândul lor, două fete: Elena, măritată Gane la București și Aneta, măritată Florescu, ofițer superior la Cernăuți. Neavând urmași pe linie bărbătească, această ramură a Morărenilor se stinge.

Având în vedere importanța în literatura bucovineană a figurii lui Samuil-Silvestru Morariu-Andrievici, vom reveni asupra personalității lui, după ce vom afla și de soarta celorlalți copii ai lui Gherasim-Ghedeon.

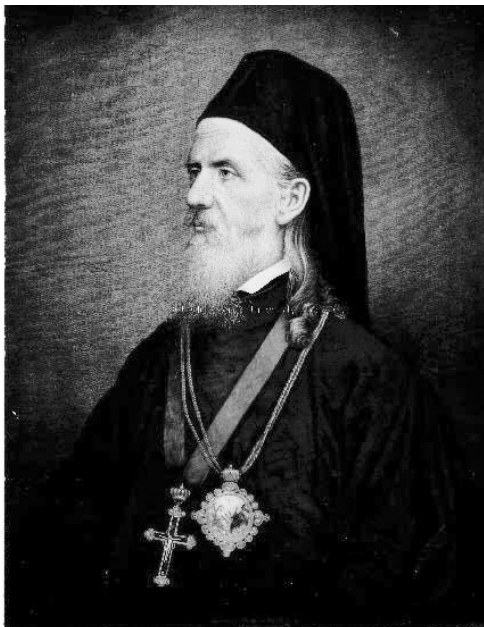
Astfel, Domnica sora lui Silvestru-Samuil, s-a măritat cu preotul Dan din Suceveni (Storojineț).

Ecaterina, cea de a doua fiică, numită și Catinca, s-a măritat cu preotul Vasilovici din Buniți. Această familie e cunoscută prin donația a 40 de fălci (cc 59 Ha) de câmp Școlii Române din Suceava.

Ultimul copil al lui Gherasim-Ghedeon, mezinul Constantin, îmbrățișează și el preoția și devine profesor de morală la Institutul de Teologie din Cernăuți. Constantin nu are urmași.

Revenim la Samuil-Silvestru Morariu-Andrievici pe care îl găsim preot la Ceahor, unde a preotit timp de 20 ani. În anul 1880, după moartea arhiepiscopului și mitropolitului Bucovinei, Blajevici, preotul Samuil-Silvestru este numit urmaș în scaunul Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinene.

Acest erudit slujitor bisericesc și-a închinat viața de tânăr și până la moarte cărții și neamului românesc. A scris cărți cu teme religioase în limba română și germană, apoi manuale didactice la toate nivelurile.

În anul 1883, Samuil-Silvestru Morariu întemeiază revista cultural preotească „Candela” și tot în același an întemeiază prin subscripție publică prima tipografie românească în Cernăuți, care i-a purtat numele până la cea de a doua detrunchiere a Bucovinei de nord din anul 1940.

Samuil-Silvestru Morariu, făcând parte de drept din Dieta Țării cât și din Parlamentul din Viena ca deputat, în care calitate intervine în sprijinul țărănimii bucovinene și în același timp continuă să mențină flacăra conștiinței de neam și țară la valahii din Bucovina, prin grai și scris.

Începutul activității sale literare începe încă în 1843, prin calendarul redactat de Porfiriu Dimitrovici, cu poezii și fabule.

Partea cea mai reușită a activității sale poetice se concentrează în fabule ca: *Albina și furnica*, *Luna și stelele* etc. O fabulă devenită istorică este *Cocoșul curcânit*, scrisă în 1846, în care poetul descrie pe prințul „păsărilor”, un cocoș „mândru și frumos”, cu „coada încadrată în șapte vopsele ca un curcubeu” și cu glasul său puternic care noaptea este un „ornic bun”. Dar acest cocoș ambițios, văzând pe curcani, „rotindu-se și urducând” s-a însoțit cu ei. Și atunci curcanii au început a-l prefăce pe noul tovarăș după chipul și asemănarea lor.

„Curcani îndată creasta i-au ciupit, penele i-au smuls și...l-au pâclișit, de au făcut dintr-însul o simplă caricatură”, iar naivul cocoș se bucura că s-a ușurat „de straiul cel vechi”. Și ca să placă și mai mult curcilor, strângea penele ce cădeau de pe curci și curcani și și le înfiea pe trupul său. Dar ce folos ?

„...când se răschira

El în pene ca curcanii, penele pica !!

Ba chiar și-a pierdut și glasul”.

Și poetul continuă:

„In acest chip cocoșul cel mărit,

Vrând a fi curcan, s-au păclășit
Smuls, ciupit și amorțit între curcani umbla
Și cine îl vedea, râdea și se mira.”
Iar morala acestei fabule?
„Soiul tău păzește, nu te fă curcan,
Limba ta cinstește, de ești moldovan !
Nu te urî însuși, nu te depărta
De obiceiul tău și de limba ta:
Că nici german, nici francez vei fi
Alt național nu vei dobândi
Și de lași aici pre ai tăi strămoși,
Te prefaci în altul ca și cel cocoș”.

Această dojană este caracteristică, fiind aruncată de un preot colegilor săi români, cărora le plăcea să se umfle în penele împrumutate ale culturii străine, un tip creat episcopului de tristă memorie, Eugenie Hacman.

Din ramura celui de al doilea fiu al lui Andrei și al cărui nume de botez nu-l cunoaștem, vom prezenta în rândurile ce urmează un nepot al său:

Constantin Morariu (1854-1927), născut la 5 mai 1854, în satul Mitocul-Drăgomiștii din părinți plugari. Constantin frecventează școala primară în satul natal, iar liceul – la Suceava.

Studiile superioare îl aduc la Cernăuți, unde urmează Facultatea de Teologie între anii 1874-1878, în care timp îl cunoaște pe Ciprian Porumbescu, Z. Voronca, O. Popescu, E. Sireteanu (și alții) care, începând cu anul 1875, faceau parte din societatea academică „Arboroasa”.

La data de 15 noiembrie 1877, este arestat pentru trimiterea unei telegrame Primăriei din Iași, cu ocazia comemorării a 100 de ani de la uciderea mișelească a voievodului Grigorie Alexandru Ghica la conacul beilor.

Telegrama cuprindea următorul text: „Arboroasa” societatea junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanțe membrilor săi pentru ctitorul decapitat. „Comitetul”.

Constantin, care este secretarul comitetului, este arestat și întemnițat împreună cu întregul comitet format din: Ciprian Porumbescu (președinte), Zaharia Voronca, Leon Cerniavski, Oreste (Ortizie) Popescu, Gherasim Buliga și Eugen Sireteanu.

Constantin Morariu a păstorit în comuna Toporăuți (1878-1886), unde s-a străduit să readucă pe românii deznaționalizați la matca loc, apoi slujește la biserica sf. Paraschiva din Cernăuți (1886-1896), de unde a fost îndepărtat de uneltirile stăpânirii austriece și trimis la Pătrăuți, la biserica ctitorită de Ștefan cel Mare (1896-1917).

Peste tot unde a călcat piciorul părintelui Constantin Morariu a rămas o largă dără de lumină.

Pe lângă cuvântul viu pe care l-a propovăduit credincioșilor săi de pe amvon, preotul C. Morariu a fost un zelos mânuitor al condeiului. Încă de pe vremea studenției, teologul Morariu a început să scrie poezii, printre care și multe poezii traduse din operele lui Schiller și Goethe, dar dorința lui de a fi un preot național îl rupe de la visările poetice și-l îndreaptă spre lupta pentru cauza românească.

Acesta a fost scopul suprem al vieții sale. El își cheltuiește rostul vieții pentru

luminarea poporului român, pregătindu-l astfel pentru marea luptă, ce se angaja tot mai înverșunat între neamul românesc și cel străin din Bucovina.

Lucrările sale nu sunt scrise de dragul științei, pe care o respecta, ci de dragul poporului pe care îl iubea.

Din lucrările sale o mențiune deosebită merită cartea *Părți din istoria românilor bucovineni*, lucrare întocmită pe baza numeroaselor documente adunate din arhiva mitropoliei și a scrisorilor particulare. Partea a doua a acestei cărți cuprinde istoria literaturii române din Bucovina și e considerată singura lucrare în această materie din aceste timpuri. Ea a servit drept bază literaților noștri pentru alcătuirea istoriei literare de mai târziu.

Pe lângă miile de broșuri de popularizare, pe care le distribuie în mod gratuit în popor, Constantin Morariu a scris și gazete pentru țărani într-un grai neaoș țărănesc. Vrednică de amintit este gazeta pentru popor „Deșteptarea”. În aceasta gazetă, I. Grămadă, care a luat locul lui C. Morariu, îndeamnă țărani să-și păzească limba, „căci limba română, zicea el, este un drept dumnezeiesc și împărătesc, de aceea păziți-o, apărați-o și cinstiți-o, căci numai așa voi veți fi păziți, păstrați și apărați de Dumnezeu și de oameni”.

Pentru această limbă românească a luptat cu toate mijloacele poetul C. Morariu, încă de când era preot la Toporăuți și a văzut cu durere cum își pierde limba o parte din populația română.

Cu o admirabilă vehemență s-a ridicat împotriva dușmanilor graiului românesc, apărându-l prin „Revista politică” și „Gazeta Bucovinei”, „Viața românească” de la Iași și prin alte publicații din acele timpuri.

Pentru ridicarea școlii românești el cheltuiește aproape toate veniturile de pe urma scrierilor sale.

Caldul său naționalism i-a pus la începutul Primului Război Mondial toiaagul pribegiei în mână. Când România a intrat în vârtejul războiului (1916), preotul sexagenar C. Morariu a luptat alături de frații din regat pentru dobândirea întregirii neamului.

Iar când Bucovina revine la România, cu cel dintâi tren de pribegi, sosește în sala de ședințe a Mitropoliei din Cernăuți, unde asistă la mărețul act al Unirii, pentru care-și pusese în joc rostul tihnit al unei vieți de om în vârsta a treia.

După Unire, petrece viața retras, scriindu-și în continuare cu seninătate de apostol broșurile de propagandă creștină.

Preotul Constantin Morariu a fost căsătorit cu Elena Popescu, fiică de preot. Din această căsnicie au lăstărit șase copii:

Victoria, măritată cu profesorul universitar Vasile Greu (1885-1972), de la Universitatea din Cernăuți și decan al Facultății de Litere și Filosofie de acolo, apoi profesor de bizantologie la Universitatea din București (1938), membru corespondent al Academiei Române (1936). Din 1963 el este președinte al Asociației de Studii Bizantine și vicepreședinte de onoare al Asociației Internaționale de Studii Bizantine (1971). Are numeroase studii asupra istoriei și literaturii bizantine și a influențelor acestora asupra istoriei și culturii române.

Constantin, decedat în 1923.

Victor, profesor de liceu și un bun violonist.

Aurel, avocat și flautist.

Leca (Alexandru), profesor universitar și foarte bun muzician – cânta la violoncel.

Elena, măritată cu Ilie E. Torouțiu din Solca, profesor, editor și autor de studii literare și nuvele.

Ilie E. Torouțiu s-a născut la 17 iunie 1888 în comuna Solca din părinți țărani săraci. Studiile liceale le-a făcut la Suceava, cele universitare la Cernăuți și în Germania. Între anii 1911-1913 a fost asistent pentru limba română la Universitatea din Frankfurt pe Main, apoi profesor la liceul „Cantemir-Vodă” în București. Din pricina unui lanț întreg de nenorociri în timpul războiului a trăit la București ca proprietar de tipografie. A tradus foarte mult în proză din limba germană și elină, s-a ocupat de problema economică a poporului român din Bucovina. Ca fiu de țărani a stat în contact cu poporul de la sate, de la care a adunat cântece și povești. Tot pentru trebuințele poporului și ale tineretului a editat biblioteca de popularizare „Bucovina”. A scris și un volum de nuvele și schițe. În anii 1909-1910 colaborează la pagina literară a ziarului „Patria” a Partidului Creștin-Social Român sub conducerea încercatului om politic Iancu Flondor. Folcloristul și scriitorul Ilie E. Torouțiu, membru al Academiei Române, se face cunoscut și prin cele 13 volume (București, 1931-1946) ale sale, intitulate: *Studii și documente literare*. Iată și o rugă: „O râule, râule, până când vei tot curge prin matca ta? De ce nu-ți schimbi odată drumul? De ce nu izvorăști odată departe, departe, acolo unde n-ar trebui să te prefaci în lacrimi de sânge? Până când ne vei tăia în două?”

Leca Morariu

Leca-Alexandru Morariu s-a născut la 25 iulie în Cernăuți, pe timpul când tatăl său, Constantin Morariu, slujea la biserica *Sf. Parascheva* din Cernăuți.

Studiile liceale le absolvă la Liceul de băieți din Suceava în anul 1908, după care urmează cursurile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Cernăuți (1908-1912).

În 1913 este numit profesor la Liceul din Gura-Humorului, unde funcționează până în vara anului 1914, când începe războiul mondial. Fiind mobilizat ca ofițer și trimis pe front, e rănit în trei rânduri, este luat prizonier de sârbi. În ziua de Vinerea Mare (1919) apare în pragul casei părintești din Pătrăuți.

În 1919 a fost numit profesor de limba română la liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, iar în anul 1921, 25 iulie, ziua sa natală, își ia doctoratul cu „Summa cum laude”, avându-l referent pe Sextil Pușcariu, susținându-și teza *Morfologia verbului predicativ român*. La această oră Leca (Alexandru) Morariu era de acum cunoscut între literații români prin basmele populare publicate în anul 1915, ce apar ca o ironie crudă în timpul celui mai grozav măcel. Volumul apare sub titlul *De la noi. Povești bucovinene*.

Lucrarea este scrisă într-un stil armonios și neîntrecut de vioi. Se caracterizează printr-o limbă pitorească și capricioasă, care nu se sfiște când o cere subiectul, să devină familiară. Are o bogăție uimitoare de vocabular popular, o imaginație vie, pe alocuri plină de invenții naive, un dialog întrerupt de replici autentice, o abundență caracteristică în întrebuințarea diminutivelor, o reproducere fidelă a felului de a gândi al țăranului cu predispoziția lui firească de a versifica, tot atâtea calități, care fac din autor mai mult decât un folclorist – precum constata profesorul Loghin Constantin (*Istoria Literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1926, pag. 269). Acest volum a fost premiat de Academia Română.

Numit profesor universitar suplinitor la Catedra de Literatură Modernă și Folclor la 1 noiembrie 1922, la 1 octombrie 1924, devine profesor agregat și apoi, la 1 decembrie 1924, profesor titular, funcție ce o îndeplinește până la 1 octombrie 1944.

În această perioadă, profesorul Leca Morariu se ocupă cu cercetări lingvistice și dialectologice, de istorie și critică literară, precum și cu studii cu privire la dialectul istro-român.

În afara acestor preocupări, Leca Morariu se dovedește a fi un muzician de excepție, cântând la violoncel, pe care îl stăpânește cu măiestrie, de altfel, toți membrii familiei Morariu sunt muzicieni dotați: fratele Victor cânta la vioară, Aurel – la flaut și soția lui Leca – la pian.

Cvartetele muzicale morărene erau de neuitat. Soția lui Leca, Octovia-Țachi – fiica medicului chirurg Teofil Lupu din Suceava, pe lângă excepționalul ei talent de pianistă avea și o voce mezosoprană de o rară frumusețe. Cei care au auzit-o odată cântând nu-i uita vocea niciodată; ea nu poate fi uitată!

Între anii 1933-1935, Leca Morariu a fost director al Teatrului Național din Cernăuți și președinte al Societății Muzicale „Armonia” (1930-1935), secretar literar al revistei „Junimea literară” (1920-1927), redactor al revistei „Făt Frumos” (1926-1944) și al Buletinului „Mihai Eminescu”.

Împreună cu istoricul literar Gh. Bogdan-Duică conduce revista „Fond și Formă”. Leca Morariu este întemeietorul și directorul Institutului de Literatură, Filologie, Istorie și Etnografie-Folclor, care a funcționat între anii 1940-1943.

În luna martie 1944, familia Leca Morariu se refugiază la Râmnicu Vâlcea. În toamna aceluiași an Leca Morariu s-a pensionat...

Opera lui Leca Morariu însumează sute de articole și studii și peste 70 de volume și broșuri, dintre care cinci au fost premiate de Academia Română: 1. *De la noi. Povești bucovinene* (1920); 2. *Războiul Troadei*; 3. *Institutorul I. Creangă* (1925); 4. *Drumuri moldovene (Pe urmele lui Creangă 1925)*; 5. *Frații noștri* (1928),

în dialect istro-român.

Între principalele sale studii cităm cele despre Eminescu și Creangă: *Frățânii Eminescu* (1923); *Eminescu, Note pentru o monografie*, 1932; *Eminesciense*, 1937; *Cărturăria lui Ilie Eminovici*, 1938; *Eminescu și Veronica Micle*, 1939; *Eminescu*, 1940; *Veronica Micle*, 1942; *Despre Creangă; Institutul Creangă*, 1925; *De-al lui Creangă*, 1926; *Pe marginea cărților*, IV. 1932; *Creangă*, 1940.

Cercetările de critică și istorie literară: *Un nou manuscris vechi; Isopia Voronețeană*, 1932; *Ce-a fost odată*, 1922; *Codicele pătrăuțean și asasinarea lui Grigore Ghică*, 1923; *T. Robeanu*, 1925; *Decameroanele strămoșilor noștri* 1927; *Pe marginea cărților*, vol. I-IV, 1928-1934; *La semicentenarul C. Porumbescu*, 1933; *Pentru cântecul poporului, precizări*, 1935; *Nicu Gane*, 1938; *Iraclie Porumbescu* 1938; *Țara scaunelor de domnie*, 1942 etc.

Activitatea profesorului Leca Morariu cuprinde atât folclorul din Bucovina cât și istoria literară și filologică în cercetarea cărora și-a dovedit competența și a fost recunoscut ca singurul specialist, timp de două decenii în această parte a Moldovei de Sus.

În calitate de profesor universitar, Leca Morariu a pregătit și îndrumat multe generații de tineri atât în timpul studiilor la Facultatea de Litere din Cernăuți, cât și după ce au devenit profesori și specialiști în domeniul limbii și literaturii române. Dintre cei mai cunoscuți studenți ai săi sunt de menționat Traian Cantemir, Petre Iroaie, Dimitrie Onciulescu, Ion Obadă, Ilie Grămadă, Leon Țopa și alții.

Cursurile de istorie literară, de limba română, de dialectologie (istro-română), de folclor și stilistică au fost urmate cu entuziasm și cu aviditate de tineretul bucovinean și de alți tineri din toată țara.

Acest tineret studios era animat de predarea măiastră și atractivă a cursurilor, de spontaneitatea seminarelor libere, pentru că Leca Morariu insufla dragostea de adevăr științific, obiectivitatea în munca metodică și știa să cultive iubirea de tot ce era românesc și etern bucovinean.

La fiecare curs și seminar reușea să trezească curiozitatea studenților săi, le stimula spiritul critic și îi îndemna să colaboreze la publicațiile pe care le edita la Cernăuți, unele în colaborare cu personalități cunoscute în istoria literaturii române ca Bogdan-Duică, Garabet Ibrăileanu, Ilie Torouțiu și alții.

Prin talentul său literar și prin deosebita aplicație pentru muzică, știa să se apropie de oameni și să-i atragă spre o viață culturală bogată, activă, deschizând larg participarea celor talentați la creația științifică, la cultivarea studiului folclorului local bucovinean și la tot ce ilustra istoria culturii românești în acea parte a țării noastre, atât de zbuciumată în istoria ei.

A fost un om curat ca roua dimineții, deschis inimilor care palpitau spre mai bine, dovedindu-se un ctitor de viață științifică și artistică în Bucovina, pe care a iubit-o din toată inima. Bucovina nu-l va uita niciodată !

Leca Morariu și-a continuat prodigioasa activitate literară și cultural-muzicală și după pensionare (toamna anului 1944). Cu toate că în această perioadă postbelică a fost supus unor încercări morale și materiale grele, forța sa creativă n-a slăbit.

Între anii 1944 și 1963, el adaugă la opera sa încă două lucrări de prestigiu: 1. *Viața și opera lui Ciprian Porumbescu*, o vastă sinteză pe care o definește cu date biografice inedite culese de scriitorul Iraclie Porumbescu, tatăl virtuosului

muzician. 2. *Stilistica românească* în care se concentrează roadele întregii sale formații filologice și lingvistice.

Ambele lucrări au rămas în manuscris, urmând a fi editate și sunt așteptate de publicul setos de hrană sufletească.

Șubrezit și sleit de o boală lungă (diabet), Leca Morariu moare la vârsta de 75 de ani.

Cu ochii închiși de oboseală, e chemat de gândurile ce-i readuc în minte imagini din viață, apoi aceste imagini încep să se scufunde în ceața, care se contopește, la un moment dat, cu ultima-i suflare, destrămându-se în eternitate.

Era la Râmnicul-Vâlcea, în ziua de 15 decembrie a anului 1963, când eruditul profesor dr. Leca Morariu a trecut în neființă, lăsând soția, familia și mulți, foarte mulți bucovineni, cu sufletul îndurerat și inimile cernite.

Acum rămășițele pământești ale celui care a fost Leca Morariu au fost reînhumate în frumosul și liniștitul cimitir al Sucevei, din apropierea cetății voievodale.

Mormântul lui e străjuit în cele patru colțuri de molizi ornamentali prin a căror cetină, veșnic verde, străbat câteva raze de soare, iluminând slovele unui vers, dăltuite adânc în epitaful de marmură albă: „*Stejarul doborât și frânt / Căzu cu fața la pământ*”.

Odată cu moartea lui Leca Morariu și a fraților săi, se stinge și această familie de cărturari bucovineni. Nici un lăstar pe linie bărbătească nu-i mai urmează. Rămâne numai opera lor care îi eternizează.

Familia Berariu

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, după ce partea din Moldova, denumită Bucovina, a fost ocupată de Imperiul Habsburgic, un bărar-oier-din Maramureș pe numele de Nicolae – fiul lui Iremia și el bărar – coboară de pe crestele maramureșene, trece peste obcinele împădurite din Bucovina și se așează la Șcheia Sucevei.

Grijulia administrație austriacă îi găsește și un nume de familie, căci majoritatea românilor din Maramureș nu aveau decât nume de botez, la care uneori se adăuga și un nume de părinți, ocupația sau porecla (vezi Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, pag. 81) și cum Nicolae era fiul lui Ieremia, austrieicii îl botează Nicolai Ieremievici – bineînțeles cu sufixul sârb „vici”, pentru că biserica valahă din Bucovina a încăput și ea sub tutela mitropoliei sârbe din Karlovak, iar pe scaunul episcopal s-a instalat Daniel Vlahovici, de origine sârb, un moșneag cu barbă albă, care pe lângă alte rele a deschis larg porțile slavizării prin politica confesională dusă în Bucovina.

Tot acest venerabil popă sârb introduce limba ruteană în serviciul religios și pornește hotărât la slavizarea numelor de familie românești.

Aduce o mulțime de călugări, diaconi și preoți sârbi și galițieni pentru preoție. Astfel că nu trebuie să fim surprinși că și familia valahă a bărarilor primește un nume cu rezonanță slavă.

Din fericire acest nume de Ieremievici ajunge numai la a doua generație, căci nepotul lui Nicolae, Artemie, ajungând la majorat, cere insistent redobândirea numelui patronimic de „Berariu”, astfel că începând cu deceniul al șaselea din secolul trecut, toți descendenții lui Nicolae, Alexandru și Gavril au purtat acest nume românesc, care indica și ocupația strămoșească.

Oierul Nicolae Ieremievici, căsătorindu-se, a avut doi fii: Alexandru și Gavril.

Numele celui al doilea fiu, Gavril, nu e sigur.

Alexandru, primul fiu al lui Nicolae, având ocazia să învețe, renunță la ocupația părintelui său și devine cantor bisericesc, învățător și notar în Satul-Mare, un sat în apropierea Rădăuților, județul Suceava.

Prima sa soție este fiica preotului Popescu din Satul-Mare, Elena, cu care a avut 5 copii, dintre care doi băieți și trei fete: Artemie și Constantin, apoi Raveca, Maria și Zahara.

Rămânând văduv, se recăsătorește cu Ecaterina Lific din Rădăuți cu care mai are 4 copii: Anica, Ecaterina, Dumitru și Olimpiada. – Alexandru are deci în total 9 copii; să-i urmărim:

Artemie Berariu (1834-1922) a fost paroh în satul Ceahor, apoi protopresviter. Figura acestui distins preot este adesea amintită în istoria literaturii române din Bucovina, ca un vestit predicator și ca unul din conducătorii revistei bisericești „Candela”.

Acest mare român a coborât adesea de pe amvon pentru a duce cuvântul de bine în popor și pentru a răspândi în masele țărănești broșurile tipărite de dânsul, cum au fost: *Termenul Sf. Nicalae* (1886); *Norocul unui Satulmărean* (1888) și *Din cătănia mea* (1892).

În aceste broșuri de popularizare preotul Artemie Berariu duce o crâncenă cruciadă împotriva beției, care dă pe țaran pe mâna cârciumarului și a cămătarului, care îl duc la sapă de lemn. Învățăturile sale le ilustrează prin pilde vii, pe care autorul le-a cules în timpul serviciului militar făcut în Boemia.

În broșura *Recugetările politice ale unui muntean* (1870) Artemie Berariu ne apare ca un luptător însuflețit pentru cauza românească. Ceea ce trebuie remarcat în această broșură este curatul grai țărănesc de pe meleagurile bucovinene.

Artemie Berariu s-a căsătorit cu Iuliana – fiica mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievicei. Din aceasta căsnicie se nasc 13 copii, dar supraviețuiesc numai 5 și anume: Alexandru, Constantin, Viorica, Aurel și Cornelia, din care numai Alexandru are urmași pe linia bărbătească a Berarilor.

Alexandru Berariu, fiul lui Artemie (1867-1834) este și el preot în satul Ceahor. A fost căsătorit cu verișoara sa, Veronica Abageriu, cu care a avut patru băieți: Vasile, Mircea, Adrian și Traian.

Vasile (1904-1959) a fost inspector la cooperatie.

Mircea (1906-1949) – inginer agronom, asasinat în noaptea 10-11 noiembrie la Feldioara-Brașov, apărând avutul statului. Soția sa, Silvia Bărdus, a murit înecat în râul Prut la Revna (Cernăuți) în vara anului 1943.

Adrian (1910-1984) – economist, căsătorit cu profesoara Silvia Tudan din Cernăuți. Adrian devine membru al Societății academice „Junimea”, fiind un muzician talentat, conduce corul acestei societăți în perioada studiilor universitare (Facultatea de Drept). Cel de al doilea refugiu din Cernăuți îl duce, după mai multe peripeții, la Sighișoara, aici funcționează ca economist la fabrica de ceramică până la pensionare. Stimat și apreciat de toți cei care l-au cunoscut, îndeosebi în rândul bucovinenilor, el și-a încetat viața pe acest pământ la data de 6 martie 1984. Nu are urmași.

Traian, născut în 1913, medic la Spitalul Clinic din Cluj, căsătorit cu profesoara Oltea Vicol, cu care a avut un fiu.

Constantin Berariu, cel de al doilea fiu al lui Artemie, a fost profesor universitar și un timp director al Teatrului Național din Cernăuți.

Pe vremea studenției s-a angajat în lupta împotriva guvernatorului de tristă amintire, Bourguignon, și a apărat cu tot focul juvenil tricolorul românesc. Mai târziu colaborează la editarea ziarului „Patria” și „Deșteptarea”, reprezentând în politică punctul intransigent românesc. Ca student scrie câteva poezii publicate în revista „Încercări literare”, mai târziu – în revista „Junimea literară”. Opera sa literară cea mai reușită este *Făt-Frumos în grădina Sf. Vineri*, apărută în revista „Semănătorul”, iar după războiul din 1914-1918, ne dă *Cheleş împăratul*, poem dramatic în trei acte și împreună cu Temistocle Bocancea, scrie libretul pentru minunata operă – *Moș Ciocârlan* pe muzica lui Tudor Flondor. Tot lui Constantin Berariu trebuie să-i mulțumim pentru traducerea versurilor lui Francisc Grillparzer – *Ale mării și iubirii valuri* (1904). Constantin Berariu a trăit între anii 1870-1929, n-a fost căsătorit și deci fără urmași.

Viorica, cel de al treilea copil al lui Artemie, născută în 1877 și decedată în 1937, era măritată cu Vasile Găină, profesor universitar de teologie, primul rector român al Universității din Cernăuți și ultimul sub ocupație austriacă.

Aurel (1879-1913), moare de tânăr, necăsătorit. A fost un tenor cunoscut și actor amator.

Cornelia (1880-1966) este al cincilea și ultimul copil al lui Artemie, măritată cu avocatul Slușanschi din Storojineț.

Constantin Berariu este cel de al doilea fiu al lui Alexandru, frate cu Artemie. Constantin a fost preot în satul Liteni (Suceava), căsătorit cu Teofila Zeleschi cu care a avut 5 copii: Dumitru, Pulheria, Maria, Victor și Teofila, care s-a stins din viață la vârsta pubertății.

Dumitru a fost învățător în Bilca și a avut doi copii: Constantin, medic cu doi copii și Dimitrie, medic fără copii.

Pulheria, fiica lui Constantin, a fost măritată cu Vasile Tarnavschi, profesor universitar.

Maria, a doua fiica a lui Constantin, măritată cu Ștefan Saghin – profesor universitar.

Victor Berariu a fost preot și catihet la Cernăuți, căsătorit cu Victoria Bărgăuanu cu care a avut o singură fată, Veturia (Țacu), măritată cu dr. Condrea Scalat. Țacu a fost profesoară de chimie, acum pensionară și suferindă, fiind îngrijită cu multă dragoste de soțul ei.

Ceilalți copii ai lui Alexandru: Raveca, măritată cu Bodnărescu și rămasă văduvă, se recăsătorește cu Abageriu N., Maria (Marghilita), măritată cu Halip, Zahara, măritată cu Lupășteanu. Anica, Ecaterina și Dumitru – nu știm de soarta lor. Olimpiada, s-a măritat cu Epaminonda Berlinschi, cantor bisericesc.

Trecem la ramura cealaltă, a lui Nicolae, respectiv la fratele lui Alexandru, asupra căreia nu aveam date certe, totuși e de presupus că această ramură ar fi a lui Gavril Berariu-Ieremievici, paroh din satul Berchișești, care a viețuit între anii 1819-1864.

Gavril Berariu-Ieremievici este cunoscut în istoria literaturii române din Bucovina ca poet. În preajma revoluției din 1848 a scos o broșură cu titlul *Poezii române*, cuprinzând trei ode cu tendință politică. Mai târziu, pe la 1860, avea să poetizeze evenimentele politice în *Autonomia țării*. Inspiratul preot ni-l prezintă pe împărat ca pe un luceafăr luminator... La 1862, în poezia *Suceava*, tămâiază din nou pe împăratul de la Viena, fapt care a nemulțumit o seamă de români bucovineni,

care considerau astfel de înjosiri inadmisibile pentru un român ce participase la frământările anului 1848. O biografie mai amănunțită nu aveam despre acest versificator al evenimentelor politice.

Petre Berariu, se pare că ar fi fiul lui Gavril – care, s-a stabilit la Șcheia-Sucevei. Acest Petre are doi feciori: Ion și Gheorghe.

Ion Berariu, paroh la Stroești, e cunoscut ca un avântat predicator. A publicat foarte multe predici în revistele bisericești „Biserica ortodoxă română” și „Candela”, precum și un volum *Colecțiuni de predici ortodoxe române*.

Pe la anul 1867 a tipărit și câteva poezii în calendarele bucovinene; apoi are mai multe nuvele tipărite în revistele „Familia”, „Revista politică” și „Gazeta Bucovinei”. **Gheorghe Berariu** nu prezintă o mare importanță în viața culturală sau politică.

(va urma)

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE ȘI PROIECTE CULTURALE DEDICATE ROMÂNILOR DIN UCRAINA

Marin Gherman
Cernăuți

Situația românilor din Ucraina, discutată la Bruxelles

În data de 7 iunie 2017 la Parlamentul European din Bruxelles au avut loc mai multe acțiuni cultural-științifice dedicate românilor de pretutindeni. Seria de evenimente organizate de Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, împreună cu un grup de europarlamentari români, s-a înscris în cadrul marcării în luna iunie a Zilei Iei Românești. În timpul discuțiilor de la Parlamentul European a fost abordată și situația românilor din Ucraina. Evenimentul a fost deschis de europarlamentarul român Viorica Dăncilă în prezența diplomaților din România și din alte state UE, a reprezentanților comunităților românești din afara României, oficialilor români și din străinătate.

Ministrul pentru Românii de Pretutindeni Andreea Pastârnac a comunicat în timpul evenimentului intitulat „Zestrea de acasă” că românii de pretutindeni reprezintă o adevărată comoară pentru statul român, salutând prezența la eveniment a românilor din Italia, Spania, Belgia, Germania, Austria, Ucraina și din alte state.

La evenimentul din sala Parlamentului UE au participat doamna Liliana Țuroiu, președintele ICR, Luminița Odobescu, Ambasadorul României pe lângă UE, prof. univ. dr. Cristian Istrătescu-Târgoviște (Germania), conf. univ. dr. Cătălina Iliescu (Spania), Doina Isfănoi (București), experți independenți, jurnaliști.

Am avut fericita ocazie să particip la acest eveniment în calitate de președinte al Centrului Media BucPress – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina, împreună

cu jurnalistul Vitalie Zâgrea, președintele Ligii Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți. Am realizat o succintă analiză sociologică a evoluțiilor comunității românești din Ucraina, amintind și despre problemele cu care se confruntă românii din regiunile Cernăuți, Transcarpatia

și Odesa. La Parlamentul European a fost descrisă problema moldovenismului, a învățământului în limba maternă, politica etnonațională și etnolingvistică din Ucraina, dar și situația presei de limba română din Ucraina (scrisă, tv, radio și online).

După o serie de dezbateri, la Bruxelles a avut loc o expoziție de ie românească din majoritatea zonelor locuite de români, discuții informale, stabilirea de noi legături întru încheierea unor parteneriate ale căror beneficiari vor fi, inclusiv, românii din Ucraina. Cu o zi înainte, la Parlamentului European a avut loc o conferință consacrată noilor modalități de cooperare în estul Europei. Printre subiectele discutate în data de

6 iunie 2017 s-au numărat: gestionarea crizelor est-europene, rolul UE în dezvoltarea zonelor limitrofe din est, criza migrației și problemele din Orientul Apropiat. La dezbateri a participat și Doru Frunzulică, europarlamentar român, a participat și Andreea Pastârnac, Ministru pentru Românii de Pretutindeni, care a comunicat că departamentul guvernamental pe care-l conduce monitorizează situația românilor din toate țările est-europene. La dezbateri au participat europarlamentari, miniștri, șefi de departamente guvernamentale din mai multe țări europene, ceea ce a demonstrat că subiectul discuției reprezintă un interes deosebit nu numai pentru România, ci și pentru întreaga comunitate europeană.

Școala jurnalistului român și întâlnirea tinerilor români și ucraineni s-au desfășurat, în premieră, la Cernăuți

La Cernăuți în data de 26 mai 2017 s-a desfășurat, în premieră, o școală a jurnalistului român, care a fost organizată de Centrul Media BucPress (Cernăuți) și Asociația Convergențe Europene – ACE (București). Proiectul realizat de cele două asociații a reprezentat un atelier de media, dedicat jurnaliștilor de limbă română din regiunea Cernăuți.

În cadrul atelierului jurnaliștii români care s-au înscris la training (reprezentanți ai presei scrise, online, radio și tv din Cernăuți, studenți) au avut posibilitatea să discute cu câțiva jurnaliști profesioniști din România despre cele mai bune tehnici media pentru o presă de calitate. Evenimentul a fost găzduit de Centrul de Training din cadrul Bibliotecii Regionale „Mihailo Ivasiuk”.

La deschiderea atelierului de media, experții BucPress au argumentat necesitatea desfășurării școlii jurnalistului român prin absența unei facultăți sau a unei Catedre de Jurnalism în limba română la Cernăuți. Jurnaliștii români din Ucraina au nevoie de o informare profesionistă în ceea ce privește atât presa de limbă română, cât și cea internațională.

Un mesaj de încurajare a jurnaliștilor români din Cernăuți a fost rostit de Eleonora Moldovan, Consulul General al României la Cernăuți, care a felicitat reprezentanții celor două asociații cu prilejul organizării acestui eveniment important pentru presa de limba română din Ucraina. Ea a menționat necesitatea dialogului dintre jurnaliști, exprimându-și bucuria în legătură cu noile proiecte realizate de asociațiile nonguvernamentale din Ucraina și România.

Sergiu Dan, președintele Asociației Convergențe Europene, jurnalist al agenției de presă „Rador”, a dialogat cu participanții la atelierul de media despre presa românească din Ucraina în contextul jurnalismului de agenție. Prin exemple concrete, vorbitorul a arătat care sunt cele mai bune tehnici media pentru o presă de calitate în Cernăuți. Liliana Simionescu (Casa jurnalistului) a povestit despre conținutul știrilor, despre surse, documentare și etica jurnalistică. De menționat că subiectul eticii jurnalistice a fost unul dintre cele mai discutate la atelierul de media din Cernăuți.

Anca Năstase (RFI România) a dialogat cu jurnaliștii din Cernăuți despre moderarea emisiunilor radio, despre etica jurnalistică și modelele de realizare unor emisiuni cu implicarea experților, a oamenilor politici etc. A fost o discuție activă, una de documentare pentru jurnaliștii din zonă, dar și de cunoaștere de către vorbitori a unor nuanțe mai puțin vizibile ale meseriei de jurnalist român în Ucraina.

Liviu Iancu (Europunkt, București) a discutat despre jurnalismul cu tematică europeană pe platformele online, povestind și despre specificul acestui segment media, tehnicile care pot fi aplicate pentru o presă de calitate în zona Cernăuți. Marius Totoianu (Transilvania Regional Business, Cluj) a prezentat platforma online pe care o administrează, menționând principalele modele de business în presă. Jurnalistul de la Cluj a povestit ziarșiștilor români din Cernăuți despre aspectele manageriale

ale presei, care sunt din ce în ce mai importante în contextul comercializării și dezetațării spațiului media în Ucraina.

Membrii Centrului Media BucPress și ai Asociației Convergențe Europene au comunicat la finalul atelierului de media că „Școala jurnalistului român din Cernăuți” va include în viitor și alte serii de dezbateri și treninguri. Cele două asociații și-au exprimat dorința să desfășoare ateliere de media la care să participe jurnaliștii români și ucraineni din Ucraina.

Un alt proiect important desfășurat în norul Bucovinei a fost întâlnirea dintre tinerii români și ucraineni pentru inițierea unui dialog social constructiv, care a avut loc în data de 30 martie 2017. Evenimentul a avut loc sub genericul „Ucraina – România: dialogul tinerilor” în incinta Centrului Literar „Paul Celan” din inima orașului Cernăuți. Organizatorii întâlnirii au fost trei asociații din Ucraina și România: Asociația Convergențe Europene (București), Institutul pentru Democratizare și Dezvoltare (Cernăuți) și Centrul Media BucPress – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina.

La întâlnire au participat tineri din Ucraina și România, etnici români și ucraineni, care au discutat despre implicarea socială, voluntariat, deschiderea față de culturi prin artă, educație, diplomatie civică. Tinerii români și ucraineni au avut o întâlnire de cunoaștere reciprocă, de dialog, care să devină temelia unei viitoare colaborări în direcții concrete de activitate: turism, presă, schimb cultural, educație, știință ș.a. La discuții au participat membri ai Asociației Convergențe Europene, Centrului Media BucPress, Institutului pentru Democratizare și Dezvoltare, Centrului de Studii Românești din cadrul Universității din Cernăuți, ai Ligii Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți, studenți de la Facultatea de Relații Internaționale a universității cernăuțene, experți independenți, specialiști în domeniul relațiilor bilaterale româno-ucrainene, jurnaliști. De asemenea, au răspuns invitației organizatorilor, prin prezență, reprezentanți ai misiunii OSCE în Cernăuți. Întâlnirea a fost transmisă în direct pe rețeaua de socializare Facebook, desfășurându-se în limbile ucraineană și română, toate discursurile fiind traduse integral.

Scopul acțiunii social-culturale a fost de a iniția un dialog constructiv dintre tinerii din Ucraina și România, dar și dintre tinerii ucraineni și români din regiunea Cernăuți. Sergiu Dan, președintele Asociației Convergențe Europene, și

**ȘCOALA
JURNALISTULUI
ROMÂN DIN CERNĂUȚI**

 Marin Gherman BucPress	 Anca Năstase RFI România	 Sergiu Dan RADOR	 Marius Totoianu Transilvania Regional Business
 Stelian Muscalu DIGI24	 Liliana Simionescu Casa Jurnalistului	 Liviu Iancu Europunkt	

Dmytro Saviuk, vice-președintele Institutului pentru Democratizare și Dezvoltare, au menționat cooperarea eficientă dintre asociațiile pe care le conduc referitoare la comemorarea victimelor masacrului de la Fântâna Albă, la organizarea unor acțiuni științifice împreună cu Centrul de Studii Românești al universității cernăuțene, argumentând că este necesară o implicare civică a tinerilor în contextul apropiierii ucraineano-române.

O chemare la dezvoltarea și aprofundarea dialogului ucraineano-român prin intermediul tinerilor și a diplomației civice, a înfrățirii și buneii colaborări între popoare a venit din partea domnului Ionel Ivan, ministru consilier al Consulatului General al României la Cernăuți, care pe lângă mesajul transmis de Excelența sa, Eleonora Moldovan, Consul General al României la Cernăuți, a felicitat cele trei asociații cu prilejul desfășurării primei întâlniri informale între tinerii români și ucraineni la Cernăuți.

Ucraina – România – Republica Moldova – conferință științifică internațională

În perioada 25-26 mai 2017, la Cernăuți s-a desfășurat cea de-a III-a ediție a Conferinței științifice internaționale „Tendințe actuale în cooperarea regională Ucraina – România – Republica Moldova”, eveniment organizat de Centrul de Studii Românești din cadrul Universității „Iuri Fedkovič” din Cernăuți (Facultatea de Istorie, Științe Politice și Relații Internaționale, Catedra de Relații Internaționale), Consulatul General al României la Cernăuți, Institutul pentru Democrație și Dezvoltare, Asociația Convergențe Europene din București, Centrul Media BucPress din Cernăuți și fundația caritabilă „Resurse publice și inițiative”.

La eveniment au participat analiști politici, reprezentanți ai ONG-urilor din Cernăuți și București, jurnaliști din Ucraina, România și Republica Moldova. Potrivit organizatorilor, la cea de-a III-a ediție a conferinței a fost prezent un număr record de participanți din România și Republica Moldova, ceea ce atestă o creștere a interesului științific față de subiectul legat de tendințele de cooperare pe axa Kiev – București – Chișinău.

Principalele secțiuni ale conferinței au fost:

- Securitatea la frontiera de est a UE: factorul de putere și cel informațional;

- Probleme regionale actuale: analiza și prognoza fenomenelor și a proceselor regionale;
- Regiuni limitrofe: realități și perspective în dezvoltarea cooperării transfrontaliere;
- Identitatea europeană și diversitatea culturală la frontiera de est a Uniunii Europene;
- Diplomația culturală Ucraina-România.

În ultima zi a conferinței științifice a fost organizată o „masă rotundă” pe tema „Tendințe actuale în cooperarea regională ucraineano-româno-moldavă”. Lucrările s-au desfășurat în limbile ucraineană, română și engleză.

În timpul ședinței secțiunii dedicate securității regionale, Natalia Ciobanu, expert politic din Republica Moldova, a analizat asemănările și deosebirile dintre situația din Transnistria și Donbas, subliniind faptul că Chișinăul trebuie să stabilizeze

situația internă pentru a iniția procesul de producere a securității regionale.

Expertul bucureștean Stan Ioan Constantin a povestit despre mediul internațional de securitate și impactul acestuia asupra securității României, amintind și despre pericolele din proximitate în contextul securității colective NATO.

Un capitol aparte al secțiunii de securitate al conferinței științifice „Tendințe actuale în cooperarea regională Ucraina-România-Republica Moldova” a fost dedicat războaielor informaționale actuale. Așadar, Roman Russu de la Chișinău a analizat instrumentele aplicate de Rusia în războiul informațional purtat împotriva Ucrainei și a Republicii Moldova. Politologul a comunicat că Moscova demonstrează populației din ambele state că fără de Rusia cele două țări post-sovietice nu sunt capabile să se dezvolte, iar UE este mai mult „o robie camuflată” pentru forța de muncă pe axa Kiev-Chișinău.

Despre securitatea informațională au vorbit și experții de la Cernăuți, care au comunicat că România și Ucraina nu au creat încă un sistem eficient de contracarare și prevenire a atacurilor informaționale. Cetățenii români află despre evenimentele din statul vecin, Ucraina, nu din surse ucrainene. Același lucru se referă și la cetățenii ucraineni. Intermediarii informaționali deseori deformează conținutul știrilor. Problema respectivă necesită o abordare serioasă, un prim pas în

acest context fiind întâlnirea din luna martie curent a Ambasadorului Extraordinar și Plenipotențiar al României în Ucraina, Cristian-Leon Țurcanu, cu ex-ministrul Politicii Informaționale a Ucrainei, Iuri Steț. În timpul întrunirii au avut loc discuții constructive în ceea ce privește importanța și modalitățile de cooperare între cele două state în sfera informațională, în mod special – în contextul de securitate regională. Totodată, a fost subliniată importanța aprofundării cunoașterii reciproce dintre cele două popoare, element necesar pentru depășirea cu succes a provocărilor venite din afară, fiind discutate modalitățile de informare obiectivă a publicului larg, inclusiv prin instrumente precum programele de televiziune destinate transmiterii internaționale. Iuri Steț și Cristian-Leon Țurcanu au discutat aspecte legate de noile tipuri de amenințări în sfera securității informaționale și modalitățile eficiente de contracarare a acestora.

Secțiunea de securitate din cadrul conferinței de la Cernăuți a continuat cu o dezbateră pe tema interzicerii în Ucraina a rețelelor ruse de socializare, care, potrivit Kievului, reprezintă o primejdie pentru securitatea ucrainenilor. Recent, președintele ucrainean Petro Poroșenko a luat decizia de a restricționa accesul cetățenilor la cele mai mari rețele de socializare din Rusia, precum și la alte servicii online rusești folosite de milioane de oameni.

Politologul Natalia Neceaeva-Iuriciuk din Cernăuți a menționat că rețelele rusești de socializare reprezentau, nu în ultimul rând, o sursă de documentare, o modalitate de aflare „a dezinformărilor și intențiilor adversarului”, de promovare a valorilor europene într-un spațiu media străin. Ideea a fost criticată de expertul Andrii Gheviuc, care a opinat că rețelele rusești de socializare trebuiau blocate încă în 2014, iar toate inițiativele și platformele pro-europene sau pro-ucrainene din aceste rețele, care deveneau populare, erau blocate la un moment dat de serviciile secrete ruse. În final, experții din cele trei țări au recomandat statelor lor să devină producători de securitate prin stabilizarea situației interne și crearea unor punți informaționale în trilaterale Kiev – București – Chișinău.

Spectacol folcloric româno-ucrainean la Cernăuți

În capitala Bucovinei istorice a avut loc un spectacol folcloric inedit. În data de 23 iunie 2017, Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți a organizat spectacolul folcloric româno-ucrainean „Dialogul inimilor”, susținut de două ansambluri etnofolclorice „Fetele din Bucovina” al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” și „Bukovinocika” de la Catedra de Muzică a Universității Naționale „Iuri Fedkovič” din Cernăuți.

Potrivit corespondentei Radio Cernăuți Mariana Struț care a realizat un reportaj de la fața locului, între cele două colective, conduse de Luminița Demianic și Iarina Vișpînska, s-au stabilit relații frumoase de colaborare, fiecare având în repertoriu cântece românești și ucrainene. La acest spectacol au fost prezenți: Mihai Gherman, reprezentantul Consiliului regional Cernăuți, Edmond Neagoe, consul la Consatulat General al României la Cernăuți, reprezentanți ai societăților culturale românești, admiratori ai cântecului popular românesc și ucrainean, cei care poartă în suflet o mare dragoste față de arta populară.

După cum a spus în timpul deschiderii spectacolului Vasile Tărățeanu,

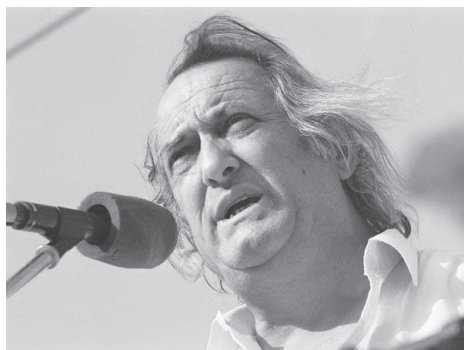
președintele Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, e foarte bine că s-au adunat împreună românii și ucrainenii, pentru a cinsti arta populară, cântecul popular, „care ne însoțește de la naștere până la moarte”.

Românii și ucrainenii s-au adunat împreună pentru a admira frumusețea melodiilor interpretate de două ansambluri etnofolclorice „Fetele din Bucovina” și „Bukovinocika”. În afară de cântecele interpretate de cele două ansambluri vocale, în programul spectacolului au fost incluse cântece populare românești și ucrainene, interpretate de cunoscuții soliști vocali bucovineni: Irina Stâți, Gheorghe Posteuca, Taisia Strugaru și Dumitru Caulea. A fost un spectacol de suflet, o adevărată sărbătoare bucovineană. Două limbi – română și ucraineană – s-au împletit într-o cunună extraordinar de frumoasă a cântecului popular, dăruind spectatorilor clipe de neuitat.

Scriitorii din Cernăuți l-au comemorat pe poetul Ion Vatamanu

Cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea poetului Ion Vatamanu, Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți și Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți au organizat, la 29 aprilie 2017, o manifestare de comemorare a regretatului Ion Vatamanu.

La 1 mai 2017 poetul, publicistul, savantul și omul public Ion Vatamanu ar fi rotunjit frumoasa vârstă de 80 de ani. În cadrul acțiunii culturale despre valoarea literară a operei lui Ion Vatamanu au vorbit Ilie T. Zegrea, președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, Vasile Băcu, președintele Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, scriitorii români Mircea Lutic, Simion Gociu ș.a.

Elevii Gimnaziului „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, instituție cu limba română de predare, au prezentat un recital de versuri din opera lui Ion Vatamanu, menționând unele date importante din viața scriitorului născut la Costiceni, raionul Noua Suliță.

Ilie T. Zegrea a comunicat, în acest context, că Ion Vatamanu a fost „un poet care nu s-a rupt niciodată de baștină”, de ținutul natal. „Cel mai legat de baștină a fost Ion Vatamanu”, a spus președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, punând în discuție în cadrul evenimentului comemorativ situația școlilor cu limba română de predare din Ucraina, dar și necesitatea convocării unui congres al intelectualității românești din Cernăuți, care să caute unele soluții ale problemelor apărute în domeniul învățământului.

Un cuvânt de salut a fost rostit de Edmond Neagoe, consul la Consulatul General al României la Cernăuți, care a precizat că în pofida problemelor evocate de liderii comunității românești din Cernăuți sunt speranțe în legătură cu activizarea dialogului politic româno-ucrainean și eventuala reluare a activității comisiilor mixte pentru drepturile minorităților la nivel de președinți ai statelor. Edmond Neagoe a amintit de curajul politic al lui Ion Vatamanu, dar și de valoarea culturală a operei regretatului poet.

Menționăm că Ion Vatamanu este originar din satul Costiceni, raionul Noua Suliță, regiunea Cernăuți. Și-a făcut studiile superioare la Facultatea de Chimie a Universității de Stat din Chișinău, după ce se consacră activității științifice. În 1962 debutează cu volumul de versuri *Primii fulgi*. În decursul vieții a publicat peste 30 de volume de versuri, eseuri și publicistică literară, cărți pentru copii, precum și zeci de lucrări științifice. A participat la conferința de fondare a Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți. Din păcate, firul vieții lui s-a rupt subit la 9 august 1993, în urma unui atac de cord.

APARIȚII EDITORIALE

Alexandrina Cernov*
Cernăuți

La aniversare: „Lettre Internationales”, iarna, 2016/2017, ediția română, nr. 100

În primăvara anului 1990 a luat ființă Fundația Culturală Română. „Am fost la președintele Ion Iliescu, la rugămintea lui Augustin Buzura, scrie Nicolae Manolescu, ca să-l convingem să patroneze o instituție menită promovării (cuvântul nu se folosea în vremea aceea) culturii române în străinătate. Recunosc, că, la început, nu am fost întru totul de acord cu ideea. Mi se părea, în euforia scoaterii culturii din partea statului, că Fundația nu va putea fi decât o clonă a Asociației «România», care pretinsese că joacă un rol asemănător în regimul comunist. Și răspunde, firește, comenzii politice, fie și sub direcție onorifică, dar nu și onorabilă, a lui Victor Eftimiu, fie și sub aceea umilă politică a lui Virgil Cândea. După discuție am plecat în SUA, pentru un timp, și la înapoiere am găsit Fundația înființată și pe prietenul meu Buzura, președinte. M-a convins că avea dreptate și că Ion Iliescu nu se va amesteca în viața Fundației. Lucrurile chiar așa au stat, atunci și mai târziu, deși președinții și apoi Senatul și-au adus oamenii lor, Fundația, devnită ICR, a continuat să se bucure de o relativă autonomie”. (Nicolae Manolescu, *Editorial*, „România literară”, 2017, p. 3).

În primăvara anului 1992 a apărut numărul 1 al revistei „Lettre internationales”, ediția română, sub egida Fundației Culturale Române.

„Lettre Internationales” este o publicație internațională concepută de către Anonin J. Liehm la Paris în 1984. Scoul ei „era de a crea o tribună în care să se exprime laolaltă vocile din Estul și din Vestul Europei. În scurt timp, conceptul a fost preluat și de alte capitale europene, la Roma, Madrid, Berlin. Revistele aveau aproximativ același format și aceeași concepție; conținuturile fiind parțial diferite, fiecare ediție națională preluând de la celelalte o serie de texte și adăugând propria contribuție” (Adrian Mihalache). Revista se adresează „intelectualilor europeni, deci unei elite, oarecum dispersate” și își propune publicarea unor texte mai ample „pentru care nu e niciodată loc în ziarele de azi”. Se încearcă reabilitarea unui gen „la frontiera dintre

---

***Alexandrina Cernov** s-a născut la 24 noiembrie 1943 în orașul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iu. Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chișinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii și articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii și poeziei comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale școlare de limba și literatura română pentru școlile românești din Ucraina. Este redactor-șef la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator și director executiv al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreședinte (1989) și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990 – 1994).

literatură, eseu reportaj, interviu” care să fie bine scrise.

În scrisoarea ediției franceze către cititori, reproducă în revista din 2017, nr. 100, se menționează: „Noi nu inițiem o publicație care să se revendice de la Europa, sau să arboreze, excelsiv, drapelul ei, ci un periodic ce va apărea cu un conținut aproape identic în diferite țări și în diferite limbi. Revista nu se adresează, așadar, celor interesați de o țară anume, ci tuturor cititorilor de pe vechiul continent. Am dori ca autorii noștri – francezi, englezi, germani, italieni, spanioli, cehi, maghiari, ruși sau polonezi – să nu trateze numai problemele particulare ale țărilor lor, să nu se raporteze doar la culturile lor naționale, ci fiecare să vorbească deopotrivă despre ceilalți și celorlalți”. Revista a fost concepută ca o „provocare statornică la adresa ceea ce s-ar

putea numi provincialismul marilor culturi”. Adresându-se țărilor mici și culturilor limitate prin spațiu și limbă, li se dă posibilitatea de „a se deschide spre lume” sau de a-și afirma originalitatea.

În *Scrisoare* se precizează: „Noi nu urmărim nici să impunem și nici să propunem o ideologie sau o viitorologie, rețete pentru astăzi sau pentru mâine. Nu avem asemenea rețete. Ne gândim numai că o lume, un sistem de idei și valori, născut cu nu mult de trei secole în urmă, se apropie încet-încet de sfârșit, odată cu el, un mare număr de scheme și deprinderi ideologice, politice, economice și culturale. Ce putem noi încerca este prezentarea cea mai serioasă, mai vie, mai precisă a momentului în care trăim”. Se dorea o revistă care să satisfacă și să stimuleze lectura, să-i intereseze pe cititori să urmărească număr de număr.

După căderea comunismului revista a apărut și în țările postcomuniste, editată, fiecare în limba țării respective. În momentul de față ea continuă să apară în: România, Italia, Ungaria, Spania și Germania. Caracteristică este preluarea unor materiale din fiecare ediție națională în parte, la care se adaugă contribuțiile proprii. Sfera de preocupări este foarte largă: politologie, sociologie, filosofie, psihologie, economie, literatură, cultură și artă, în general, memorii, jurnale, corepondențe, retrospective și altele. Nici o altă publicație românească nu acoperă o varietate atât de mare de preocupări, venite din întreaga lume și semnate de personalități atât de ilustre, precum „Lettre”. Anul acesta se împlinesc 25 de ani de la apariția revistei „Lettre Internationale”, editată de Fundația Culturală Română condusă de Augustin Buzura,

și, odată cu schimbarea statutului Instituției ea este editată de actualul Institut Cultural Român, sub președențiile succesive ale lui Horia-Roman Patapievici, Andrei Marga, Lilian Zamfiroiu și Radu Boroianu. Ediția română a rămas fidelă concepției și misiunii formulate de Antonin Liehm. Fondatorul ediției române a revistei, B. Elvin, alături de Roger Câmpeanu (secretar de redacție) și Sanda Gusti (tehnoredactor), a rămas fidel scopului anunțat. El selecta autorii și articolele scrise pe teme propuse, solicitând respectarea riguroasă a termenelor de predare și cerând „să se ridice la standardele de calitate ale revistei. Acestea implicau aprofundarea subiectului, claritatea expunerii și eleganța stilului”. În toți anii apariției, revista a reușit să atragă autori valoroși, scriitori, istorici, filozofi, sociologi, artiști, români și străini, cu studii valoroase de larg interes, cu informații și analize. În *Scrisoarea către cititori... la aniversare*, a ediției române, Adrian Mihalache scrie: „Avem o ambiție mai înaltă, aceea de a crea noutatea, stimulându-ne pe noi, dar și pe colaboratorii noștri, pentru a îndrăzni să depășim ceea ce ne este dat ca limită general acceptată. Deviza lui Horațiu, adoptată de Kant, este și a noastră. *Sapere aude*. Îndrăznim să învățăm, învățăm să îndrăznim”.

Nr. 100 al revistei conține și indicele unui număr impresionant de colaboratori români și străini ca și numele traducătorilor, fără de care revista n-ar fi putut să apară: redactorul-șef B. Elvin, fondator al ediției române și coordonator al ei vreme îndelungată, după moartea lui Elvin, Irina Horea (prezentă în redacție de la primul

Ultima fotografie cu B. Elvin la lansarea numărului 75 (noiembrie 2010)

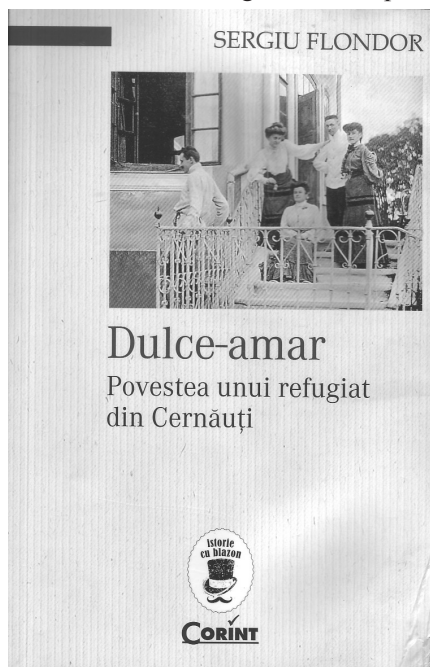
număr) și Adrian Mihalache, interimar între 2013-2015, redactorii Mădălina Marcu și Ana Nedelea, machetatoarea Ionela Streche, corectorul Ion Horea, de asemenea prezent de la primul număr.

Cu o temă simplă, dar profundă, *Locuri iubite*, suplimentul îi inspiră, îi provoacă pe 33 de autori români la confesiuni tulburătoare, privind relația lor cu spații privilegiate. Reținem aici: Ion Vianu, *Sunt un copil al orașului...*; Nicolae Manolescu, *Sunt dependent de ființele apropiate mie, nu de locuri...*; Radu Cosașu, *Probabil că nu aș fi supraviețuit fără Turul Franței...*; Cristian Tudor Popescu, *Am scris o viață pe unde s-a nimerit...*; Alex Ștefănescu, *Mă îmbătam de sentimentul măreției, când mă aflam sub cerul liber...*

Florile dulci-amare ale amintirilor (memorii despre familia Flondor)

[Sergiu Flondor, *Dulce-amar. Povestea unui refugiat din Cernăuți*, Prefață de Filip-Lucian Iorga, Fotografii din arhiva familiei Flondor, București, Corint Books, 2017, 187 pag.]

Frații Constantin și Sergiu Flondor, sunt descendenți ai familiei nobiliare a Flondorenilor, familie bine cunoscută în istorie, mai ales, prin personalitatea lui Iancu Flondor care a avut un rol important în unirea Bucovinei cu România. Ei reprezintă o ramură basarabeană a familiei Flondor, „care nu și-a pierdut însă rădăcinile bucovinene”. După cum menționează Filip-Lucian Iorga în *Prefața* cărții „Cartea lui Sergiu Flondor, așa cum o sugerează, de altfel, și titlul, împletește amintirile dulci ale unei copilării fermecătoare, petrecute într-o lume care își respectă ritmul și rânduielile, cu amarul celor două refugii, al părăsirii definitive a locurilor natale și al anilor grei de comunism”. (p. 6) Și în continuare, pe aceeași copertă: „Nici războaiele, nici refugiile, nici represiunea comunistă nu au putut distruge neamul

Flondorenilor, care rămân aceiași patrioți români și aceiași străjeri credincioși ai Bucovinei. De la vioara primită de Sergiu de la bunicul lui la pianina vândută în anii de restriște, de la samovarul prețios de la moșia Cupcina la scaunele de lemn pe care bunicul lui Sergiu le cioplește în colonia de la Livezi-Podari, Sergiu Flondor ne spune povestea unei familii care a rezistat și își amintește”.

Cartea este alcătuită din mai multe capitole care descriu în ordine cronologică etapele vieții familiei: 1. *Cernăuți. Prima parte a copilăriei: 1930-1937*, (subcapitolele: *S-a întâmplat pe strada Iancu Flondor și Părinții și bunicii*); 2. *Între București și Cernăuți: 1937-1940*, (subcapitolele: *Din vara lui 1937-1940, Întâlnirea cu regele Carol al II-lea, S-a întâmplat pe strada Arboreasa*); 3. *Amintiri din primul refugiu* (subcapitolele: *Iunie 1940-iulie 1941, Din nou la București: iunie 1940-septembrie 1941, Vacanța la Prisceni:*

iunie 1940-iunie 1941, O noapte de Crăciun de pomină, Întoarcerea temporară la Cernăuți: iulie 1941-martie 1944; 4. *Intermezzo. Vacanțe la Cupcina: 1934-1943*; 5. *Amintiri din al doilea refugiu: București (24 martie-3 aprilie 1944) și Podari (5 aprilie 1944-iunie 1948), Craiova: 1945-1948, Timișoara, un altfel de acasă, Secvențe cazone din anii puterii populare: 1950-1952, Nefireasca normalitate*, 6. *Cu gândul la cei ce au fost*. În final autorul anexează un prețios *Indice de nume citate în carte*, cu explicații punctuale referitoare la biografiile personalităților și soarta lor după refugiile din Bucovina după 1944. De cele mai multe ori acestea sunt rudele mai apropiate sau îndepărtate sau prieteni ai familiei. Sunt numiți, în primul rând, urmașii flondorenilor, personalități importante în viața culturală și politică a

Bucovinei precum au fost: Gheorghe cavaler de Flondor, rezident regal la Cernăuți și Suceava, fiul compozitorului Tudor Flondor; Nicu Flondor, primarul Cernăuților în trei rânduri, înrudit, prin a doua căsătorie cu Eleonora Kaindl cu familia Kaindl a cărei descendenți sunt și ei enumerați în *Indice*; istoricul și etnograful Raimund Friedrich Kaindl, sunt enumerați de asemeni și membrii familiei pictorului Nicolae Ivasiuc, Vasile Ivasiuc (bunicul matern de origine ruteană, profesor de matematică și director la Școala Normală de Fete din Cernăuți), iar bunica pe linie maternă, Emilia, era de origine austriacă. Sunt amintite familiile cernăuțene refugiate după 1944 la Podari, în special foștii angajați la Fabrica de zahăr Jucica Veche.

Sergiu Flondor s-a născut la Cernăuți în 1930, pe strada ce purta „numle nostru de familie și care face parte din istoria noastră familială”. Casa situată pe strada Iancu Flondor la numărul 21 „avea parter și un etaj cu două intrări. Prima, situată la mijlocul imobilului, era destinată locatarilor, iar a doua, lateral, stânga, era o poartă pe unde puteau intra trăsurile, mașinile sau căruțele, mai ales ultimele, care aduceau lemne, toamna, lemne pentru iarnă”. Această stradă a fost cunoscută „ca loc de promenadă a intelectualității cernăuțene și denumită în anii imperiului austriac Herren-Gasse, nume sub care era cunoscută și mult timp după Primul Război Mondial” (p. 16). Cea de a doua locuință cernăuțeană, în care se mutaseră cu bunicii în 1939, „era situată într-un imobil de pe strada Ștefan cel Mare, colț cu strada Arboroasa, iar una dintre ferestrele ultimei camere se deschidea în strada Traian, fosta *Splenygasse*, vizavi de Palatul Rezidențial (*Rezidentz*) sau Prefectură, cum s-a numit mai târziu”. Autorul descrie cu lux de amănunte împrejurimile în care se afla casa: „În imediata vecinătate, peste drum se afla Grădina Arboroasa, un parc umbros, cu arbori bătrâni și alei îngrijite, mărginit la răsărit de Catedrala Ortodoxă, iar la apus de Piața Grigore Ghica Vodă (*Austria Platz*). În colțul din partea răsăriteană a parcului se afla atunci un monument cu bustul lui Eminescu” (p. 47). Era o casă mare cu un etaj și „o curte ideală pentru jocurile copiilor”. Sunt descrise și relațiile cu ceilalți copii. Fusese impresionat de „fiul unui evreu, locatar al acestui imobil. Micul Jio, căci așa îl chema, afișa un aer de mare artist. Avea o deosebită pasiune pentru un cântec la modă din vremea aceea, Joseph Schmidt, și îl imita interpretându-i cântecele. Când îl rugai să cânte, el era gata oricând să-ți satisfacă dorința, dar cu o condiție: „Ich brauch eine Bühne”, spunea el, adică avea nevoie de scenă, fără de care nu putea să-și desfășoare talentul” (p. 48). Alți copii, prieteni de joacă, de care își amintește autorul, reprezentați ai diferitor etnii, reconstituie atmosfera cosmopolită și tolerantă a Cernăuților de altădată. Le-a reținut pe cele două surori Kaindl, Vera și Kascha¹, verișoarele lui: „nu le-am revăzut decât peste mai mulți ani, după cel de al doilea refugiu, la Timișoara” (p. 19). Copilăria petrecută la Cernăuți sau la București, la moșia de la Cupcina din Basarabia, sau la moșia Prisiceni din sudul Munteniei a fost marcată de rigorile vieții vechilor boieri, „cu genealogii ilustre, conversații inteligente, lecturi bogate, cunoașterea limbilor străine, case și mobile frumoase, vacanțe la țară, echitație, vânătoare, reguli stricte la masa la care se desfășoară fastuoasele și gustoasele «bucate de curte» ale bunicii, întâlniri cu personalități ale epocii, precum regele Carol al II-lea”. Personalități ilustre erau și în familie: Gheorghe cavaler de Flondor, rezident regal al Ținutului Suceava, sau baronul Nicu Flondor, primarul Cernăuților. De fapt, Cernăuțiul este personajul principal al cărții, în care regăsim atmosfera elegantă, cosmopolită și tolerantă a orașului de altădată, care îl formează pe povestitor în primii ani de viață, și a rămas pentru autor „un paradis definitiv pierdut” păstrat cu grijă în amintiri. „De câte ori

auzeam rostindu-se numele Cernăuți, tresăream și mă năpădeau amintirile despre acel tărâm mirific, pierdut pentru totdeauna, dar prezent în memorie, cu străzile și casele lui frumoase și impunătoare, unele adevărate mici palate, cu parcurile și grădinile minunate, cu clima de acolo cu totul specială, fiecare anotimp având o frumusețe aparte..., cu oamenii pe care i-am iubit” (p. 16). Bunica, l’omama, aducându-și aminte în ultimii ani de viață de Cernăuți, spunea „Tăiați-mi o felie de pâine așa de subțire și transparentă ca să pot vedea prin ea Cernăuțiul!” (p. 173). La Timișoara, ea a căutat să afle adresele la care se stabiliseră cei din familia Kaindl, cu care au întreținut în continuare relații foarte strânse.

În carte sunt reproduse pepețiile lor ca refugiați în Austria, România, Germania. Fiecare apreciere din *Indice* este transformată într-o sumară și scurtă biografie a celui citat. Aici putem afla și amănunte despre soarta celor refugiați în România sau în alte țări.

Din amintirile despre anii copilăriei, merită să fie reprodusă întâlnirea lui Sergiu cu regele Carol al II-lea care i-a marcat profund copilăria: „Regele purta uniforma de străjer și saluta lumea care se adunase în acel loc. Când a ajuns mai aproape de noi, Santa m-a îndemnat să-l salut ca un adevărat străjer ce voiam să fiu. Imediat am luat poziția de drepti și am înălțat mâna dreaptă, ca un străjer veritabil. Regele a observat gestul meu, mi-a zâmbit și a răspuns gestului meu, ridicând și el mâna dreaptă. Din ziua aceea nimeni nu s-a mai putut înțelege cu mine; luam poziția de drepti și salutăm străjerește pe oricine îmi ieșea în cale”. Copiii asistau la conversațiile inteligente ale celor maturi, erau îndrumați spre lecturi și învățarea limbilor străine. Sunt pagini de o reală însemnătate instructiv-educativă, de care avem nevoie, mai ales, astăzi, când ne confruntăm cu atâtea și atâtea influențe nefaste, îndeosebi cu superficialitatea și indiferența celor tineri față de actul de cultură autentică și istorie, cunoștințe precare ale limbii materne, având un vocabular redus de cuvinte și împestrițat cu rusizme și ucrainisme. În asteriscul de la pagina 136, însuși autorul scrie cu regret despre metehnele tinerei generații: „În vremea noastră, respectul față de anumite persoane este considerat un «obicei învechit», astăzi elevii «se trag de șireturi» cu profesorii, copiii se adresează părinților cu «bă», «mă», «fă» sau «bre». De fapt, lipsa de respect este vizibilă în întreaga societate, cu unele excepții, desigur. Sunt «la modă» și alte comportamente așa-zise moderne. O fi bine, o fi rău? Timpul va decide”.

După cum se anunță chiar pe coperta patru a cărții *Dulce-amar. Povestea unui refugiat din Cernăuți*, este „**Istoria cu blazon** este istoria elitelor autentice. Este povestea unei lumi care a strălucit prin stil, prin inteligență, bun-gust și subtilitatea conversației din saloane. Este istoria unor oameni care au fost binecuvântați nu numai cu avere și ranguri, ci și cu patriotism, spirit de sacrificiu și simțul datoriei”.

Părinții, Dumitru Flondor și Claudia-Roma, născută Ivasiuc, ea este înrudită cu familia pictorului Nicolae Ivasiuc¹, fratele bunicului, bine cunoscut în Cernăuți, Kiev, Lvov. A moștenit și ea de la bunic înclinațiile pentru desen. Nicolae Ivasiuc a pictat portretul din prima tinerețe a Claudiei-Roma, a cărui original se păstrează la Timișoara, în familia lui Constantin Flondor. Tot aici se află și o reproducere a unui tablou *Intrarea lui Bogdan Hmelnitski în Kiev* (originalul se află la Kiev). În camera bunicilor se mai păstrau pe un perete litografiile pictorului Franz-Xavier-Knapp, reprezentând imagini din Cernăuți, lucrări care sunt păstrate „cu sfințenie și au supraviețuit celor două refugii, aflându-se astăzi la Timișoara, la fratele meu Tinu (Constantin Flondor n.n.)”.

Sergiu Flondor are un limbaj elocvent și convingător. Peisajele, descrierile unor uliți concrete din vechea urbe cernăuțeană, dar și a orașelor în care au poposit în refugiu, sau au locuit ulterior, portretele personajelor au o aromă deosebită, marcată de dorul nostalgic pentru acele vremuri, sunt de o rară frumusețe. Sunt evocate, de cele mai multe ori personalități celebre ale Bucovinei și rudele apropiate. Tatăl autorului, Dumitru Flondor Gh., născut la Volcineț, Hotin în 1908, face parte cu domeniile funciare din ramura basarabeană, ca descendent din Constantin cavaler de Flondor (1764-1819), din cauza posibilităților materiale precare nu avut posibilitatea de a continua studiile superioare. Era însă „o persoană cu însușiri practice și intelectuale deosebite.

Era un bun cunoscător al limbilor rusă, franceză, germană și polonă, fără să mai amintesc de limba română, pe care o cunoștea la perfecție. În afară de aceasta era plin de talent în foarte multe domenii”. În timpul refugiului „a îndurat umilințe greu de suportat din cauza așa-zisei «origini nesănătoase», ca de fapt și fii lui Sergiu și Constantin. „Tata, scrie în continuare autorul, era o persoană comunicativă, bonom, lega ușor prietenii, era iubit de cei apropiați, în general îngăduitor, cu noi copiii, era foarte pretențios, impunea reguli stricte de comportament, care trebuiau respectate...” (p. 24-14).

Mama, Claudia-Roma, născută Ivasiuc, s-a născut în ajunul Crăciunului, la 24 decembrie 1904. A absolvit Liceul Pedagogic din Cernăuți. „Mama, scrie fiul ei Sergiu, nu era prea vorbăreată, dar era comunicativă. Se angaja în conversații cu musafirii, iar părerile ei în diferite domenii erau foarte apreciate. Era o ființă liniștită și nu am auzit-o niciodată ridicând vocea sau având ieșiri nervoase la inevitabilele mici conflicte cu membrii familiei noastre. Avea o afecțiune deosebită pentru, noi, copiii, și nu știu să o fi văzut certându-ne. Avea aptitudini pentru diferite îndeletniciri practice. De asemenea, o înclinație pentru desen și pictură, însușiri moștenite de la familia bunicului” (p. 27).

Întâmplările dramatice din cele două refugii prin care a trecut familia Flondor sunt descrise așa cum au fost reținute și înțelese de un copil de zece ani. Ultimatumul din 26 iunie 1940 i-a pus în situația de a prăsi în grabă Cernăuțiul. „Numele de Flondor, care amintea de strămoșul Iancu Flondor, considerat de sovietici dușman al poporului, putea să producă reacții surprinzătoare, cu consecințe foarte periculoase pentru posesor” (p. 56). Devenise periculos chiar și drumul până la gară, unde cei

ce doreau să se refugieze erau întâmpinați „de un grup destul de numeros, format în majoritate de tineri evrei răzvrățiți, dar și din derbedei cu figuri amenințătoare, agitând steaguri roșii, proferând injurii și cântând «Internaționala»”. Această imagine a orașului a fost descrisă de mai mulți refugiați, care cu mare greu au reușit să urce în ultimul tren spre România. În drum, când au ajuns în locul unde calea ferată era paralelă cu șoseaua care ducea spre Cernăuți au văzut „blindatele sovietice care forțaseră frontiera și se îndreptau în viteză spre oraș”. Bunicii se refugiaseră în Austria, de unde se reîntorc în România. Și aici vremurile erau tulburi. Urmează descrierea evenimentelor istorice: formarea de către generalul Antonescu a unui nou guvern de uniune națională în alianță cu Horia Sima, abdicarea regelui Carol al II-lea, uciderea istoricului Nicolae Iorga, pogromurile legionarilor și conflictele sângeroase din centrul capitalei etc.

După 5 iulie 1941 se întorc la Cernăuți, unde se stabilesc pe strada Alexandru Vasilco la nr. 8. Au regăsit un oraș în ruine. Se schimbase și atmosfera relațiilor dintre locuitori, mai ales atitudinea față de evrei, impusă de politica antisemită de celui de al Treilea Reich.

Al doilea refugiu, definitiv, i-a purtat pe drumuri întortocheate, pline de lipsuri și primejdii, mai întâi la București, apoi la Podari și, în final, familia se stabilește la Timișoara. Au înfruntat toate greutățile materiale și psihologice. Urmează studiile. Sergiu a absolvit cursurile Academiei de Studii Economice din București. În perioada 1991-1998 a fost director economic la „Apele Române”. Fratele, Flondor Constantin a fost profesor la Liceul de Arte Plastice din Timișoara, profesor universitar și decan al Facultății de Artă la Universitatea de Vest din Timișoara și este un pictor bine cunoscut în țară și peste hotare. În anul 2011 i s-a împlinit visul de a vernisa o expoziție de pictură și la Cernăuți.

Oriunde nu i-au purtat vicisitudinile istoriei, Flondoreni nu și-au uitat „patria mică” – Bucovina. Într-o scrisoare primită de Constantin Flondor din Germania, de la Nadēja Flondor-Știrbei, căsătorită cu Șerban Flondor, unul din fiii lui Iancu cavalier de Flondor, citim: „Gândul meu e mereu la Storojineț, la toată viața mea fericită alături de soțul meu Șerban și la toți oamenii care ne înconjurau. Oameni și săteni îmi erau prieteni. Mulți m-au însoțit la Buftea și m-au ajutat în timpuri grele” (p.172).

După 65 de ani frații Flondor au vizitat Cernăuțiul: „am pornit împreună cu fratele meu în căutarea vechilor locuri familiare și ale copilăriei...”

Oricare n-ar fi fost destinul celor din neamul Flondorenilor, ei au păstrat cu demnitate dorul de meleagurile natale spre care s-au întors, măcar cu gândul.

NOTE

1. Sunt ficele Eleonorei Kaindl, fiica Amaliei Kunz și a lui Maximilian Kaindl, frate cu istoricul și etnograful Raimund Fridrich Kaindl. A fost căsătorită cu baronul Nicu Flondor. În 1940 s-au refugiat de la Cernăuți în Austria. În 1945 s-au întors într-un lagăr la Oradea, după ce s-au stabilit la Brașov. În anii 60 au ajuns la Timișoara, iar după decesul mamei lor, Vera și Kascha, împreună cu soțul și fiica, au emigrat în Germania.
2. Pictor, a studiat la academiile din Viena și München, a locuit la Cernăuți, unde a înființat o școală de pictură, apoi la Lvov și Kiev. Este autorul portretului Claudiei-Roma. Copia acestui portret a fost donată în anul 2011 de către Constantin Flondor cu ocazia primei sale expoziții de pictură de la Muzeul de Artă din Cernăuți.

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, and the 2005 edition of *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

The adress of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House,
str. Komarova 30/38

Tel.: 0038 0372/ 90 30 43

Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246; +380 068 086 5524

Editor-in-chief: Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com

Postal address: str. Komarova 30/38 (for „The Voice of Bukovina” review)
Chernivtsi, 58013, Ukraine

Bucharest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina” review),

Aleea Alexandru, nr. 38

011824 Bucharest, Romania

Project manager: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoțite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fișiere atașate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât și cele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parțial sau integral în alte reviste, cele care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua.

Fotografiile (ilustrațiile, desenele, figurile, tablele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile și acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante (titlul științific, funcția, locul de muncă, localitatea, țara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Adresele redacției:

Cernăuți, Ucraina

Editura *Alexandru cel Bun*

str. Komarova 30/38

Tel. 0038 372 / 90 30 43

Telefon mobil, Ucraina: +380990731246; +380 068 086 5524

Redactor-șef Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com

Adresa poștală: str. Komarova 30/38, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Cernăuți, 58013, Ucraina.

București, România

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Aleea Alexandru, nr. 38,

011824 București, România

Coordonator proiect: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2017
Apărut: 2017
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman